

Анотація

Європейський союз (далі – ЄС) є політичним, економічним і культурним об'єднанням з ознаками конфедерації. Нещодавно члени Європейського Союзу проголосували за надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу. Проте, надання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу – це тільки перший крок. На шляху до вступу Україні необхідно провести низку реформ та адаптувати українське законодавство у відповідність до європейських критеріїв. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*. Проте адаптація законодавства це не тільки вдосконалення існуючого законодавства, а й розробка проектів нормативно-правових актів з урахуванням *acquis communautaire*. Поняття *acquis communautaire* вперше було законодавчо закріплено у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, прийнятій Верховною Радою України у березні минулого року. Проте найбільш поширеним в нормативно-правових актах України є поняття адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Ключові слова: правова система ЄС; акти законодавства; адаптація законодавства; адекватний переклад; юридична термінологія; переклад юридичного тексту; перекладацькі трансформації.

Адекватно перекладений юридичний документ забезпечує співпрацю держав, їхніх юридичних та фізичних осіб на належному рівні. Зважаючи на існуючі відмінності у правових системах юридичних сферах України та інших країн ЄС, перекладачеві слід особливу увагу звертати на використання юридичних термінів та юридичних кліше у правових документах, саме це й визначає актуальність обраного дослідження.

Об'єктом дослідження тут стала англійська та українська версія юридичних документів Європейської Комісії: юридична лексика, синтаксис,

усталені вирази та юридичні кліше вживані у документах, а предметом дослідження виступають особливості лексики та граматики правових документів Європейської Комісії та способи їх передачі на українську мову.

Мета дослідження полягає у виявленні лексичних, граматичних та стилістичних особливостей перекладу юридичних документів Європейської Комісії українською мовою.

Матеріалом дослідження є юридичні документи Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії). Переклад з англійської здійснено Сергієм Головатим.

Методи дослідження: у ході дослідження було використано *текстово-інтерпретаційний метод*, який уможливив витлумачення змісту тексту правових документів Європейської Комісії, *зіставний метод*, *порівняльно-типологічний аналіз* та *метод узагальнення*, пов'язаний із визначенням спільних мовних особливостей та розбіжностей у правових документах Європейської Комісії; а також *перекладацький аналіз* – для визначення методів та способів перекладу при відтворенні лексико-граматичних та стилістичних особливостей тексту; *метод кількісного аналізу* для підрахунку та встановлення адекватних шляхів перекладу юридичних документів *метод узагальнення* та *індукції*, останній є умовиводом від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень, коли на основі знань про частини предметів класу робиться висновок про клас в цілому.

Текст – це об'єднана смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць. Окрім цього текст є об'єктом, що пов'язує багато галузей наукових знань, які спеціально спрямовані на вивчення тексту чи лише досліджують його окремі аспекти, як метод чи спосіб певної діяльності. Юридичний текст є точним формулюванням мови закону чи іншого документа, який має авторитет закону.

Юридичний документ має специфічну структуру та оформлення, вимоги до яких відрізняються у різних країнах, то досягнення адекватності при перекладі та оформлення тексту перекладу потребує особливих навичок та знань. Юридичні тексти загалом насичені термінологічними

словосполученнями і становлять безумовний інтерес, тому що позначають реалії, невластиві українській мовній юридичній практиці, але представляють певний інтерес для фахівців і тому активно обговорюються в професійному правовому середовищі. При перекладі юридичних текстів необхідно приділити особливу увагу граматичним аспектам перекладу. Серед граматичних особливостей англomовних юридичних текстів можна побачити значне переважання дієслівних форм теперішнього часу, пасивних конструкцій, модальних дієслів для позначення необхідності і можливості, відсутність особистих і вказівних займенників, передача числівників словами, використання латинізмів і клішованих форм. Зміст юридичного тексту накладає на граматичні конструкції мови певні обмеження, які можна подолати завдяки використанню граматичних перетворень.

Тексти вихідної та цільової мов розглядаються в абсолютно різних правових системах, отже, в них повинні використовуватися різні формулювання, характерні для кожної з мов. Однак при цьому ці формулювання повинні бути зрозумілі обом сторонам і нести в собі однаковий зміст. У результаті перекладачеві необхідно володіти не лише юридичними основами права своєї країни, але і країни – носія вихідної мови.

Отож, для адекватної передачі юридичної інформації мова перекладу повинна бути точною, зрозумілою та відповідати дійсності й правовим реаліям кожної з країн.

У другому розділі було проаналізовано переклад документів Єврокомісії юридичного характеру. Стиль цих документів суворо регламентований. По-перше, усталені конструкції призводять до однакової, усталеної реакції на них, до однакового розуміння і тлумачення текстів, що досить важливо для суспільного життя. По-друге, зміна конструкцій, засобів, уведення нового призводить і до їх різного трактування, що особливо небажано для цього стилю. По-третє, така консервативність уможливорює стандартизацію документів.

Саме з цією метою у ході проведеного дослідження встановлено та рекомендовано до застосування таку номенклатуру трансформацій, які максимально забезпечать збереження адекватності при перекладі юридичного тексту: заміни частин мови, додавання елементів, вилучення окремих слів, перестановки на граматичному рівні та підбір еквівалента, транскодування та описовий переклад, а також калькування.

Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі через невідповідність з точки зору значення і контексту, а граматичні – для структурної відповідності нормам мови приймача.

Summary

The European Union (hereinafter – the EU) is a political, economic and cultural association with signs of confederation. Recently, members of the European Union voted for granting Ukraine the status of a candidate country for accession to the European Union. However, granting the status of a candidate for accession to the European Union is only the first step. On the way to accession, Ukraine needs to carry out a number of reforms and adapt Ukrainian legislation in accordance with European criteria. Adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the EU is the process of bringing the laws of Ukraine and other normative legal acts in line with the *acquis communautaire*. However, the adaptation of legislation is not only the improvement of existing legislation, but also the development of draft regulations, taking into account *acquis communautaire*. The concept of *acquis communautaire* was first legislated in the National Program of Adaptation of Ukrainian Legislation to the Legislation of the European Union, adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine in March last year. However, the most common in the normative legal acts of Ukraine is the concept of adaptation of Ukrainian legislation to EU legislation.

Key words: EU legal system; acts of legislation; adaptation of legislation; adequate translation; legal terminology; translation of legal text; translation transformations.

An adequately translated legal document ensures the cooperation of states, their legal entities and individuals at the proper level. Given the existing differences in the legal systems of the legal spheres of Ukraine and other EU countries, the translator should pay special attention to the use of legal terms and legal clichés in legal documents, which determines the relevance of the chosen study.

The object of research here was the English and Ukrainian versions of the legal documents of the European Commission: legal vocabulary, syntax, established expressions and legal clichés used in documents, and the subject of research are the features of the vocabulary and grammar of legal documents of the European Commission.

The purpose of the study is to identify lexical, grammatical and stylistic features of the translation of legal documents of the European Commission into Ukrainian.

The material of the study is the legal documents of the European Commission "For Democracy through Law" (Venice Commission). Translated from English by Sergey Golovaty.

Methods of research: in the course of the study, a text-interpretation method was used, which made it possible to interpret the content of the text of legal documents of the European Commission, a comparable method, a comparative typological analysis and a generalization method associated with the definition of common linguistic features and differences in legal documents of the European Commission; as well as translation analysis – to determine the methods and methods of translation when reproducing the lexico-grammatical and stylistic features of the text; a method of quantitative analysis for counting and establishing adequate ways of translating legal documents: a method of generalization and induction, the latter is a conclusion from partial to general, from individual facts to generalizations, when, on

the basis of knowledge about parts of class subjects, a conclusion is made about the class.

A text is a sequence of signs united by a semantic cohesion. In addition, the text is an object that connects many areas of scientific knowledge that are specifically aimed at studying the text or only explore its individual aspects, as a method or method of a certain activity. A legal text is an exact formulation of the language of a law or other document that has the authority of a law.

The legal document has a specific structure and design, the requirements for which differ in different countries, then achieving adequacy in the translation and design of the translation text requires special skills and knowledge.

Legal texts in general are full of terminological phrases and are of unconditional interest, because they denote realities unusual for Ukrainian language legal practice, but of some interest to specialists and therefore are actively discussed in a professional legal environment. When translating legal texts, special attention should be paid to the grammatical aspects of translation. Among the grammatical features of English legal texts one can see a significant predominance of verb forms of the present tense, passive constructions, modal verbs to indicate necessity and possibility, the absence of personal and demonstrative pronouns, the rendering of numerals by words, the use of Latinisms and clichéd forms. The content of the legal text imposes certain limitations on the grammatical constructions of the language, which can be overcome through the use of grammatical transformations.

The texts of the source and target languages are considered in completely different legal systems, therefore, they must use different formulations characteristic of each of the languages. However, these formulations should be clear to both parties and carry the same meaning. As a result, the translator needs to have not only the legal foundations of the law of his country, but also the country – the native speaker of the original language.

Therefore, for adequate translation of legal information, the language of translation must be accurate, understandable and consistent with the reality and legal realities of each country.

In the second chapter the translation of documents of the European Commission of a legal nature has been analyzed. The style of these documents is strictly regulated. First, established structures lead to the same, established reaction to them, to the same understanding and interpretation of texts, which is very important for public life. Secondly, the change of designs, means, the introduction of a new one leads to their different interpretation, which is especially undesirable for this style. Third, such conservatism makes it possible to standardize documents.

It is for this purpose that the following nomenclature of transformations has been established and recommended for use in the course of the study, which will maximize the preservation of adequacy in the translation of the legal text: replacing parts of speech, adding elements, omission of words, permutations at the grammatical level and choosing the equivalent, transcoding and descriptive translation, as well as calc.

Lexical transformations are used when dictionary equivalents of a word of the source language cannot be used in translation due to inconsistencies in terms of meaning and context, and grammatical – for structural compliance with the norms of the target language.

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ТЕКСТОТВОРЕННЯ	15
1.1. Текст як результат і одиниця комунікації	15
1.2. Юридичний текст як особливий вид документації	16
1.3. Лексичні особливості юридичних текстів	20
1.4. Синтаксичні особливості мови юридичного документа	23
1.5. Просте та складне речення як елементи цілісності юридичного тексту... ..	26
1.6. Жанрово-стилістичні особливості юридичних документів.....	29
1.7. Лексико-граматичні трансформації при перекладі юридичних документів.....	31
1.8. Особливості передачі англomовного юридичного тексту українською мовою	40
Висновки до Розділу 1	49
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЯК ЗАСОБУ ЗБЕРЕЖЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЮРИДИЧНОГО ТЕКСТУ	52
2.1. Специфіка перекладу юридичних документів Європейської комісії: номенклатура мови права та інструментарій для її перекладу	52
2.2. Прийом лексичної модуляції як спосіб переформулювання висловлення	57
2.3. Використання повних та часткових еквівалентів при перекладі	67
2.3. Використання трансформацій граматичного рівня при перекладі	70
2.5. Реалізація трансформації транспозиції у перекладі юриспруденції.....	74
2.6. Реалізація трансформації заміни у перекладі юридичного тексту	77
2.7. Переклад речень із нульовою трансформацією	78
2.8. Заміна стану як необхідна умова збереження адекватності перекладу юридичного тексту.....	79
Висновки до Розділу 2	85
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	87
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

Європейський союз (далі – ЄС) є політичним, економічним і культурним об'єднанням з ознаками конфедерації, до якого входять 27 європейських держав із населенням 447 706 209 осіб (станом на 1 липня 2020 року). 23 червня 2022 року країни члени Європейського Союзу проголосували за надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Проте, надання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу це тільки перший крок. На шляху до вступу Україні необхідно провести низку реформ та адаптувати українське законодавство у відповідність до європейських критеріїв.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*. Проте адаптація законодавства це не тільки вдосконалення існуючого законодавства, а й розробка проектів нормативно-правових актів з урахуванням *acquis communautaire*.

Acquis communautaire – це правова система ЄС, яка включає акти законодавства, прийняті в рамках трьох стовпів ЄС, але не обмежується ними. До трьох стовпів ЄС належать Європейське співтовариство, Спільна зовнішня політика та політика безпеки і Співробітництво в сфері юстиції та внутрішніх справ. Європейське співтовариство, в свою чергу, було утворено з Європейського Економічного Співтовариства, Європейського об'єднання вугілля та сталі та Європейського співтовариства з атомної енергії.

Поняття *acquis communautaire* вперше було законодавчо закріплено у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, прийнятій Верховною Радою України у березні минулого року. Проте найбільш поширеним в нормативно-правових актах України є поняття адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Так, в Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу зазначено: «Адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із

сучасною європейською системою права....». Для реалізації забезпечення проведення адаптації законодавства України до законодавства ЄС необхідно було створити відповідний інституційний механізм

Створення такого інституційного механізму було фактично розпочато після набуття чинності Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (далі – УПС), статтею 51 якої передбачено зобов'язання України щодо поступового приведення національного законодавства у відповідність до законодавства Співтовариства у визначених сферах.

Першими кроками у процесі створення інституційного механізму було прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС».

Як відомо мовою документів ЄС є англійська. То ж адекватний переклад юридичної документації країн ЄС і Європейської Комісії, у тому числі, нині є нагальною потребою.

Достовірно перекладений юридичний документ або текст забезпечує співпрацю держав, їхніх юридичних та фізичних осіб на належному рівні. Зважаючи на існуючі відмінності у правових ситемах юридичних сферах України та інших країн ЄС, перекладачу слід особливу увагу звертати на використання юридичних термінів та юридичних кліше у правових документах, саме це й визначає **актуальність** обраного дослідження.

Вивченню юридичної термінології, юридичних кліше та синтаксису, а також способам перекладу правових документів присвятили свої роботи такі дослідники, як В.В. Алімов, Н.М. Антонюк, Н.В. Артикуца, О.М. Богословська, Н.В. Зінукова, Нікіфорова С.М., Ніколенко А.Г., І.М. Орлова, Л.М. Черноватий та інші.

Попри все ще бракує належної практики у вивченні сучасного європейського законодавства, судочинства та органів правовладдя, адже правові норми з часом змінюються.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри

германської філології та перекладознавства «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі».

Об'єктом дослідження стала англомовна та україномовна версія юридичних документів Європейської Комісії: юридична лексика, синтаксис, усталені вирази та юридичні кліше вживані у документах.

Предметом дослідження виступають особливості лексики та граматики правових документів Європейської Комісії та способи їх передачі на українську мову.

Мета дослідження полягає у виявленні лексичних, граматичних та стилістичних особливостей перекладу юридичних документів Європейської Комісії українською мовою.

Для досягнення цієї мети потрібно вирішити ряд конкретних **завдань**:

- ознайомитися з поняттям *текст* у цілому та *юридичний текст* зокрема й схарактеризувати особливості юридичного тексту;
- встановити особливості лексики та синтаксису правових документів;
- висвітлити особливості передачі англомовного юридичного тексту українською мовою;
- дослідити та визначити лексичні та граматичні трансформації, що використовуються при перекладі юридичного тексту з англійської на українську мову.

Матеріалом дослідження є юридичні документи Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії). Переклад з англійської здійснено Сергієм Головатим.

Методи дослідження: у ході дослідження було використано *текстово-інтерпретаційний метод*, який уможливив витлумачення змісту тексту правових документів Європейської Комісії, *зіставний метод*, *порівняльно-типологічний аналіз* та *метод узагальнення*, пов'язаний із визначенням спільних мовних особливостей та розбіжностей у правових документах Європейської Комісії; а також *перекладацький аналіз* – для визначення методів

та способів перекладу при відтворенні лексико-граматичних та стилістичних особливостей тексту; *метод кількісного аналізу* для підрахунку та встановлення адекватних шляхів перекладу юридичних документів *метод узагальнення та індукції*, останній є умовиводом від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень, коли на основі знань про частини предметів класу робиться висновок про клас в цілому.

Наукова новизна дослідження обумовлена тим, що зроблено відповідні науково-теоретичні висновки стосовно розв'язання певних перекладацьких проблем, пов'язаних із перекладом юридичного тексту.

Теоретична цінність дослідження полягає в тому, що було проаналізовано особливості юридичних текстів, спеціальна лексика юридичних текстів та лексичні трансформації, які використовуються при перекладі текстів з англійської на українську мову.

Практична цінність роботи визначається тим, що її результати можна застосовувати для розв'язання практичних проблем, пов'язаних з англо-українським перекладом текстів з юриспруденції. Запропонований аналіз опрацьованої літератури може бути використаний у подальших наукових дослідженнях перекладу галузевої лексики.

Апробація роботи. Бойко Ю.П. Савчук В.І. Специфіка перекладу юридичних документів // Збірник наукових матеріалів СХІV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «*НОВІ НАПРЯМИ НАУКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ*», 12 грудня 2022 р. м. Одеса, Україна. С. 30-36

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів – теоретичного та практичного, висновків, переліку використаних джерел та додатків.

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми магістерського дослідження та актуальність його проведення, сформульовано робочу гіпотезу, визначено мету та завдання, описано об'єкт та предмет дослідження, представлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, сформульовано положення, які виносяться на захист.

У **Розділі 1** досліджується визначення юридичного тексту, його функції і види, описуються лексичні та граматичні особливості юридичних текстів.

У **Розділі 2** пропонується аналіз перекладу юридичних документів, із встановленням найадекватніших шляхів їх перекладу.

У **висновках** містяться результати проведеного дослідження.

Перелік використаних джерел у кількості 43 одиниць, із них – 36 основних джерел; 5 – довідкових та 2 джерела ілюстративного матеріалу.

Додатки. **Додаток А** вміщує оригінал і переклад правових документів Венеціанської Комісії Ради Європи. **Додаток Б** містить глосарій термінів, використаних у юридичних документах.

РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ТЕКСТОТВОРЕННЯ

1.1. Текст як результат і одиниця комунікації

У науковій літературі існує чимало визначень «тексту». Так, за Ф. Бацевичем текст – «це об'єднана смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць, основними рисами якої є зв'язність і цілісність» [6, с. 146].

«Поняття тексту вивчає лінгвістика тексту. Лінгвістика тексту – напрям лінгвістичних досліджень, об'єктом яких є правила побудови зв'язного тексту і його смислові категорії. Адже текст – складний феномен, який виконує різноманітні функції: бере участь у комунікації, допомагає зберігати і передавати інформацію у просторі і часі, фіксує психічне життя індивідів, є продуктом конкретної історичної епохи, формою існування культури, віддзеркаленням певних соціокультурних традицій тощо» [6, с. 146].

У сфері комунікації теж немає єдності поглядів щодо тексту. Деякі вчені ототожнюють процес спілкування з текстом, вважаючи його втіленням самої комунікації. Інші розглядають його як процес комунікації, співвідносячи його з дискурсом.

Текст – це результат спілкування (інтерації та трансакції), його структурно-мовна складова і одночасно кінцева реалізація; структура, в яку втілюється «живий» дискурс після свого завершення.

У такому розумінні текст постає як «вичерпаний», «зупинений» дискурс.

Отже, між текстом і дискурсом існують певні відмінності:

1. Текст – ніби «застиглий» дискурс; це – дискурс, який «зупинили», вилучивши з них живі обставини, учасників з їх психічними особливостями, часом, місцем, обставинами тощо.

2. У тексті на відміну від дискурсу не виявляється паралінгвістики.

3. Текст – одиниця лінгвістичного аналізу, дискурс – комунікативного. Текст і дискурс – це відповідники «речення» і «висловлення». Висловлювання об'єднує саме речення і соціальний контекст його використання.

4. Текст – одиниця лінгвальна ; дискурс соціальна.

5. Термін «дискурс» не застосовують до давніх текстів, зв'язки яких із життям не відтворюються безпосередньо [6, с. 146].

Отже, текст – це об'єкт, що пов'язує багато галузей наукових знань, які спеціально спрямовані на вивчення тексту чи лише досліджують його окремі аспекти, як метод певної діяльності. У цьому аспекті цікаво було б дослідити особливості такого різновиду тексту як юридичний текст.

1.2. Юридичний текст як особливий вид документації

За способом репрезентації текст розподіляють на усний і писемний. Для юридичного тексту більш властива писемна форма. За протяжністю текст може обмежуватися словом, словосполученням, реченням, якщо вони виражають цілісну, самодостатню інформацію, яка ситуативно забезпечує розуміння її адресатом. Максимальний його склад необмежений. Речення є найбільш показовим щодо формування стильової якості тексту. Реченню, на відміну від інших рівневих одиниць мови, властива вже комунікативна здатність певного типу, яка відкриває позиції для наступних одиниць цього ж рівня. У такий спосіб речення бере участь у формуванні функціонально цілеспрямованого, з відповідною стильовою якістю словесного масива – тексту. Речення з функціональною семантикою норми становить основу граматичної структури юридичного тексту.

«Юридичний текст не тільки виконує пізнавальну функцію, але й функцію рецепта, тому він має спільні риси з науковим текстом та текстом інструкцій. Таке комунікативне завдання мають закони, а також усі підзаконні акти. До цього ж типу текстів належать конвенції міжнародного права, але предметом перекладу вони є дуже рідко. Незалежно від змісту та

типологічних характеристик законів, вони досить однорідні як тексти. Комплекс засобів, характерний для них, забезпечують одержувача повноцінною передачею інформації» [34, с.157].

Юридична мова повинна бути єдиною, щоб забезпечити єдність як всередині правової системи, так і в різних сферах юридичної діяльності. Оскільки питання про структуру мови тісно пов'язане з її функціями, а також із завданнями і цілями її дослідження, робляться спроби структурувати юридичну мову. В. Отто запропонував класифікацію рівнів юридичної мови, її внутрішню структуру:

- 1) мова законів: загальні правові норми, розраховані як для фахівців, так і для не юристів;
- 2) мова судових рішень;
- 3) мова юридичної науки та експертиз: коментарі спеціальних питань фахівцями для фахівців;
- 4) мова відомчого письмового спілкування: формуляри, пам'ятки тощо;
- 5) адміністративний жаргон: неофіційне обговорення суперечливих питань фахівцями.

Юридична мова – це не лише семіотична система, але й невід'ємна частина правової системи з її традиціями, особливостями логіки і функціями. Багато науковців [27, 3], вказують на *специфіку юридичної мови*, а саме:

- використання юридичних термінів, які співпадають і загальноживаними словами (наприклад, особа, рішення);
- використання абстрактних понять (наприклад, загальноприйняті моральні норми; інтереси суспільства);
- вживання архаїзмів, слів грецького і латинського походження (наприклад, юстиція, вердикт);
- «компактний» стиль (складні номінальні групи, пасивні конструкції, складнопідрядні речення);

- тісний зв'язок мови і права, адже правові поняття і норми можуть виражатися лише засобами мови.

Тому, часто виникають проблеми розуміння між юристами і неюристами не через лексику та мовленнєві структури, а через абстрактність спеціальних юридичних понятійних взаємозв'язків.

До юридичних текстів відносять тексти документів, законів, а також наукових статей, монографій, юридичних інструкцій, описів.

Будь-який юридичний текст відрізняється з-поміж інших багатим арсеналом допоміжних знакових систем (схеми, таблиці).

До особливостей юридичних текстів можна віднести такі:

1. Насиченість юридичних текстів спеціальною юридичною лексикою, основну частину якої складають юридичні поняття та реалії (*pleader, lawyer, coerced acquiescence, to retaliate accusation, nugatory, solicitor*).

2. Вживання загальноновживаної лексики у її звичному значенні (*accomplice, money*) та вживання загальноновживаної лексики зі спеціальним незвичним значенням (*agreement, assessment, utility, valid, warrant*).

3. Наявність скорочень більшість яких зустрічається тільки в юридичних текстах (*ALJ – Administrative Law Judge, MP – Member of Parliament, USJC – United States Judicial Code, cc. – chapters, CB – casebook, COA – court of Appeals, CIF – Coming into Force, J – Judge*).

4. Вживання синонімів (парних та потрійних), що використовуються для позначення одного поняття з метою уникнення двозначності; кліше та сталих виразів.

5. Тексти міжнародних угод характеризуються запозиченнями з латинської (*lex lata, lex loci delictus, corpus delicti, absente reo, ex curia, lis pendens*) та французької мови (*appeal, plaintiff, lien, verdict, voir dire, profit a prendre*), які часто не перекладаються.

6. В англійських юридичних текстах вживаються слова давньоанглійського походження, які вийшли із загального вжитку (*hereinabove, therein, whereby*).

7. У юридичних текстах часто використовуються дієслова у пасивному стані (*P. should be acquitted, the record was read out loud by the investigator, the criminal case was initiated by the Prosecutor's Office*).

8. Однією з характерних рис англійського юридичного тексту є вживання модального дієслова “*shall*” для вираження наказу або зобов’язання. Наприклад, “*The Parties shall take the necessary measures to...*” («Сторони зобов’язуються вжити необхідних заходів...»)

9. «Наявність в юридичних текстах особливих ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не вживаються чи рідко вживаються в літературній мові (*to meet claim; Marshal of the court, the jury finds guilty, legal consequences, preliminary stipulations*)» [33, с. 166].

Кожний юридичний текст має певну мету, виражає намір (інтенцію) автора: переконати, дати наказ, спонукати до певних дій, про щось повідомити тощо.

Особливість юридичного тексту полягає у тому, що його завданням є владний вплив на поведінку людей, спонукання до дії. Ці тексти відображають суспільне життя через правові норми як правило належної і обов’язкової поведінки, виконуючи таким чином регулятивну функцію.

Отже, тексти юриспруденції реалізують мислетворну та номінативну функції мови права. Вони є способом подання наукової думки у площині дослідження держави і права. Наукова ґрунтовність викладу є обов’язковою ознакою наукового юридичного тексту. Ці тексти відповідають принципу фаховості, містять нові для користувачів знання, є інформаційно актуальними й достатніми, пізнавально цінними, доступними за змістом, доступними за змістом та обсягами інформації, обов’язково зразковими прикладами з точки зору норм сучасної української літературної мови. Об’єктивний, зрозумілий, доказовий, точний і неупереджений виклад правової інформації у цих текстах має впливати на розум і впливовість адресата.

1.3. Лексичні особливості юридичних текстів

Юридичний текст як продукт відповідного дискурсу є розрізняючим фактором між національними культурами, а сам юридичний дискурс – це, по суті, комплексний вираз взаємин між людиною і суспільством, в зв'язку з чим це явище функціонально направлено на формування у реципієнтів якогось фрагмента світосприйняття, або картини світу.

Комунікативне завдання юридичного тексту – повідомлення якоїсь інформації з певної царини знань. Рівень базової компетентності, загальної для автора тексту й реципієнта, дуже високий. Перекладачеві необхідно постійно підвищувати свій рівень компетентності, щоб не помилитися в передачі змісту. При перекладі юридичного тексту домінантами перекладу, що забезпечують його інваріантності, тобто відповідність його оригіналу, будуть усі засоби, які забезпечують об'єктивність, логічність і компактність викладу [13, с. 160].

Мову міжнародних договорів та угод можна віднести до дипломатичної мови, тому що то є сукупність спеціальних термінів та фраз, які складають загальноприйнятий дипломатичний словник.

Мовною базою міжнародної документації є загальноживана лексика нейтрального пласта, яка поєднується зі спеціальною та термінологічною лексикою, а також скороченнями, аббревіатурами, не асимільованими латинськими та французькими вкрапленнями. Під час використання загальноживаної лексики у контексті цих документів відбуваються звуження її семантичного діапазону, звільнення від частин існуючих значень, видозміна їх аж до виникнення нових.

Процентний склад кожного лексичного шару не є однаковим. «Якщо загальноживана лексика складає більшість елементів тексту, то спеціальна представлена в меншій кількості. До неї можна віднести назви організацій, закладів, органів, процедур, посадових осіб, посад, назв документів, їх частин, а також так звану ситуативну лексику» [1, с. 22].

Термінологія як основна одиниця спеціальної лексики, представлена в документах, змінюється залежно від тематики організації, її профілю та питань, що розглядаються. Але отримавши офіційне закріплення в багатьох випущених в світ документах, а також в спеціальних словниках та глосаріях, терміни та термінологічні звороти в незмінному вигляді переходять із тексту в текст.

Суспільно-політична лексика наряду зі спеціальною відіграє важливу роль в наданні документам як зразку офіційно-ділового стилю «домінуючого колориту». При цьому слід підкреслити значення спеціальної лексики. До спеціальної лексики відносимо спеціальні та фразові стандарти, лексику, пов'язану зі сторонами договору, укладанням та існуванням договору, зокрема договірну лексику, тобто частотні лексичні одиниці, які сприяють реалізації теми домовленості, латинські та французькі словосполучення. Словосполучення, до складу яких входить лексика домовленості, стандартизуються в текстах, набувають клішованого характеру і творять спеціальну фраземіку міжнародних документів [5, с. 115].

Спеціальна лексика завжди вживається в прямому, номінативному значенні. Вона надає документу офіційності, однозначності, точності.

Зокрема, в договорах, конвенціях виділяють наступні тематичні групи спеціальної лексики: 1) повна та точна назва документу; 2) лексика, пов'язана зі сторонами, що домовляються і з укладанням договорів та їх підписанням: *parties* – *сторони*, *ratification* – *ратифікація*, *prorogation of a treaty* – *відстрочення договору*.

Існує явно виражена тенденція зберігати незмінний набір лексичних віх певних ситуацій, в чому можна вбачати один з проявів консерватизму стиля. Будучи стержневими, вони несуть основне лексичне навантаження, складаючи змістовий каркас всієї фрази (ситуації). Той факт, що мові документів не притаманні синонімічність та різноманітність мовних засобів, призводить до високої частотності вживання одних і тих лексичних одиниць.

В лексиці міжнародних договорів існує значна кількість слів, які вживаються у значенні, властивому їм лише у цих текстах. Деякі з цих лексем вживаються у значенні, властивому їм лише у цих текстах. Деякі з цих лексем набувають нового значення, незафіксованого лексикографічними джерелами. Інші слова, у перекладі українською мовою, перекладачі замінюють певними фіксованими відповідниками, закріпленими за конкретним англійським словом, що є свідченням ідіоматичної стандартизації.

До специфічних лексичних засобів даного стилю Калюжна та Заруманських відносять також вані ділові стандарти, які надають документам певний стилістичний відтінок. Мається на увазі коло стійких, традиційно вживаних словосполучень – блоків, які багатократно повторюються в готовому вигляді в конкретних ситуаціях, закріплюються за ними і в силу цього функціонують як готові словесні штампи.

Деякі латинські слова і вирази входять до складу англійських словосполучень. У таких випадках, в українських відповідниках може мати місце збереження латинського (рідше французького) слова або виразу, його транслітерація чи переклад: *ipso facto avoidance of contract* – розірвання контракту в силу закону [13, с. 350].

Всі дослідники погоджуються з тим, що досить широко в міжнародній документації представлені всі види скорочень з огляду на широку тематику організацій. Тим не менш, можна виділити найбільш частотні групи скорочень, типові для міжнародних документацій як зразка ділового стилю:

- 1) графічні скорочення (*Doc.* – *document*);
- 2) ініціальні та змішані (*Boss* – *Bureau of State Security*).

В українській мові спостерігається два способи передачі скорочень документах міжнародних організацій:

- 1) транслітерація абрєвіатури;
- 2) утворення скорочення від української еквівалентної назви.

Лексика міжнародних договорів кількісно обмежена, тобто спостерігається тенденція до замкнутості, використання уніфікованого

набору лексем, фраз і структур, для яких характерні обмежені можливості сполучуваності, що є проявом консервативності стилю. Для мови договорів не типове вживання неологізмів, а використання синонімів обмежене, оскільки вони можуть створити ефект двозначності [15, с. 160].

1.4. Синтаксичні особливості мови юридичного документа

Чіткість і логічність викладу тексту нормативного акта досягається за рахунок бездоганного дотримання правил синтаксису, таких як:

1. Діловий документ має розповідний характер, переважають прості речення з прямим порядком слів:

а) група підмета ставиться перед групою присудка: *Наймодавець може пред'явити в суді...; Боржник не звільняється від відповідальності...;*

б) узгоджене означення стоїть перед означуваним словом, а неузгоджене – одразу після нього: приватна власність, цивільне право, майнова відповідальність;

в) вставні слова (вказівка на сказане раніше, систематизація висловлювання, пояснення окремих слів і фраз, посилання на джерело повідомлюваного) виносяться на початок речення: *безсумнівно, по-перше, по-друге, наприклад, таким чином* тощо.

2. Переважає присудок, що має форму теперішнього часу із значенням позачасовості, постійності: *Україна є незалежною самосійною державою.*

3. Поширені пасивні конструкції, у яких вибір присудка часто обмежений і тісно пов'язаний із лексичним значенням підмета: *вимоги задовольняються, показники встановлюються, прибуток одержується, операція проводиться, витрати скорочуються, позовна давність встановлюється, стаття передбачає, право власності набувається і припиняється.*

4. Характерним проявом стилю нормативного акта є нанизування відмінкових форм, розміщених підряд кількох слів в одному відмінку, найчастіше в родовому або в орудному: *Володіння майном вважається*

правомірним, якщо інше не буде встановлено судом, арбітражем, третейським судом.

5. Довжина і складність будови простого речення зростає за рахунок віддієслівних іменників і тих слів та зворотів, яких ці іменники вимагають після себе: витребування (кого? чого? ким? чим?), володіння (чим? ким?), встановлення (чого? ким?). Цілком очевидно, що такі речення об'ємні і багатослівні.

6. Ознакою юридичного документа є інфінітивні конструкції: *зобов'язати, затвердити, порушити справу, надати, скасувати, попередити, забезпечити, відшкодувати*.

7. Типовим для нормативних текстів є дієприкметникові та дієприслівникові звороти, що дає змогу чітко виявити логічне підпорядкування частин висловлюваної думки, а також – економніше висловити її. Дієприслівниковий зворот переймає функцію підрядного речення і, за загальним правилом, виноситься на початок конструкції: *встановивши факт перебування..., керуючись статтею закону..., беручи до уваги..., розглянувши матеріали справи...* Але не варто кожне речення розпочинати зворотом, це переобтяжує текст, робить його надто «сухим».

8. У тексті нормативного акта можуть бути складні синтаксичні конструкції, кількість слів у яких, за підрахунками, сягає 250 одиниць. Для того, щоб такий словесний масив не здавався надто загромадженим, його потрібно розбивати на пункти, підпункти тощо, кожен з яких розпочинати з абзацу, тобто вдаватися до структурно-композиційного підходу [16, с. 208-214].

Структура речення на комунікативному рівні. Законодавчий жанр формує стереотипні синтаксичні конструкції, уникаючи варіантів висловлення, які б породжували неоднозначність сприймання, розуміння тексту. У зв'язку з цим порядок слів у реченні підпорядковується головному принципу жанру – думка повинна бути висловлена чітко, з урахуванням усіх причинно-наслідкових зв'язків між повідомлюваними фактами, кожна стаття нормативного акта дозволяє тільки одне тлумачення.

Тому в таких текстах функціонують лінійно-динамічні структури з об'єктивним, стилістично нейтральним порядком розташування елементів: відоме – нове. Однак така проста ситуація не є абсолютно типовою. Частіше смислові відношення між реченнями – пунктами статті нормативного акта виступають у значно складнішому вигляді, оскільки кожен такий пункт має свою завершену синтаксично-смислову силу, що відповідає комунікативному завданню [13, с. 160].

Синтаксис мови права в значній мірі обумовлюється логікою законодавчого мислення. Прагнення законодавця викласти в узагальненій і безособовій формі, підкреслити вольовий характер життєвих процесів, встановити різноманітні причинно-наслідкові зв'язки між учасниками правовідносин, необхідність подати всі обставини справи чи кримінального провадження у взаємозв'язку зумовлює широке використання розгорнутих синтаксичних конструкцій.

«Об'єктивна необхідність викласти певні факти, дати їм правову оцінку разом із правовими висновками, логічно та послідовно висловити систему юридичних понять з точними, чіткими й зрозумілими, але різноманітними логічними зв'язками між ними приводить до того, що синтаксис у тексті закону тяжіє до переважання складнопідрядних речень (відображають послідовність ієрархічно пов'язаних фактів) над складносурядними, складних (передають всі відтінки думка нормотворця) – над простими, повних – над неповними» [1, с. 22].

Таким чином, текстах правових актів необхідно врахувати й перерахувати обставини, умови, причини й наслідки різних дій, фактів, викласти мету створення припису, дати узагальнене формулювання, врахувати окремі конкретні випадки. Тому поряд з мінімальними за будовою реченнями з п'яти-восьми слів використовуються і довгі речення, які містять до 50-170 слів, інколи й більше, з великою кількістю однорідних членів, з посиленнями на інші нормативно-правові акти.

1.5. Просте та складне речення як елементи цілісності юридичного тексту

Складне речення складається з двох або декількох речень, в кожному з яких є свій підмет і присудок. Складні речення бувають складносурядними та складнопідрядними. Складносурядні речення складаються з двох або більше простих речень, які з'єднуються між собою сполучниками та аналізуються за правилами аналізу простих речень.

Складнопідрядні речення складаються з головного та підрядного речень. Головне та підрядне речення з'єднуються між собою сполучниками, сполучними словами та безсполучниковим способом. Оскільки ієрархія складних речень досить складна та змушує досить часто перечитувати текст, щоб зрозуміти його в юридичних англійських текстах рекомендується підрядні речення замінити синонімічними дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами [20, с. 499].

Природі права, характеру його інформації суперечить використання окличних, питальних, спонукальних речень. У текстах юридичних документів переважно вживають прості поширені речення, до яких входять дієприкметникові й дієприслівникові звороти, уточнюючі обставини, вставні слова, додатки. Речення є основною мовною одиницею тексту юридичного документа. Воно утворюється зі слів, стійких зворотів і підпорядковане внутрішнім закономірностям організації тексту правового акта.

У багатьох випадках нормотворець використовує індикативні речення: *The Cabinet issues ordinances and resolutions. Кабінет Міністрів видає постанови і розпорядження; power of attorney in the name of the juridical person is given to... – Довіреність від імені юридичної особи видається...*, які фіксують інформацію, що зобов'язує та надає право здійснювати певні дії, суб'єктивні права [36].

В юридичному тексті зі складних речень переважають складнопідрядні речення зі значенням причини, мети, означальні, об'єктні зі сполучниками

підрядності (на підставі чого (whereby), що (what), щоб (so that), якщо (if), який (which)).

Для правового тексту характерна однотипність синтаксичних конструкцій, часта повторюваність, що пов'язано із внутрішньою природою права як регулятора суспільного життя: *Everyone has a right – Кожен має право; An individual has an inalienable right – Фізична особа має невід'ємне право...; Everyone is guaranteed – Кожному гарантується...; No one may be – Ніхто не може бути ....*

Безособовість правового тексту досягається за допомогою інфінітивних і безособових речень. (Наприклад, *One has a right to attend the session – на сесії має право бути присутнім...*). «Кожне слово в юридичному тексті використовується в певній граматичній формі та всі слова організуються у речення в належному синтаксичному порядку. Граматичні форми та структури не тільки забезпечують правильне розташування слів у тексті, але також передають деяку інформацію, яка є частиною їх змісту» [21, с. 119].

«Синтаксичні структури тексту є важливими характеристиками, які встановлюють жанр тексту чи авторський стиль. Важливість граматичних аспектів тексту оригіналу часто відображається у виборі паралельних форм та структур у мові перекладу» [2, с. 288].

«В багатьох випадках еквівалентності у перекладі можна досягти найкращим чином, якщо перекладач не намагається відобразити граматичні форми, притаманні мові оригіналу. Якщо граматичні еквіваленти відсутні, перекладач має право обрати між паралельними формами та різноманітними граматичними трансформаціями» [26, с. 270]. Неважливо що перекладач обере, абсолютної точності між значенням та використанням паралельних форм в мові оригіналу та у мові перекладу досягти неможливо.

Неможливість використання паралельної структури у мові перекладу може передбачати зміну кількості незалежних речень через використання розділових та інтеграційних методів. «Розділовий метод означає заміну

складного речення в оригіналі, яке містить одне або декілька підрядних речень на просте» [24, с.322-323].

Як вже зазначалось мова оригіналу може мати граматичні форми і структури, аналогів яким не має у мові перекладу. Англійська граматична форма, яка немає прямого еквіваленту у мові перекладу може бути частиною мови або синтаксичною структурою. Також і англійське, і українське дієслово мають свої форми, але еквівалентних відносин між ними немає. Слід зазначити, «що особливий інтерес для перекладача становлять англійський синтаксичний інфінітивний комплекс, який не має еквіваленту в українській мові» [8, с. 425]. Переклад речень з інфінітивним комплексом передбачає свого роду перебудови самого речення.

They consider a formal offer to be the simplest way to form an express contract. – Вони вважають, що напрямок формальної оферти є найпростішим способом укладення прямо вираженого договору.

В цьому реченні можна побачити інфінітивний комплекс *a formal offer to be*, який був перекладений на українську мову зовсім по-різному і щоб його перекласти необхідно було перебудувати усе речення.

Не слід перевантажувати речення великою кількістю уточнюючих обставин, підрядними реченнями. Неточності, полісемічні, синонімічні та паронімічні терміни і терміносполуки, зайві слова, що не несуть інформації, плеонастичні конструкції, тавтологія, повтори відволікають від з'ясування змісту юридичного документа. Тому їх слід уникати. «Правові положення та основні думки слід розташовувати у головних реченнях» [10, с. 203].

У юридичних документах рекомендується дотримуватись такого порядку: спочатку описувати умови, за яких починає діяти норма права, далі — ознаки діяння, що відбулося за даних умов, а вже потім — можливі заходи державного впливу у випадку невиконання вимог цієї норми.

1.6. Жанрово-стилістичні особливості юридичних документів

Закони досить однорідні за типологічними ознаками в різних мовах, і лише юрист у змозі їх вірно тлумачити та редагувати.

Композиція конвенції, договорів, пактів, традиційна: вони діляться на преамбулу, основну частину, що складається з ряду статей, і заключну частину, що звичайно включає ряд перформативних формул. Стилістичні особливості всіх перерахованих документів досить різноманітні, оскільки вони залежать від цілей, тематики, змісту й функцій того або іншого документа. Проте можна виділити деякі загальні риси всієї сукупності даних текстів, а саме: **логічність, офіційність, точність, стереотипність, об'єктивність, ясність, конкретність, безособовість, строгість, неемоційність** тощо.

До числа ж найважливіших ознак, які визначаються функціональним призначенням документа, віднесемо офіційність, логічність, точність і стереотипність, які тісно зв'язані між собою.

Логічність тексту створюється насамперед його архітектонікою, або композицією, що реалізується по твердій моделі, і синтаксисом, що в 65-70 % представлений складносурядними й складнопідрядними реченнями з багатою системою конективів, що забезпечують однозначність розуміння змісту тексту.

Точність тексту, або точність змісту тексту, обумовлена тим, що автори прагнуть до таких формулювань, які б не допускали тлумачень змісту, відмінних від тих, які ними передбачалися. Особливу роль у досягненні точності, особливо в юридичних і політичних документах, грає використання номенклатурних слів, термінології, іменників у їхніх прямих значеннях, тут рідко вживаються слова-заступники типу *if, one*. В області синтаксису точність досягається широким уживанням додатків, обставин, означень та вставних речень.

Об'єктивність подачі інформації забезпечується пануванням абсолютного теперішнього часу дієслова та пасивними конструкціями, а її всеохоплюючий характер – семантикою підмета, вираженого не лише іменниками юридичної тематики, але й іменниками та займенниками з узагальнюючою семантикою. Директивний характер інформації в юридичних текстах передається за допомогою дієслівних структур модальності необхідності та модальності можливості. Для синтаксису даних текстів характерна висока частотність логічних структур зі значенням умови. Необхідність запобігти неоднозначному тлумаченню призводить до значної кількості однорідних членів речення та однорідних підрядних речень. У юридичних текстах «поширена тавтологічна когезія» – повтор у кожній наступній фразі одного того ж іменника. Знання граматики не обмежується володінням певними граматичними структурами англійської мови, вони розширюються за рахунок виявлення відповідників у рідній мові, що вимагає застосування трансформації в перекладі: зміни порядку слів, заміни частин мови, членів речення та його структури. Слід звертати їхню увагу і на відтворення модальних та видових значень у перекладі, що досягається використанням лексичних засобів.

Іменні сполучення, що зустрічаються в текстах на правову тематику, становлять певну синтаксичну проблему, яка перешкоджає розумінню. Тому необхідно знати схему перекладу подібних одиниць.

Синтаксичні особливості цих текстів багато в чому збігаються з особливостями текстів резолюції – несамостійність абзацу в межах статті (*article*), складність синтаксичних конструкцій, достаток дієприкметникових зворотів, розгорнута система конективів, документи, що інформують, – меморандуми, записки, звіти, повідомлення, доповіді. огляди звичайно не мають твердих композиційних форм. Синтаксис таких документів – книжковий, але не настільки ускладнений, як у регламентуючих документах.

1.7. Лексико-граматичні трансформації при перекладі юридичних документів

Крім термінологічних лакун, або відсутності відповідних лексичних еквівалентів перекладачеві слід пам'ятати, що текстові конвенції в початковій мові часто залежать від культурних особливостей і можуть не відповідати конвенціям тексту перекладу. У мовних конструкцій, характерних для вихідної мови, немає прямих еквівалентів у мові перекладу. «У зв'язку з цим до завдань перекладача входить знайдення конструкцій в мові перекладу які мають функції, аналогічні функціям конструкцій початкової мови» [22, с. 119].

При аналізі перекладу англійської юридичної термінології українською мовою було виявлено ряд специфічних для цієї лексичної підсистеми трансформацій. «Перекладацькі трансформації – це специфічні зміни елементів мови оригіналу задля забезпечення адекватності перекладу. Ними послуговуються для того, щоб адекватно передати всі характерні особливості того чи того терміна» [2, с. 288]. Розглянемо їх детально.

Транскрипція і транслітерація. Транскрипція є звуковою відповідальністю оригіналу, а транслітерація – буквеною, наприклад: *default* – дефолт; *tariff* – тариф; *circular* – циркуляр; *deposit* – депозит; *legitimism* – легітимізм; *antichresis* – антихресис; *transcript* – транскрипт. З-поміж таких відповідників вирізняється низка одиниць з морфемами грецького або латинського походження, запозиченими багатьма мовами, які є інтернаціоналізмами: *anonymity* – анонімність; *antinomy* – антиномія.

Калькування, що передбачає переклад слів та словосполучень зі збереженням структури оригіналу, наприклад *derivative right* – похідне право; *actual damages* – реальні збитки; *legal regulation* – правове врегулювання; *legislative power* – законодавча влада; *legal holder* – законний власник; *legal regime* – правовий режим; *adverse party* – протилежна сторона.

Модуляція (смысловий розвиток) – це лексична заміна, що будується на причинно-наслідкових зв'язках понять, що можуть взаємно замінюватися. При

цьому змінюються як слова, так і словосполучення. Логічний зв'язок між такими поняттями має бути настільки очевидний і семантично достатній, щоб у перекладі причину можна було б замінити наслідком чи навпаки, або (в іншому разі) ціле частиною. Спробуємо змодельовати причинно-наслідковий зв'язок, перекладаючи речення: *Tibet is not an independency*. – *Тибет не є незалежною державою*. Використавши трансформацію модуляції, можна перекласти інакше (якщо в цьому є необхідність): Суверенність – це не для Тибету. Так само може сказати або патріот Тибету (з гіркотою), або, навпаки рішучий противник незалежності Тибету.

У разі використання модуляції стиль перекладу може спрощуватися до розмовного: *The party of Regions faction*. – *Партія регіонів* (а не фракція), бо що партія, що фракція цієї партії – для того, хто це говорить, може не мати значення; *perfect obligation* – *зобов'язання, що має позикову силу*; *to perfect a treaty* – *оформити договір належним чином*; *to note a bill* – *скласти акт вексельного протесту*; *marketable title* – *бездоганний правовий титул*.

Лексична модуляція включає в себе такі трансформації як-от:

Конкретизація, що являє собою лексичну трансформацію, унаслідок якої слово (термін) ширшої семантики замінюється словом (терміном) вузької семантики, наприклад: *thing, matter, paper, etc: perfection* – *остаточне оформлення*; *peace* – *суспільний порядок*; *paper* – *вексель, банкнота*; *matter in controversy* – *суперечне питання*.

Генералізація, що являє собою лексичну трансформацію, яка передбачає зміну терміна вузької семантики на термін ширшої семантики, наприклад: *legislation act* – *закон*; *Legislative Acts* – *збірник законів*; *legislative department* – *законодавча влада*.

Додавання слова. При перекладах термінологічної лексики часто виникає потреба в додаванні слова, що зумовлюється так званою компресією англійської мови. Суть цієї трансформації передає інша її назва ампліфікація. Без таких трансформацій неможливий адекватний переклад значної кількості

юридичних термінів, наприклад: *legatee* – *спадкоємець за заповітом*; *legitim* – *законна доля спадку*; *legislature* – *законодавча влада, законодавчий орган*.

Задля дотримання норм української мови та забезпечення адекватності перекладу у структуру фрази українською мовою доводиться вводити семантичні компоненти, які в оригіналі лише маються на увазі. Основне завдання перекладу в такому разі – збереження смислу оригіналу.

Вилучення слова – явище, протилежне додавання. Вилучаються семантично надлишкові елементи оригіналу, тобто ті елементи смислу, які певним чином дублюються в оригіналі, або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої, наприклад: *legitimate heir* – *спадкоємець*; *legal representative* – *розпорядник*; *lay people* – *присяжні*. Вилучення одного із членів таких конструкцій дає змогу не лише скоротити висловлення, але й не порушувати чинні норми. Основне – помітити зайвий семантичний компонент.

Загальновідомим також є явище паралелізму в англійській мові, смислова надмірність «парних синонімів», наприклад, *null and void* «*незначний (що не має юридичної сили)*» (про договір). Для української мови таке явище не характерне.

Заміна частини мови. Здебільшого англійське слово певної частини мови перекладається відповідним словом тієї ж частини мови. Але така однозначність часто порушується. Іменник, скажімо, може замінюватися дієсловом чи прикметником, а прикметник – іменником. І такі модифікації можливі щодо слів переважно всіх частин мови, засвідчують зразок не власне лексичної, а лексико-граматичної трансформації.

Спосіб заміни частини мови застосовують тоді, коли переклад такою ж частиною мови міг би спричинити порушення граматичних норм мови перекладу та традиційного слововживання. Серед юридичних термінів найбільш частою виявилася заміна іменника прикметником: *life estate* – *довічне володіння майном*; *labour court* – *робочий трибунал*; *land tribunal* – *земельний суд*; *labour dispute* – *робочий конфлікт*.

Перестановка слова, або пермутація (при перекладі лексичні елементи міняються місцями) використовується задля того, аби традиційну для англійської мови сполучуваність слів привести у відповідність з рідною мовою, наприклад: *inheritance tax* – *податок на спадок*; *election returns* – *результатів виборів*.

Антонімічний переклад (формальна негативація чи позитивація) полягає в тому, що форма слова або словосполучення в оригіналі замінюється на протилежну: позитивна – на негативну і навпаки, наприклад: *non-contiguous territories* – *зовнішні володіння (США)*; *non-taxable* – *вільний від податків*. Бувають зразки анулювання в реченні двох негативних семантичних компонентів, наприклад: *non-insubordination* – *підлеглість*.

Експлікація – це лексико-граматична трансформація, коли лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке описує (експлікує) її значення мовою перекладу, наприклад: *depone* – *давати письмові свідчення під присягою*; *antichresis* – *ручна застава нерухомості*; *антихрез*. У другому прикладі можливий переклад за допомогою транскрипції що загалом часто поєднується з описовим перекладом для досягнення більшої смислової точності передачі терміна. «Описовий метод застосовується переважно при перекладах термінів, якщо короткі словникові відповідники в українській мові відсутні. Недоліком цього методу є його громіздкість, але без нього подекуди обійтися не можна» [16, с. 208-214].

Слід зазначити, що вище зазначені прийоми перекладу термінів слід використовувати лише у тому випадку, коли у мов перекладу дійсно відсутні еквівалентні або варіантні відповідники і неможливо використати прийоми перекладу.

Отже, «при перекладі юридичного тексту необхідно керуватися такими чинниками, як-от: юридичну термінологію як основний когнітивний компонент слід піддавати трансформаціям – лексичним, граматичним, лексико-граматичним; пасивні конструкції варто передавати граматичними еквівалентними відповідниками або супроводжувати синтаксичними

трансформаціями; узагальнювальну семантику підмета необхідно передавати за допомогою варіантних відповідників; слід дотримуватися чинних літературних норм щодо побудови синтаксичних структур; ступінь формальності стилю відбивати в перекладі за допомогою еквівалентних і варіантних відповідників або за необхідності за допомогою позиційної компенсації» [26, с. 270].

Однією з найпоширеніших на синтаксичному рівні трансформацій, що застосовуються в процесі перекладу, є синтаксичне уподібнення або дослівний переклад, що представляє собою тип «нульової» трансформації, що зустрічається тільки в тих випадках, коли і в мові початкового тексту і в мові перекладу є паралельні синтаксичні структури.

Нульова трансформація (синтаксичне уподібнення, дослівний переклад) – це спосіб перекладу, за якого синтаксична структура оригіналу перетворюється в аналогічну структуру мови перекладу. Така трансформація використовується у випадках, коли і в мові оригіналу і в мові перекладу існують паралельні синтаксичні структури.

Але, як уже згадувалося раніше, такі випадки досить рідко зустрічаються в перекладацькій практиці.

Однак А.В. Федоров зазначає, що «всякого роду спроби перекласти дослівно той чи інший текст чи відрізок тексту призводять якщо не до повної незрозумілості цього тексту, то в усякому разі до надлишковості і незрозумілості» [30, с. 303].

Іншою трансформацією на даному рівні є перестановка, тобто зміна розташування (порядку розташування) мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Такими елементами є слова, словосполучення, головні і підрядні речення й цілі речення. Застосування такої трансформації, як заміна членів речення, призводить до перебудови його синтаксичної структури. Такого роду перебудова відбувається у ряді випадків при заміні частин мови

Для нормативно правової документації типовою є перестановка компонентів, що використовується у випадках неспівпадіння традицій актуального членування речення в вихідній мові та мові перекладу [28, с. 89].

Цей вид трансформації є одним із провідних при перекладі міжнародної документації. Проілюструємо її застосування на наступних прикладах:

1) *This Constitution shall remain open for signature in the Archives of the Government of the United Kingdom.*

Цей Статут здається на зберігання до архіву уряду Сполученого Королівства, де він залишається відкритим для підписання (“Конвенція членів ООН при дружбу та співробітництво на основі статуту”).

2) *All the Parties to the Treaty undertake to facilitate, and have the right to participate in the fullest possible exchange of equipment, scientific and technological information for the peaceful uses of nuclear energy*

Всі Учасники Договору зобов'язуються сприяти якомога повнішому обмінові устаткування, науковою і технічною інформацією про використання ядерної енергії в мирних цілях і мають право брати участь у такому обміні. («Договір про недодавання ядерної зброї»)

Даний перекладацький прийом спрямований на подолання граматичних і прагматичних проблем, які можуть виникнути при прямій передачі речення з англійської мови на українську. Із самої назви випливає, що замість простого речення в мові оригіналу утворюється одне складне або два чи більше в мові, на яку перекладають.

Найбільш поширеним видом перекладацьких трансформацій є **заміна**. У процесі перекладу заміні можуть піддаватися форми слів, частини мови, члени речення, типи синтаксичного зв'язку. Крім того, заміні підлягають не лише окремі одиниці, а й цілі конструкції. Однією з трансформацій синтаксичних конструкцій є заміна простого речення складним, яка зазвичай спричинюється граматичними факторами, а саме структурними розбіжностями між реченнями мови перекладу і оригіналу. Ця трансформація часто є необхідною для передачі англійських предикативних або напівпредикативних конструкцій з безособовими формами дієслова, які не мають прямих відповідників в українській мові. При перекладі

трансформація складного речення в просте зумовлена здебільшого нормативно-стилістичними причинами. У результаті такої трансформації відбувається «згортання» підрядних речень у дієприкметникові, дієприслівникові звороти, а також у віддієслівні іменники з прийменниками.

«З-поміж граматичних трансформацій на синтаксичному рівні суттєве місце також належить **членуванню речення**. Членування речення – це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється на дві і більше предикативні структури мови, на яку перекладають. Ця трансформація зумовлена структурно-типологічними розбіжностями між реченнями вихідної мови і мови перекладу. Трансформація членування призводить до перетворення простого речення вихідної мови в складне речення мови перекладу, при цьому складні синтаксичні конструкції речень замінюються простими. Трансформацією, зворотною до попередньої, є об'єднання або інтеграція речень. У цьому випадку структура речення оригіналу змінюється шляхом поєднання двох простих речень в одне.» [28, с. 89].

The close relationship between the Rule of Law and the democratic society has been underlined by the European Court of Human Rights through different expressions: “democratic society subscribing to the Rule of Law”. – На тісному взаємозв'язку правовладдя з демократичним суспільством наголошував Європейський Суд із людських прав. Суд уживав різноманітні вирази, як-то: «демократичне суспільство, що визнає правовладдя».

«На синтаксичному рівні при перекладі вилуенню піддаються частіше за все слова, що є семантично надмірними, тобто ті, що виражають значення, які можуть бути вилучені з тексту і без їхньої допомоги. Необхідність використання опущень пов'язана з тим, що в порівнянні з українською мовою, англійська є більш компактною, а використання зайвих слів, які не змінюють загального сенсу, веде до надмірності та калькування з української» [27, с. 235].

Parties arrived at an amicable settlement. – Сторони домовилися («Заключний протокол до Конституції Міжнародного Поштового Союзу»)

Considering the commitment of the Parties to liberalize trade based on the principles. – Враховуючи зобов'язання Сторін лібералізувати торгівлю на принципах... («Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів»)

Використання наступної перекладацької трансформації – додавання – передбачає використання в перекладі додаткових слів, що не мають відповідників в оригіналі. За словами Л. С. Бархударова, «долучення – це формальна невиразність семантичних компонентів словосполучення мовою оригіналу. Ця граматична трансформація застосовується тоді, коли рівень складності речення в вихідній мові нижче, ніж вимагається для даного контексту в мові перекладу» [29, с. 238]. Напр.:

A party may claim relief. – Будь-яка зі сторін має право на звільнення від відповідальності...

in view of its success. – З урахуванням успішного виконання («Договір про нерозповсюдження ядерної зброї»)

Перекладацька трансформація **функціональної заміни** використовується при частковому неспівпаданні структурно-семантичних властивостей тієї чи іншої синтаксичної одиниці в вихідній мові і в мові перекладу. «Найбільш характерним є використання функціональної заміни при перекладі присудка» [11, с. 68].

A person empowered to act as temporary head of the consulate... – Особа, уповноважена для тимчасового керівництва консульством...

Members may be suspended from the exercise of the rights and privileges – Здійснення членських прав і привілеїв може бути призупинено... («Віденська конвенція про консульські зносини»).

«Для юридичного перекладу важливим є точність і чіткість формулювань. Критерієм точності перекладу, у свою чергу, є тотожність інформації, яка повідомляється різними мовами. Теорія перекладу

встановлює загальні закономірності, які можуть застосовуватися в окремих конкретних випадках шляхом аналізу подібностей і розбіжностей між мовами» [9, с. 52].

«Адекватний переклад – це повноцінний правильний переклад оригінального тексту, за якого його зміст, форма, стилістичні особливості і авторська спрямованість / підтекст відтворюються без спотворення і суттєвих змін. Адекватний переклад завжди є літературним, тобто орієнтованим на літературні норми мови перекладу» [9, с. 152].

«Адекватний переклад передбачає вичерпну передачу змісту оригіналу і повноцінну функціонально-стилістичну відповідність йому. Іншими словами, «адекватний переклад – це єдиний вид перекладу, який відтворює єдність змісту і форми засобами іншої мови».

Багато розмовних виразів англійської мови вимагають використання у перекладі зовсім іншої форми, тобто інших слів і словосполучень для правильної передачі змісту висловлювання.

Підстановка словникових відповідників, тобто буквальний переклад, зруйнував би єдність змісту і форми в українському перекладі. Наприклад, "Help yourself ні в якому разі не перекладається «допоможіть собі». Як правило, це ввічливе запрошення «візьміть, будь ласка», або «частуйтеся, будь ласка». Лише така українська форма відповідає змісту висловлювання.

Дослівним вважається переклад, який відтворює структуру іншомовного речення без зміни конструкції і без істотної зміни порядку слів. З граматичної точки зору такий переклад можна назвати «прямим».

e.g. *The first World War had far reaching economic, political and social consequences in all the capitalist countries of the New World.* –

Перша світова війна мала далекосяжні економічні, політичні та соціальні наслідки у всіх капіталістичних країнах Нового світу.

Отже, якщо як у смисловому, так і в стилістичному відношенні переклад відповідає усім вимогам, його можна вважати адекватним.

1.8. Особливості передачі англомовного юридичного тексту українською мовою

Юридичний текст має власні характерні риси, пов'язані з тим, що його головні функції – пізнавальна і приписуюча (імперативна). Провідну роль у передачі когнітивної інформації тексту правового документа відіграють юридичні терміни. Крім того, для передачі когнітивної інформації залучається різноманітна тематична лексика, що відображає предмет ведення різних галузей права, з якими пов'язані певні тексти: перекладаються ці лексичні одиниці, в основному, за допомогою однозначних еквівалентів. Правові тексти характеризуються високим відсотковим вмістом кліше, великою кількістю юридичних термінів. Для них характерна нейтральна стилістика, свої власні синтаксичні особливості (переважно прості речення, велика кількість однорідних членів у реченні і т.д.).

Як відомо, спеціалізовані переклади є найважчими і володіють певними особливостями. Багато хто помилково вважає, що для успішного перекладу достатньо досконало знати термінологію тієї чи іншої тематики. Але в дійсності виявляється, що цього мало. Наприклад, перекладач, обізнаний в юридичній термінології, з легкістю перекладе такі поєднання, як *therapy*, *police officer*, *profiling*, *police discreteness*, *health screening*, які в юридичному тексті мають значення *перевиховання*, *офіцер поліції*, *психологічне тестування ув'язнених*, *повноваження поліції*, *медичне обстеження* [21, с. 17].

На думку В.В. Алімова «головним чином, проблеми перекладача тексту юридичної спрямованості виникають через те, що в мові перекладу відсутні словесні конструкції, які досить точно могли б описати терміни вихідної мови. Крім того, переклад тексту також залежить від культурних особливостей і менталітету народу, а також від складу правової системи, і тому це може призвести до того, що зміст тексту у вихідній мові не буде відповідати мові перекладу навіть при абсолютно дослівній інтерпретації. Тому перекладачеві

доводиться збагачувати свої знання шляхом вивчення можливих лексичних еквівалентів слів і цілих фраз» [27, с. 84].

Розглянемо переклад таких словосполучень, як *limited divorce*, *indeterminate sentence*, *department of the Interior*, *Index crimes*, *Crime index*, *sensibility training*, *verbal judo*. У всіх цих випадках, словосполучення позначають реалії, не існуючі в практиці української судово-правової системи і тому вимагають компенсувати об'єктивну неточність перекладу культурологічним коментарем. Так, *limited divorce* – це *роздільне проживання подружжя за рішенням суду*, *indeterminate sentence* – це *вирок суду з невизначеним терміном тюремного ув'язнення*, коли реальний термін перебування у в'язниці визначається тюремною адміністрацією або спеціальною комісією, які беруть до уваги поведінку ув'язненого, стан його здоров'я та інші обставини.

Department of the Interior – Департамент (Міністерство) внутрішніх справ, обов'язково передбачає уточнення, тому що в США і Україні – це федеральні органи, наділені різними повноваженнями: у США Департамент внутрішніх справ відповідає за стан доріг, охорону навколишнього середовища, дотримання екологічних законів і тому не є силовим правоохоронним відомством. *Crime index* – список з 8 найбільш тяжких злочинів, серед яких 4 типи злочинів проти особи (*murder*, *sexual assault*, *robbery*, *robbery*, *aggravated assault*) і 4 проти власності (*burglary*, *larceny*, *car theft*, *arson*). Відповідно *Index crimes* – це перераховані вище типи злочинів. Даний приклад цікавий тим, що демонструє розбіжність деяких норм кримінального правосуддя в США і Україні. Так, при перекладі юридичних текстів у фахівців виникає подив, чому такі тяжкі з точки зору українського законодавства злочини, як *kidnapping of children* (викрадення дітей), *all drug offences* (всі злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків), *unlawful use of weapons* (незаконне застосування зброї), не входять до числа так званих «індексних» (тобто, найбільш тяжких) злочинів [1, с. 22].

На думку І.Г. Федотової «розуміння і, отже, уявлення еквівалентного перекладу таких словосполучень, як *sensibility training* або *verbal judo* вимагають від перекладача не просто лінгвістичної компетенції, а проникнення у сферу професійної культури поліції». І тому дані приклади перекладу є важкими для перекладача загальної підготовки, який не спеціалізується на перекладі якогось певного виду текстів, оскільки власне лінгвістичний контекст не допомагає знайти еквівалентний переклад. Так, *sensibility training* – це курс навчання спілкуванню поліцейського з різними групами людей в кризових ситуаціях (ведення переговорів з терористами, опитування потерпілих, що знаходяться в стані психологічної травми, і т.д). *Verbal judo*, часто перекладається як словесне дзюдо, але має таке уточнення, як «Методика застосування певних мовних засобів з метою досягнення поліцейським результатів у спілкуванні з людьми».

«Безумовний інтерес являють термінологічні словосполучення, які позначають реалії, невластиві українській мовній юридичній практиці, але представляють певний інтерес для фахівців та активно обговорюються в професійному правовому середовищі» [25, с. 655].

Наведемо приклади таких словосполучень: *plea / charge bargaining, plea bargain*, які перекладаються на українську мову як *судовий торг*. Однак такий переклад вимагає перекладацького коментаря, який повинен пояснити, що це свого роду досудовий процес переговорів між суддею, адвокатами обвинуваченого і потерпілого про те, що в разі визнання своєї вини у скоєнні злочину обвинувачений може розраховувати на більш м'який вирок суду або взагалі уникнути судового переслідування. «Практика судового торгу широко поширена в американському правосудді, вона має як своїх прихильників, так і ярих супротивників. В останні роки вона явно зацікавила українських юристів як спосіб зменшити навантаження на суди та суддів. Часто при перекладі цього словосполучення перекладачі дають неповний варіант – мирову угоду, що істотно звужує суть американської правової реалії» [18, с. 499].

На прикладі юридичного перекладу можна абсолютно точно стверджувати, що необхідно ще й досконально розбиратися в культурних особливостях носіїв вихідної мови, в специфічних конструкціях, властивих тільки їм.

М.Г. Гамзатов стверджує, «що складність юридичних перекладів, як і інших спеціалізованих, полягає в необхідності мати глибокі пізнання в досліджуваній області і розбиратися в деталях, щоб вибудувати логічно зв'язаний текст без протиріч і непорозумінь. Дана область вимагає також особливої точності у формулюваннях, не можна будь-які фрази перекладати «приблизно за змістом». Навіть дрібні помилки і неточності в перекладі тексту можуть призвести до неправильного тлумачення його сенсу і, як наслідок, спричинення матеріального збитку і пред'явлення судового позову, за що несе відповідальність перекладач» [31, с. 45].

При перекладі тексту з області права перекладачеві не можна забувати про наступне. Початковий текст організований відповідно до правової системи, наявної у конкретній країні, що знаходить своє віддзеркалення у юридичних формулюваннях цього тексту, а текст перекладу призначений для використання в рамках іншої правової системи з характерними саме для неї юридичними формулюваннями.

«Юридичні документи і теоретичні роботи повинні перекладати тільки професійні перекладачі, що спеціалізуються на юридичному перекладі. Як правило, вони мають відповідну юридичну освіту або, як мінімум, значний досвід перекладів юридичної тематики. Тексти вихідного та цільового мов розглядаються в абсолютно різних правових системах, отже, в них повинні використовуватися різні формулювання характерні для кожної з мов. Однак при цьому ці формулювання мають бути зрозумілі обом сторонам і нести в собі однаковий зміст. У результаті перекладачеві необхідно розбиратися не тільки в юридичному праві своєї країни, але й країни вихідної мови» [14, с. 183].

Способи перекладу юридичних документів можуть варіюватися і комбінуватися, залежно від присутності в тексті мови перекладу юридичної

термінології, будови речення, наявності спілок та ввідних слів, лінгвокультурологічної особливості іншомовного тексту.

«Як робочі джерела інформації перекладачі юридичних текстів часто звіряються з юридичними словниками, особливо з двомовними. До них слід відноситися з обережністю, оскільки більшість двомовних юридичних словників – низької якості, і їх використання може призвести до помилок в перекладі. При цьому з метою юридичного перекладу на загальні двомовні словники взагалі не можна спиратися. **Неодмінним етапом процесу юридичного перекладу документів є редагування тексту перекладу іншою особою, бажано юристом,** (або консультативний переклад). Відмінною рисою перекладів текстів з юриспруденції є юридично завірений переклад. Юридично завірений переклад – переклад, виконаний сертифікованим перекладачем або звірений в нотаріальному порядку» [36].

«Здійснюючи переклад юридичного тексту, перекладач навмисно відступає від структурної і смислової відповідності між двома сторонами комунікації на користь їх рівноцінності в плані дії. Юридичний документ, письмовий носій перекладної юридичної інформації, має текстові особливості, своєрідне мовне вираження. Не дивлячись на наявні суперечності в поглядах учених-лінгвістів і юристів, більшість погоджуються з тим, що будь-який текст має лексичну, логічну і граматичну основи, певним чином організований з метою передачі інформації. Немає сумніву, що юридичні тексти у перекладі з іноземної мови мовою перекладу незалежно від їх функціонального призначення і прагматичної ролі мають такі ж основи» [31, с. 65].

Юридичний переклад, як і будь-який переклад галузевої літератури потребує значної бази знань перекладача та обізнаності у різних сферах діяльності і наукових галузях. Особливо, якщо справа стосується перекладу текстів англійської мови українською і навпаки, адже Україна і Великобританія (і звичайно США) належать до різних правових систем. Україна належить до романо-германської або континентальної юридичної системи, а Великобританія і США до англосаксонської. Це зумовлено особливостями географічного

положення, історичного розвитку і культурних традицій країн, і як наслідок, юридичні документи – контракти, договори, угоди, – значно різняться за своєю структурою.

Юридичний переклад – це переклад текстів, що належать до галузі права і використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, які говорять на різних мовах. Оскільки право – це чітка сфера, пов’язана із соціально-політичними та культурними характеристиками країни, переклад юридичних питань є складним завданням. Для адекватної передачі правової інформації мова юридичного перекладу повинна бути особливо точною, чіткою та надійною.

До юридичних перекладів відносять тексти, які стосуються права та використовуються в цілях обміну інформацією юридичного характеру між людьми, що спілкуються різними мовами.

Він використовується в сфері конституційного, адміністративного та громадянського права, комерційного, податкового права, міжнародного права та кримінального права.

Здійснюючи переклад тексту юридичного характеру перекладач повинен чітко розрізнити особливості правової системи країни мови оригіналу, так і правову систему країни, на мову якої перекладається документ.

При перекладі юридичних документів користуються простими принципами: точність, ясність, достовірність. Це й не дивно. Найменша помилка в перекладі може викликати серйозні наслідки.

Переклад документів юридичного характеру вимагає від перекладача високої кваліфікації та досвіду роботи, не рідко й додаткової освіти в сфері юриспруденції. Точність формулювань, логічність та достовірність – основні вимоги юридичного перекладу.

«Соціально-політичні особливості країни, її культура тісно пов’язані з правовими аспектами різних держав, що в свою чергу робить юридичний переклад непростю справою» [5, с. 115].

Граматичні проблеми перекладу в більшості випадків пов'язані із розумінням синтаксичної структури та морфологічного складу речень як мовних елементів, а саме вони є безпосередніми носіями інформації.

Велику групу граматичних труднощів перекладу становлять – розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, конструкцій та форм. Українська мова не володіє артиклями, герундієм, часовими формами такими як Continuous та Perfect, складними підметовими конструкціями, та додатковими інфінітивними конструкціями. Натомість англійська мова немає категорії роду іменників, прикметників, дієприслівників і т.д.. Звичайно існують певні відмінності у побудові речення, наприклад, де можуть відбуватись інверсії різного типу, в англійській мові порядок головних членів речення більш фіксований.

По-друге, граматичні труднощі перекладу пов'язані з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій. Так, форма теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові за своїм змістом відповідає англійським формам Present Indefinite, Present Continuous та частково Present Perfect, а форма родового відмінку українського іменника може відповідати за своїм граматичним значенням англійській прийменниковоіменниковій конструкції “of + N” або формі загального відмінку іменника в препозиції до іншого іменника.

По-третє, труднощі перекладу складають ті граматичні форми мови тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних форм мови перекладу функціональні характеристики. Тобто, форми однини й множини іменника є в українській і в англійській мовах, однак форми деяких іменників можуть не збігатися в мові оригіналу та перекладу.

По-четверте, труднощі перекладу полягають у використанні форм пасивних й активних форм дієслів. В англійській мові більш вживаними є пасивні конструкції, тож під час перекладу досить часто доводиться змінювати на активні форми.

По-п'яте, труднощі перекладу пов'язані з явищами омонімії. Коли тотожні за формою або конструкцією лексеми мають різне значення і функції у реченні.

По-шосте, труднощі перекладу пов'язані з особливостями вираження членів речення у двох мовах, насамперед підмета і присудка. Наприклад, в англійській мові є так звані «формальний підмет» і «формальний додаток», які є неможливими у структурі українського речення. Тільки незначна частина англійських та українських висловлювань має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів і тільки в такому випадку англійські висловлювання можуть перекладатися відповідними українськими висловлюваннями без застосування граматичних трансформацій [13, с. 350].

«Основною граматичною відмінністю українських юридичних текстів та англійських юридичних текстів є смисловий центр речення. Він чітко виділяє слова, що містять нову інформацію. В англійському реченні смисловий центр може знаходитися як на початку речення, так і в кінці, в той час як в українській мові, яка є мовою синтетичного ладу, смисловий центр знаходиться в кінці речення. Також до відмінностей відноситься використання особової і неособової форм дієслова, що є характерною особливістю англійської мови, в той час як українській мові властиво більш широке використання іменників. При перекладі граматичних форм, що є характерними для англійських юридичних термінів на українську мову часто виникає потреба у використуванні граматичних трансформацій» [15, с. 160].

Різного роду змін граматичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу.

Найбільш поширеними трансформаціями, які застосовуються при перекладі юридичних текстів є зміна порядку слів, зміна структури речення (повністю або частково), заміну частин мови і членів речення, додавання і опущення слів. Перераховані трансформації можуть застосовуватися окремо,

проте, досить часто при перекладі одного і того ж речення можуть застосовуватися кілька трансформацій одночасно [21, с. 17].

У мові перекладу зберігається композиція оригіналу, та власне мовні штампи можуть різнитися за внутрішньою формою, співпадаючи по змісту. Англійській мові властива висока культура та стандартизація документів. В українській набагато менше сталих риторичних штампів. Саме тому при перекладі часто доводиться використовувати дослівне трактування. Однак це небезпечний спосіб досягнення адекватності, адже в юридичній документації кожне слово має важливе значення, а хибне трактування може призвести до зміни змісту [17, с. 284].

Так, зокрема, Л.О. Андрієнко висуває такі вимоги до перекладу юридичного документу:

1. Зміст тексту оригіналу необхідно передати точно і зрозуміло, запобігаючи його викривленню;
2. Тексту перекладу необхідно надати природної для мови перекладу форми висловлювання. Не варто дотримуватися того порядку слів, який організує речення мови оригіналу. При перекладі часто змінюють місця члени речення, додають або випускають деякі слова для уточнення змісту оригіналу;
3. Перекладач зобов'язаний знаходити адекватний переклад термінів, скорочень і символів, які становлять значний відсоток лексики юридичних документів.

З метою задоволення усіх вимог до перекладу юридичних документів важливо враховувати особливості цього перекладу, його структурні, лексичносемантичні характеристики, які і вирізняють юридичний документ з-поміж інших текстів для перекладу. Передача змісту тексту оригіналу у тексті перекладу головним пріоритетом при редагуванні та перевірці тексту перекладу, у деяких випадках доводиться розширювати текст додатковими примітками та поясненнями. Переклад окремо взятих компонентів, що входять до складу юридичного документу, не є достатнім для досягнення адекватності

при перекладі. Слід враховувати особливості оформлення того чи іншого документа у мовах оригіналу та перекладу [1, с. 22].

У випадку, коли оформлення документів та їх структури відрізняються у двох мовах, необхідно шукати еквіваленти, які б не призводили до будь-яких втрат при перекладі правничих документів. Л.М. Черноватий зазначає, що переклад має точно відображати оригінал документа. Абсолютно усі написи, штампи, штемпелі та печатки необхідно зазначати у тексті перекладу юридичних документів, усі примітки беруться у дужки. Розташування таких приміток теж необхідно зберігати незмінним (в центрі, всередині тексту, після основного тексту тощо) [25, с. 655].

Таким чином, усі ці фактори в сукупності визначають особливості юридичного перекладу і доводять, що юридична сфера вимагає від перекладачів особливої точності, глибоких знань і є для них однією з найскладніших.

Висновки до Розділу 1

Текст – це об'єднана смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць. Окрім цього текст є об'єктом, що пов'язує багато галузей наукових знань, які спеціально спрямовані на вивчення тексту чи лише досліджують його окремі аспекти, як метод чи спосіб певної діяльності. Правнича лінгвістика вивчає юридичний текст. Юридичний текст є точним формулюванням мови закону чи іншого документа, який має авторитет закону.

Інтеграція України до світового співтовариства, налагодження та додавання політичних, економічних, культурних та ділових зав'язків набуває глобального масштабу. Більшість таких контактів неможливі без належного юридичного обслуговування.

Таким чином зростає обсяг роботи з юридичними документами, складеними іноземними мовами, та все частіше постає потреба грамотно скласти документи іноземною мовою або перекласти їх з української. Оскільки

юридичний документ має специфічну структуру та оформлення, вимоги до яких відрізняються у різних країнах, то досягнення адекватності при перекладі та оформлення тексту перекладу потребує особливих навичок та знань.

Так як юридичні тексти загалом насичені термінологічними словосполученнями вони і становлять безумовний інтерес, тому що позначають реалії, невластиві українській мовній юридичній практиці, але представляють певний інтерес для фахівців і тому активно обговорюються в професійному правовому середовищі. Слід зазначити, що при перекладі юридичних текстів необхідно відвести особливу увагу граматичним аспектам перекладу. Серед граматичних особливостей англomовних юридичних текстів можна побачити значне переважання дієслівних форм теперішнього часу, пасивних конструкцій, модальних дієслів для позначення необхідності і можливості, відсутність особистих і вказівних займенників, передача числівників словами, використання латинізмів і клішованих форм.

У випадку юридичного перекладу зміст тексту накладає на граматичні конструкції мови певні обмеження, які можна подолати завдяки використанню граматичних перетворень. Таким чином, юридичні переклади виконують переважно професіонали, які мають освіту у сфері юридичного права.

Тексти вихідної та цільової мов розглядаються в абсолютно різних правових системах, отже, в них повинні використовуватися різні формулювання, характерні для кожної з мов. Однак при цьому ці формулювання повинні бути зрозумілі обом сторонам і нести в собі однаковий зміст.

У результаті перекладачеві необхідно розбиратися не тільки в юридичному праві своєї країни, але і країни – носії вихідної мови. Всі ці чинники в сукупності визначають особливості юридичного перекладу і доводять, що юридична область вимагає від перекладачів особливої точності, глибоких знань і є для них однією з найскладніших. І саме це пояснює відносно високу вартість таких перекладів серед інших, в тому числі і вузькоспеціалізованих.

У підсумку слід сказати, що мова права, яка складалася впродовж тривалого часу та зазнала впливу багатьох чинників, є доволі складною для перекладу, оскільки, крім згаданих граматичних та лексичних факторів, надзвичайно велике значення має різниця між правовими системами України та Великої Британії. Перекладачеві варто зосереджуватися на конкретній галузі права, граматичних та лексичних особливостях, обсягу поняття, що перекладається, знайти український відповідник, порівняти значення термінів, прагнути адекватного перекладу. Варто брати до уваги й думку юристів. Зрозуміло, що для адекватної передачі юридичної інформації мова перекладу повинна бути точною, зрозумілою та відповідати дійсності й правовим реаліям кожної з країн.

Специфіка перекладу англomовної юридичної лексики є загальновідомою. З огляду на відмінності цієї правової системи очевидним є те, що англійські правнича лексика не є тотожною нормативним поняттям української правової лексики. «Наявність інститутів, які притаманні виключно юридичній системи Великої Британії і відсутні в українському праві, призводять до виникнення безеквівалентних терміно-логічних одиниць. Внаслідок інтеграційних процесів, що відбуваються у наш час, постають питання адекватного перекладу юридичного дискурсу та систематизації юридичної лексики, яка міститься у законах, угодах, вимогах, положеннях тощо.

Наприкінці можна сказати, що юридичний переклад не дозволяє жодної можливості альтернативного тлумачення, інваріантності чи невизначеності. Одна із особливостей права – це його нематеріальність. Якщо, наприклад, в механіці будь-який термін можна описати за допомогою характеристик або зобразити графічно, то в юридичній сфері мова йде про абстрактні поняття та їхній взаємозв'язок. Тут все починається з мови і закінчується нею: **концепція, теорія, доказ, результат складаються із слів и описуються словами**. Від правильності перекладу може залежати доля великого контракту, результат судового розгляду, фундамент міждержавних відносин.

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЯК ЗАСОБУ ЗБЕРЕЖЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ЮРИДИЧНОГО ТЕКСТУ

2.1. Специфіка перекладу юридичних документів Європейської комісії: номенклатура мови права та інструментарій для її перекладу

Текст юридичного документу – це твір інформативного характеру, який містить певні приписи, відображаючи суспільну діяльність, представлений у формі тексту офіційного документу, який виокремлюється через свою соціальну детермінованість використання вербальних засобів та наявністю складної структурної модифікації. Такий документ можна вважати найважливішим у рамках судових рішень, бо ж він є фінітним результатом роботи усіх учасників судового провадження. В умовах прецедентної системи права будь-яке рішення може бути використане як джерело права у таких справах.

«Текст судового рішення має чітку композицію. Тут виділяють такі частини: вступну, описову, мотивувальну і резолютивну частини, що чітко відмежовуються одна від одної заголовками та характером подачі змісту: відповідно стверджувальним, декларативним, імперативним та аргументативним» [23].

Відповідно юридичний переклад слугує для відтворення правової дії тексту перекладу у правовій системі-реципієнті; завдяки відповідним юридичним процедурам офіційний юридичний переклад стає джерелом права або правовою підставою. Юридичні переклади здійснюються у таких галузях: мінімізація податків на майно;

- заповіти і кредити,
- арбітраж,
- компенсація за виробничі травми,
- судові процеси,
- податкове право,

- сімейне право,
- імміграційне законодавство,
- міжнародне право,
- страхове право, трудове право, нерухоме майно.

Юридичне функціонування мови – особливе середовище, в якому існують свої внутрішні закономірності, що склалися у правотворчих і правозастосувальних процесах, закріплені у спеціальних законодавчих актах чи прийняті в юридичній практиці.

Мова права – це функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами [9, с.180].

Стилістичні особливості мови права:

- Поширені еліптичні конструкції, особливо у типових документах, форма і зміст яких змінюються незначною мірою;
- Поширені звороти офіційно канцелярського стилю в документах загально- або адміністративно-господарської тематики;
- Суворо регламентоване вживання дієслівних форм і зворотів спеціальної термінології в певних юридичних документах;
- Складні речення, які містять не одне складносурядне або складнопідрядне речення;
- Вживання латинських слів і виразів у юридичних текстах усіх видів – від законодавчого акту до контракту та листів;
- Функціонування слів та виразів давно – та середньоанглійської мови, особливо складних слів (thereto; thereon; thereof; therewith);
- Вживання формальних та церемоніальних слів та виразів: do solemnly swear; Your Honour; May it please the court.

У процесі перекладу юридичного тексту можливе виникнення різних за рівнем складності ситуацій, пов'язаних із пошуком відповідників правових

термінів у мовах двох правових систем. Такі ситуації можна розбити на чотири основні групи:

- Термін, що потребує перекладу, позначає правовий інститут, що є аналогічним правовому інституту в правовій системі, мовою якої здійснюється переклад. При цьому зазначені інститути мають однакове нормативне врегулювання;
- Термін, що потребує перекладу, позначає аналогічний правовий інститут, який має інше правове врегулювання;
- Відповідний правовий інститут, термін, який потребує перекладу, існує в одній правовій системі, але вже не існує в іншій;
- Відповідний правовий інститут існує в одній правовій системі і не є властивим іншій.

Можемо висунути робочу гіпотезу, що прийомами юридичного перекладу можна назвати наступні:

Приюм опису – переклад слова за допомогою поширеного пояснення його значення: *demisable* – який може бути відданий в оренду або переданий у спадщину;

Транскодування – передача звукової та/або графічної форми слова вихідної мови засобами абетки мови перекладу. Слово *acquirer* можна передати як «еквайер». У юридичному контексті це слово означає «банк або компанію, що здійснюють весь спектр операцій по взаємодії з точками обслуговування карток, які складаються з терміналів у торгово-сервісній мережі і банкоматів».

Калькування (дослівний переклад або буквальний переклад): *Manpower* – людські ресурси;

Перекладацькі лексичні трансформації:

- ✓ **Відповідник** – одна з основоположних категорій науки про переклад, яка виражає збіг формальних, семантичних та інформативних компонентів вихідної та кінцевої перекладацьких одиниць.

- ✓ **Еквівалент або одиничний відповідник** – це найстабільніший спосіб перекладу тої чи тої одиниці оригіналу в усіх, або майже в усіх випадках, що не залежить, або майже не залежить від контексту.
- ✓ **Варіантні відповідники** використовуються у випадках, коли одній лексемі мови джерела стаття двомовного словника пропонує декілька варіантів перекладу, і перекладачеві доводиться обирати один із них. Варіантні відповідники є множинними, тобто, реалізуються у декількох способах перекладу даної одиниці МО.
- ✓ **Контекстуальні відповідники** використовуються як нерегулярний, винятковий спосіб перекладу одиниці оригіналу, придатний тільки в даному контексті, причому жодний словник не фіксує контекстуальних відповідників, адже вони – це наслідок творчого пошуку перекладача, вияв його майстерності та інтуїції.
- ✓ Декотрі теоретики розділяють **контекстуальні відповідники на узуальні** (пор. латин, usus-узус використання), що з часом набувають все частішого застосування і можуть подекуди переходити в розряд варіантних, тобто починають фіксуватися в словниках, та okazіональні, тобто такі, що залишаються «разовими» як продукт індивідуального творчого пошуку перекладача і не набувають подальшого застосування.
- ✓ **Трансформація** означає перетворення формальних компонентів одиниці вихідного тексту при збереженні інформації, закладеної у повідомлення, призначене кінцевому отримувачеві, яка в семантичному плані називається інваріантом.
- ✓ **Перекладацькі трансформації** – це ті численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення, які здійснюються заради досягнення еквівалентності (адекватності перекладу) попри розбіжності у формальних і семантичних системах двох мов.
- ✓ **Лексичні трансформації** – це передача значення лексичних одиниць оригіналу в даному контексті лексемами мови перекладу,

що не є їхніми словниковими відповідниками, які змінивши свою внутрішню форму, передають сенс, актуалізований одиницями оригіналу. Практика перекладу підказує, що загалом можна виокремити п'ять видів лексичних трансформацій: конкретизація, генералізація, зміщення, додавання та вилучення.

Калькування – це прийом перекладу нових слів (термінів), який полягає у тому, що складові частини слова чи словосполучення замінюються у мові перекладу прямими відповідниками.

Транскодування – це такий спосіб безперекладного вживання іноземного слова, коли звукова та / або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу, напр.: *management* – менеджмент, *periscope* – перископ. Головними видами транскодування є транскрибування (коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови: *peak* – пік, *newton* – ньютон, *resistor* – резистор) і транслітерування (слово вихідної мови передається по літерах: *marketing* – маркетинг, *ping*pong* – пінг*понг, *server* – сервер).

Конкретизація є міжмовною заміною одиниці МО з ширшим семантичним полем одиницею МП з вузьким семантичним полем, тобто, в лексичному плані це є заміна загального поняття частковим, родового поняття видовим. У семантичному плані така операція називається також звуженням або гіпонімічною трансформацією. До неї вдаються, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці нижча за міру інформаційної впорядкованості одиниці в мові перекладу. При перекладі з англійської мови українською найчастіше підлягають конкретизації лексеми без внутрішньої диференційованості, такі як *you, meal, to be, to say, to tell, to leave, to arrive* etc. Наприклад, *He is in the army now.* – Тепер він служить у війську.

Генералізація – перекладацький прийом, зворотній до лексичної трансформації конкретизації. Він полягає у міжмовному перетворенні лексеми МО з вузьким семантичним полем на лексему МП з ширшим семантичним полем. У лексичному плані це є заміна часткового поняття загальним, видового –

родовим, а в семантичному плані це є розширення, або гіперонімічна заміна. Наприклад, *I have been eighteen months in the military.* – *Я прослужив у війську півтора року.*

Модуляція (логічний/смісловий) розвиток - це лексико-семантична трансформація логічного розвитку значень, яка полягає у заміні одного складника причинно-наслідкових відносин іншим, логічно з ним пов'язаним при збереженні інваріанта.

Наприклад, *The soldier worked his dry throat, but could not speak.* (D. G. Lawrence). – *Солдат силкувався вимовити хоч слово, але це йому ніяк не вдавалося.* *He always made you say everything twice.* – *Він завжди перепитував.*

Завдання юридичного перекладу – екстеріоризація культурної специфічності юридичних понять та змістів.

Фахівець з юридичного перекладу виконує роль експерта-медіатора у міжкультурному правовому дискурсі та може нести юридичну відповідальність за свідоме нехтування та/або недотримання своїх професійних та процедурних обов'язків. Обидві ролі вимагають від нього специфічної компетенції, яка включає знання референтної сфери та інституційного середовища (правової теорії і практики), володіння правничними мовами оригіналу та перекладу, методами юридичного перекладу та дотримання етики юридичного перекладача [9, с. 96].

2.2. Прийом лексичної модуляції як спосіб переформулювання висловлення

Прийом лексичної модуляції – це «лексико-семантична трансформація логічного розвитку значень, яка полягає у заміні одного складника причинно-наслідкових відносин іншим, логічно з ним пов'язаним при збереженні інваріанта».

Перекладацький прийом лексичної модуляції визначається як переформулювання висловлення, яке можна здійснити, змінивши ракурс

сприйняття певного об'єкту дійсності. До видів лексичної модуляції належать лексико-семантичні трансформації генералізації, конкретизації, логічного розвитку та антонімічного перекладу.

Під час застосування лексичної модуляції між семантичними структурами одиниць двох мов виникають гіперо-гіпонімічні, метафоричні, метонімічні, причиново-наслідкові, контрадикторні та контрарні зв'язки. Види лексичної модуляції побудовані на основі логічних відношень узагальнення, обмеження, перетинання та зміщення.

Трансформації генералізації та конкретизації є видами лексичної модуляції, адже при їхньому застосуванні спостерігається зміна ракурсу бачення предмета.

Приналежність випадків метонімічної заміни до генералізації та конкретизації пояснюється логічним відношенням підпорядкування між семантичними структурами одиниць оригіналу та перекладу.

Лексична модуляція може мати сталу або вільну форму застосування. Стала форма лексичної модуляції ґрунтується на наявності готових (усталених) перекладацьких відповідників у цільовій мові. Вільна модуляція є продуктом перекладацької творчості, коли у процесі перекладу використовується адекватний відповідник. Напр:

(1) On 2 March 2012, the Venice Commission organised, under the auspices of the UK Chairmanship of the Committee of Ministers of the Council of Europe, in co-operation with the Foreign and Commonwealth Office of the United Kingdom and the Bingham Centre for the Rule of Law, a conference on “The Rule of Law as a practical concept”. 2 березня 2012 р. Венеційська Комісія – за сприяння Великої Британії як держави, що головувала в Комітеті міністрів Ради Європи, у співпраці з Міністерством закордонних справ і у справах Співдружності Сполученого Королівства та з Центром Бінгема в питаннях правовладдя (Bingham Centre for the Rule of Law) – організувала конференцію на тему «Правовладдя як практична ідея» (“The Rule of Law as a practical concept”).(1a)

Аналізуючи це речення, ми можемо побачити, що при перекладі перекладач використав лексичну модуляцію, яка включає в себе експлікацію та додавання, тому що у оригінальному реченні *Chairmanship* було перекладено на українську як *державна, що головувала*; у цій частині речення *Foreign and Commonwealth Office of the United Kingdom and the Bingham Centre for the Rule of Law* перекладач використав експлікацію, а також пермутацію, переклавши це як *Міністерство закордонних справ і у справах Співдружності Сполученого Королівства та з Центром Бінгема в питаннях правовладдя*.

(2) *The Venice Commission wishes to acknowledge the contribution of the Bingham Centre for the Rule of Law, notably for the compilation of the selected standards in part III.* Венеційська Комісія є вдячною Центрові Бінгема, зокрема за складання переліку вибраних стандартів, наведеного в частині III [цього документа]. (2a)

При перекладі цього речення було використано лексичну модуляцію, що включає в себе вилучення, так як *wishes to acknowledge* було передано як *є вдячною*.

(3) *The Commission also wishes to thank the secretariats of the Consultative Council of European Judges (CCJE), the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the Group of States against Corruption (GRECO), as well as of OSCE/ODIHR and of the European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) for their co-operation.* Комісія також висловлює вдячність за співпрацю секретаріатам Європейської ради європейських суддів Європейської комісії з подолання расизму і нетерпимості (ECRI), Рамкової Конвенції щодо захисту національних меншин та Групи держав з подолання корупції (GRECO), а також БДІПЛ ОБСЄ та Агенції Європейського Союзу із засадничих прав (FRA). (3a)

Це речення є типовим, де ми можемо спостерігати використану лексичну модуляцію, яка включає в себе додавання: *wishes to thank* було перекладено як *висловлює вдячність*.

(4) *Supremacy of the law* Ієрархічна вищість приписів актів права (4a)

При перекладі ми можемо побачити таку трансформацію, як лексична модуляція, що включає в себе конкретизацію та додавання слова – *supremacy* – *ієрархічна вищість*, *law* – *приписи актів права*.

(5) *Does the action of the executive branch conform with the Constitution and other laws?* Чи дії виконавчої влади відповідають Конституції та іншим приписам права? (5a)

При перекладі цього речення перекладач використав лексичну модуляцію, що включає в себе конкретизацію для більш точнішого значення цього слова та для кращого розуміння: *executive branch* – *виконавча влада*.

(6) *Are regulations adopted without delay when required by legislation?* Чи ухвалення підзаконних актів відбувається без затримки, якщо того вимагає законодавство? (6a)

Аналізуючи це речення, можемо помітити, що тут було використано додавання слів задля більш адекватного перекладу – *regulations* перекладено як *підзаконні акти*, також тут використано заміну частин мови – дієслово *adopt* перекладено іменником *ухвалення*.

(7) *Does such judicial review also apply to the acts and decisions of independent agencies and private actors performing public tasks?* Чи застосовується щодо актів і рішень, що їх ухвалюють незалежні агенції та суб'єкти приватного сектору, які виконують публічні функції? (7a)

При перекладі цього речення було використано таку лексичну модуляцію, що включає в себе вилучення, так як *such judicial review* при перекладі було упущено, також конкретизацію: *tasks* – *функції* і трансформацію експлікації, а саме: *acts and decisions of independent agencies and private actors* було перекладено як ... *щодо актів і рішень, що їх ухвалюють незалежні агенції та суб'єкти приватного сектору.*

(8) *Is effective legal protection of individual human rights vis-à-vis infringements by private actors guaranteed?* Чи гарантовано дієвий юридичний захист індивідуальних людських прав від їх порушення суб'єктами приватного сектору? (8a)

При перекладі цього речення було використано лексичну модуляцію, що включає в себе додавання слова – *private actors* перекладено як *суб'єкти приватного сектору.*

(9) *State action must be in accordance with and authorized by the law.* Дії держави мають відповідати приписам актів права і бути ними дозволені. (9a)

При перекладі цього речення ми можемо побачити, що тут було використано лексичну модуляцію, що включає в себе додавання слів – *law* – *приписи актів*

(10) *Whereas the necessity for judicial review of the acts and decisions of the executive and other bodies performing public tasks is universally recognized, national practice is very diverse on how to ensure conformity of legislation with the Constitution. While judicial review is an effective means to reach this goal, there may also be other means to* Позаяк потреба в судовому нагляді за актами й рішеннями виконавчої влади та інших органів, що виконують публічні функції, є загально визнаною, національна практика того, в який спосіб забезпечується відповідність законодавства з Конституцією, є доволі різноманітною. Тоді як судовий нагляд є дієвим засобом досягнення

guarantee the proper implementation of the Constitution to ensure respect for the Rule of Law , such as a priori review by a specialized committee. цієї мети, можуть також існувати інші засоби, що гарантують належне виконання Конституції на забезпечення поваги до правовладдя, як-то попередній (a priori) контроль, що його здійснює спеціалізований комітет. (10a)

При перекладі цього речення автор використав лексичну модуляцію, що включає в себе додавання *executive* – виконавча влада, конкретизацію *tasks* – функції, *review* – контроль, також відбулась зміна частин мови так як в англійському реченні було використано дієслово *to ensure*, а переклад українською – *забезпечується*, *to reach* – досягнення.

(11) *A basic requirement of the Rule of Law is that the powers of the public authorities are defined by law. In so far as legality addresses the actions of public officials, it also requires that they have authorisation to act and that they subsequently act within the limits of the powers that have been conferred upon them, and consequently respect both procedural and substantive law.* Зasadнича вимога правовладдя полягає в тому, що повноваження органів публічної влади має бути визначено приписами права. Позаяк законність висунуто щодо дій посадовців публічної влади, вона так само вимагає, щоб посадовці мали дозвіл на чинення дії та в наступному діяли в межах повноважень, наданих їм, і як наслідок – дотримувалися процесових і матеріальних приписів права. (11a)

Можемо побачити, що у перекладі речення використано знову лексичну модуляцію, що включає додавання слова *public officials* – посадовці публічної влади, а також було використано конкретизацію, так як у англійському реченні автор використав слово *they*, яке передач передав як *посадовці*; *to act* було передано як *чинення дії* та *respect* було передано як *дотримуватися*.

(12) *Equivalent guarantees should be* Рівносильні гарантії має бути встановлено

established by law whenever public powers are delegated to private actors – especially but not exclusively coercive powers. приписами права щоразу, коли здійснення повноважень публічних органів влади делеговано суб'єктам приватного сектору – особливо (але не винятково) коли йдеться про повноваження примусового характеру. (12a)

У цьому реченні при перекладі було використано лінгвістичну модуляцію, що включає додавання слів, а саме *public powers* – здійснення повноважень публічних органів влади та *coercive powers* – повноваження примусового характеру.

(13) *Furthermore, public authorities must actively safeguard the fundamental rights of individuals vis-à-vis other private actors.* До того ж, органи публічної влади мають в активний спосіб охороняти засадничі права особи від їх порушення іншими приватними суб'єктами. (13a)

При аналізі цього речення було використано лексичну модуляцію, що включає конкретизацію, а саме слово у множині *individuals* було передано словом у однині *особа*, також було використано трансформацію додавання слова, так як слово *порушення* у перекладеному реченні є відсутнім у оригінальному реченні.

(14) *“Law” covers not only constitutions, international law, statutes and regulations, but also, where appropriate, judge-made law, such as common-law rules, all of which is of a binding nature. Any law must be accessible and foreseeable.* Поняття «право» (від англ. “law”) охоплює конституції, міжнародне право, статутне право та підзаконні акти, а й також – де доречно – суддєстворене право (judge-made law), як-то норми загального права, всі з яких є зобов'язальної природи. Будь-який припис права має бути доступним і передбачним. (14a)

При перекладі цього речення було використано лексичну модуляцію, що включає в себе додавання: *statutes and regulations* – статутне право та підзаконні

акти, а також було використано таку лексичну трансформацію як перmutація: *common-law rules* – норми загального права.

(15) *The principle pacta sunt servanda* Принцип *pacta sunt servanda* (договорів (agreements must be kept) is the way in which international law expresses the principle of legality. It does not deal with the way in which international customary or conventional law is implemented in the internal legal order, but a State “may not invoke the provisions of its internal law as justification for its failure to perform a treaty” or to respect customary international law. *слід дотримуватися*) є способом, у який міжнародне право виражає принцип законності. Він не визначає способу, в який міжнародне звичаєве право чи міжнародне договірне право має бути реалізовано в рамках внутрішнього юридичного порядку, але держава «не може покликатись на приписи свого внутрішнього права для виправдання невиконання нею договору» чи недодержання звичаєвого міжнародного права. (15a)

Аналізуючи це речення, можна помітити, що перекладач використав лексичну модуляцію, що включає в себе конкретизацію: *provisions* – приписи, *failure* – невиконання.

(16) *The principle of the Rule of Law* Принцип правовладдя не нав'язує вибору *does not impose a choice between monism and dualism, but pacta sunt servanda applies regardless of the national approach to the relationship between international and internal law. At any rate, full domestic implementation of international law is crucial. When international law is part of domestic law, it is binding law within the meaning of the previous* між моністичною та дуалістичною системами, проте принцип *pacta sunt servanda* застосовується безвідносно до національного підходу в питанні співвідношення внутрішнього права і міжнародного. У всякому разі цілковита реалізація міжнародного права в національній системі є критично важливою. Коли міжнародне право є частиною національного права, воно є

paragraph relating to supremacy of law (II.A.2). This does not mean, however, that it should always have supremacy over the Constitution or ordinary legislation. зобов'язальним у значенні, як це окреслено в попередньому параграфі стосовно ієрархічної вищості приписів права (II.A.2). Втім, це не означає, що воно завжди повинно мати верховенство над Конституцією або звичайним законодавством. (16a)

При перекладі цього речення перекладач використав лексичну модуляцію, що включає в себе додавання, а саме: *monism and dualism* було перекладено на українську як *моністична та дуалістична системи*; *pacta sunt servanda* – принцип *pacta sunt servanda*, також переклад використав вилучення слова, переклавши *binding law* як *зобов'язальний*.

Перекладаючи цю частину речення *full domestic implementation of international law is crucial* як *цілковита реалізація міжнародного права в національній системі є критично важливою* перекладач використав лексичну модуляцію, що включає в себе додавання слова, а також пермутацію.

(17) *Unlimited powers of the executive are, de jure or de facto, a central feature of absolutist and dictatorial systems. Modern constitutionalism has been built against such systems and therefore ensures supremacy of the legislature.* Необмежені повноваження виконавчої влади є *de jure* або *de facto* головною характерною ознакою абсолютистських і диктаторських систем. Сучасний конституціоналізм постав на противагу таким системам і тому забезпечує верховенство органу законодавчої влади. (17a)

Аналізуючи це речення, можемо зробити висновок, що перекладач використав лексичну модуляцію, що включає конкретизацію *has been built against*, переклавши це як *постав на противагу*.

(18) *As explained in the introductory part, the Rule of Law is connected* Як було пояснено у вступній частині, *правовладдя пов'язане з демократією в*

with democracy in that it promotes accountability and access to rights which limit the powers of the majority. тому розумінні, що воно створює умови для відповідальності та допомагає забезпечити доступ до прав, у такий спосіб обмежуючи владу більшості. (18a)

У цьому реченні ми можемо помітити яскравий приклад лексичної модуляції, що включає в себе експлікацію задля кращого розуміння тексту, а саме: слово *promote* переклали як *створює умови...та допомагає забезпечити*.

(19) *The security of the State and of its democratic institutions, and the safety of its officials and population, are vital public and private interests that deserve protection and may lead to a temporary derogation from certain human rights and to an extraordinary division of powers.* Безпека держави та її демократичних інститутів, а також безпечність її посадовців і населення становлять життєві інтереси суспільного і приватного характеру, що заслуговують на захист і можуть спричиняти тимчасовий відступ від певних людських прав та запровадження екстраординарного розподілу повноважень. (19a)

Аналізуючи це речення, бачимо, що перекладач використав перmutацію та додавання слова, переклавши *public and private interests* – *інтереси суспільного і приватного характеру*, а також додавши слово *запровадження*, яке є відсутнім у англійському реченні конкретизацію, переклавши *to be* – *становити*.

(20) *However, emergency powers have been abused by authoritarian governments to stay in power, to silence the opposition and to restrict human rights in general. Strict limits on the duration, circumstance and scope of such powers is therefore essential.* Утім, автократичні правління зловживали надзвичайними повноваженнями, аби залишитись при владі, присилувати опозицію на мовчання та обмежити людські права взагалі. Тому так важливі суворі обмеження щодо тривалості, умов та обсягу таких повноважень. (20a)

При перекладі цього речення було використано лексичну модуляцію, яка включає в себе додавання слова, а саме: *to silence the opposition* перекладач передав як *присилувати опозицію на мовчання*.

(21) *State security and public safety can only be effectively secured in a democracy which fully respects the Rule of Law.* Державна безпека та суспільна безпечність можуть бути здобуті в дієвий спосіб лише за демократії, яка цілком і повністю оберігає правовладдя. (21a)

У цьому реченні перекладач використав лексичну модуляцію, яка включає в себе генералізацію, переклавши *secure* як *здобути*, додавання, переклавши *fully* – *цілком і повністю*, а також зміна частин мови, так як *State security* перекладено як *державна безпека*.

(22) *This requires parliamentary control and judicial review of the existence and duration of a declared emergency situation in order to avoid abuse.* Це вимагає парламентського контролю і судового нагляду щодо дії та тривалості оголошеного надзвичайного стану, аби запобігти зловживанню. (22a)

При перекладі цього речення перекладач знову використав лексичну модуляцію, що включає в себе генералізацію, переклавши *existence* як *дія*.

2.3. Використання повних та часткових еквівалентів при перекладі

«Відповідник – одна з основоположних категорій науки про переклад, яка виражає збіг формальних, семантичних та інформативних компонентів вихідної та кінцевої перекладацьких одиниць» [9, с. 90].

«Еквівалент або одиничний відповідник», на думку А.Г.Гудманяна, – «це найстабільніший спосіб перекладу тої чи тої одиниці оригіналу в усіх, або майже в усіх випадках, що не залежить, або майже не залежить від контексту» [9, с. 90].

«Варіантні відповідники використовуються у випадках, коли одній лексемі мови джерела стаття двомовного словника пропонує декілька варіантів перекладу, і перекладачеві доводиться обирати один із них. Варіантні відповідники є множинними, тобто, реалізуються у декількох способах перекладу даної одиниці МО» [9, с. 90]. Напр.:

(23) *The Rule of Law has been proclaimed as a basic principle at universal level by the United Nations – for example in the Rule of Law Indicators -, and at regional level by the Organization of American States - namely in the Inter-American Democratic Charter - and the African Union - in particular in its Constitutive Act.* Правовладдя, як засадничий принцип, на універсальному рівні проголосила Організація Об'єднаних Націй (приміром, у Показчиках Indicators -, and at regional level by правовладдя/the Rule of Law Indicators), a the Organization of American States також на регіональному – Організація - namely in the Inter-American американських держав (зокрема в Democratic Charter - and the Міжамериканській демократичній African Union - in particular in its хартії) та Африканський Союз (в його Constitutive Act. Установчому акті). (23a)

Rule of the law передано частковим еквівалентом як правовладдя.

(24) *Are the basic principles of judicial independence, including objective procedures and criteria for judicial appointments, tenure and discipline and removals, enshrined in the Constitution or ordinary legislation?* Засадничі принципи судової незалежності – включно з тими, що стосуються об'єктивних процедур та критеріїв щодо призначення на суддівство, перебування на посаді, дисципліни та усунення з посади, закріплено в Конституції чи у звичайному законодавстві. (24a)

У перекладі цього тексту також було використано частковий еквівалент, а саме *judicial appointments* перекладено як призначення на суддівство.

(25) *Are personal data undergoing automatic processing sufficiently protected with regard to their* Чи достатньою мірою захищено особисті (персональні) дані, що зазнають автоматичного оброблення,

collection, storing and processing by the State as well as by private actors? What are the safeguards to secure that personal data are...? стосовно їх збирання, зберігання та оброблення державою, а також суб'єктами приватного сектору? Якими є запобіжники захисту того, що особисті (персональні) дані...?(25a)

У цих реченнях використано повний еквівалент, а саме *personal data* було перекладено як *персональні дані*.

(26) *Have any phenomena been observed in practice, which would undermine the effectiveness or integrity of anti-corruption efforts, e.g. manipulation of the legislative process, non-compliance and non-enforcement of court decisions and sanctions, immunities, interference with the enforcement efforts of anti-corruption and other responsible bodies – including political intimidation, instrumentalisation of certain public institutions, intimidation of journalists and members of civil society who report on corruption?* Чи на практиці були помічені будь-які явища, що є руйнівними для дієвості а бо цілісності антикорупційних зусиль, як-то: маніпулювання законодавчим процесом; недотримання і невиконання судових рішень і санкцій; незастосування заходів на притягнення до відповідальності; втручання в силову діяльність антикорупційних та інших відповідальних органів – включаючи політичне залякування, використання як знаряддя певних інститутів публічної влади, залякування журналістів і представників громадянського суспільства, що викривають корупцію? (26a)

У цьому реченні також присутній яскравий приклад повного еквіваленту, так як *political intimidation* було передано українською *політичне залякування*.

(27) *Sufficient resources are essential to ensuring judicial independence from State institutions, and private parties, so that the judiciary can perform its duties* Значні ресурси необхідні для забезпечення незалежності судової влади від інститутів державної влади і приватних сторін, з тим щоб

with integrity and efficiency, thereby *судова влада могла сумлінно і*
fostering public confidence in justice *ефективно виконувати свої*
and the Rule of Law *79 Executive power* *обов'язки, тим самим зміцнюючи*
to reduce the judiciary's budget is one *довіру громадськості до правосуддя і*
example of how the resources of the *верховенства закону. (27a)*
judiciary may be placed under undue
pressure.

У цьому реченні ми можемо побачити, що було використано частковий еквівалент, оскільки *State institutions* було передано на українську мову як *інститути державної влади*, а не державні інститути.

2.3. Використання трансформацій граматичного рівня при перекладі

Як було сказано раніше, ознакою юридичного документа є інфінітивні конструкції. Для їх перекладу використовуються різні синтаксичні трансформації. У цьому підпункті ми розглянемо деякі випадки.

(28) *A first version of a checklist to* *Додатком до цієї доповіді стала*
evaluate the State of the Rule of Law in *перша версія мірила – контрольного*
single States was appended to this *переліку питань, щоб оцінити стан*
report. *правовладдя в окремішній державі.*
 (28a)

Для передчі інфінітива в англійській мові, перекладач використав сполучник підрядності, таким чином зробивше речення підрядним і застосувавши трансформацію заміни. Також перекладач використав внутрішнє членування.

(29) *The Council of Europe has* *Проте у низці випадків діяльність*
nevertheless acted in several respects *Ради Європи було спрямовано на*
with a view to promoting and *підтримання і утвердження*
strengthening the Rule of Law through *правовладдя за посередництвом*

several of its bodies...

кількох її органів...(29a)

Для перекладу цього речення і інфінітивної конструкції перекладач використав заміну частини мови, використавши іменник, а не дієслово. Додатково перекладач використав перестановку.

(30) In its Report on the Rule of Law У своїй Доповіді стосовно правовладдя of 2011,3 the Venice Commission від 2011 р. 3 Венеційська Комісія examined the concept of the Rule of дослідила поняття правовладдя у Law, following Resolution розвиток Резолюції Парламентської 1594(2007) of the Parliamentary Асамблеї 1594(2007), де було Assembly which drew attention to the привернуто увагу до потреби need to ensure a correct забезпечити правильне тлумачення interpretation of the terms “Rule of термінів “Rule of Law”, “Rechtsstaat” і Law”, “Rechtsstaat” and “Etat de “État de droit” чи “preé minence du droit”... droit”... (30a)

Перекладач використав нульову трансформацію, адже переклав інфінітив за допомогою відповідника, не змінюючи структури речення.

(31) In 2012, at a conference which the 2012 року на конференції, що її Venice Commission organised in Венеційська Комісія організувала в London under the auspices of the UK Лондоні за сприяння Міністерства Foreign Office and in co-operation закордонних справ Великої Британії with the Bingham Centre for the Rule та у співпраці з Центром Бінгема в of Law, it launched the project to питаннях правовладдя (Bingham Centre further develop the checklist as a for the Rule of Law), було ground-breaking new, functional започатковано проект на подальший approach to assessing the State of the розвиток мірила як інноваційний і Rule of Law in a given State. функціональний підхід в оцінюванні стану правовладдя у певній державі. (31a)

У цьому реченні, ми можемо бачити два приклади інфінітиву, до обидвох слів перекладач використав заміну частин мови.

(32) *The present checklist is intended to build on these developments and to provide a tool for assessing the Rule of Law in a given country from the view point of its constitutional and legal structures, the legislation in force and the existing case-law.* Призначення цього мірила полягає в тім, аби на основі усіх цих фактів і досягнень витворити й запровадити інструмент оцінювання правовладдя в конкретній країні з огляду на її конституційну та юридичну структури, чинне законодавство й наявну судову практику (32a).

В цьому випадку перекладач зберіг інфінітив в обох випадках, використавши нульову трансформацію.

(33) *The checklist is meant as a tool for a variety of actors who may decide to carry out such an assessment...* Мірило задумано як інструмент для різноманітних суб'єктів, що вирішать здійснювати таке оцінювання... (33a)

Перекладач і в цьому випадку використав нульову трансформацію.

(34) *It is not within the mandate of the Venice Commission to proceed with Rule of Law assessments in given countries on its own initiative* Не в компетенції Венеційської Комісії здійснювати за власною ініціативою оцінювання правовладдя у певній країні. (34a)

Як і в попередніх випадках, перекладач використав нульову трансформацію, не змінюючи структуру речення.

(35) *The checklist is neither exhaustive nor final: it aims to cover the core elements of the Rule of Law.* Мірило є ні вичерпним, ні остаточним: його мета – охопити стрижневі елементи правовладдя. (35a)

Для перекладу цього речення перекладач використав нульову трансформацію.

(36) *Democracy relates to the involvement of the people in the decision-making process in a society; human rights seek to protect individuals from arbitrary and excessive interferences with their freedoms and liberties and to secure human dignity; the Rule of Law focuses on limiting and independently reviewing the exercise of public powers.* Демократія стосується залученості людей до процесу ухвалення рішень у суспільстві; за людськими правами стоїть прагнення захистити людей від свавільних і надмірних втручань у їхні свободи та забезпечувати людську гідність; правовладдя сфокусовано на обмежуванні публічної влади та незалежному контролі її здійснення. (36a)

Перекладач використав нульову трансформацію для перекладу цього речення. Додатковою трансформацією для перекладу стала трансформацію перестановки.

(37) *There are several differences in the details, but nonetheless there is a trend to expand the scope of civil and political rights, especially by acknowledging positive obligations of the State to guarantee effective legal protection of human rights vis-à-vis private actors.* Попри наявність певних відмінностей у дрібницях, усе ж таки існує тенденція до розширення обсягу громадянських і політичних прав, головним чином шляхом визнання позитивних обов'язків держави забезпечувати дієвий юридичний захист людських прав від зазіхань із боку суб'єктів приватного сектору. (37a)

У цьому випадку перекладач використав заміну частини мови, для того щоб речення було чіткішим за структурою.

(38) *The European Union's supranational nature led it to* Наднаціональна природа Європейського Союзу спонукала його випрацювати

develop the concept of Rule of Law концепцію Rule of Law (правовладдя) як *as a general principle of law* загальний принцип права, застосовний до *applicable to its own legal system.* її власної юридичної системи. (38a)

Для перекладу цього речення перекладач використав нульову трансформацію. Додатковою трансформацією стала перестановка.

(39) *This Checklist could be a very* Пропонований документ – Мірило – міг *important tool to assist in the* би бути дуже важливим інструментом, *qualitative measurement of Rule of* що допомагає вимірювати якісні *Law indicators in the context of the* показники правовладдя в контексті Цілей *SDGs.* сталого розвитку. (39a)

Для передачі інфінітиву перекладач використав нульову трансформацію.

Отже, ми можемо зробити висновок, що найчастіше для передачі інфінітиву перекладач використовував нульову трансформацію.

2.5. Реалізація трансформації транспозиції у перекладі юриспруденції

Ще однією характерною ознакою юридичного тексту є **вставні слова** (як вказівка на сказане раніше, систематизація висловлювання, пояснення окремих фраз і слів, посилання на джерело або ж підбивання підсумків) винесені на початок речення. Отже, давайте розглянемо такі приклади.

(40) *Also, The Rule of Law is* Також, правовладдя згадано в *mentioned in the Preamble to the* преамбулі до Статуту Ради Європи як *Statute of the Council of Europe as one* один із трьох «принципів, що *of the three “principles which form the* становлять підвалини цілком *basis of all genuine democracy”,* правдивої демократії», поряд із *together with individual freedom and* свободою особи та політичною *political liberty.* свободою. (40a)

Типом логічного зв'язку цього вставного слова є доповнення і перекладач зберіг цю функцію використавши нульову трансформацію.

(41) *It is not within the mandate of the Venice Commission to proceed with Rule of Law assessments in given countries on its own initiative; still, it is understood that when the Commission, upon request, deals with Rule of Law issues within the framework of the preparation of an opinion relating a given country, it will base its analysis on the parameters of checklist within the scope of its competence.* Не в компетенції Венеційської Комісії здійснювати за власною ініціативою оцінювання правовладдя у певній країні. Проте мається на увазі, що коли Комісія – за відповідним запитом – має справу з питаннями правовладдя в рамках підготовки висновку щодо певної країни, то в межах своєї компетенції вона будуватиме свій аналіз на основі параметрів, що їх містить Мірило.
(41a)

Вставне слово протиставлення в оригіналі було винесено в середину речення, але перекладач вирішив зробити членування, таким чином винести вставне слово на початок речення.

(42) *In addition, the Commission also stressed that individual human rights are affected not only by the authorities of the State, but also by hybrid (State-private) actors and private entities which perform tasks that were formerly the domain of State authorities* До того ж, комісія також наголосила на тому, що особисті людські права зазнають ураження не лише з боку органів державної влади, а й з боку гібридних (державно-приватних) і приватних суб'єктів, які виконують завдання, що попередньо належали до ділянки діяльності органів державної влади (42a)

Як і в попередніх випадках, перекладач зберіг структуру, використавши нульову трансформацію і виніс вставне слово доповнення на початок речення.

(43) *Of course, the Rule of Law must be applied at all levels of public power. Mutatis* Звичайно, правовладдя має застосовуватись на всіх рівнях

mutandis, the principles of the Rule of Law публічної влади. (43a)
also apply in private law relations.

Перекладач як і в оригіналі використав вставне слово на початку речення. Отже використав нульову трансформацію.

(44) Moreover, the checklist is neither Більш того, мірило є ні вичерпним, ні exhaustive nor final: it aims to cover остаточною: його мета – охопити the core elements of the Rule of Law. стрижневі елементи правовладдя. (44a)

Вставне слово доповнення було збережено на початку речення, як і в оригіналі, таким чином, перекладач не змінював структуру речення.

(43) Indeed, one of the relevant Насправді, одним із контекстуальних contextual elements is the legal system at елементів щодо правовладдя large. виступає юридична система загалом. (43a)

У цьому реченні перекладач знову використав нульову трансформацію щодо вставного слова, не змінивши структуру речення.

(44) Finally, the Rule of Law can В кінці кінців, правовладдя може only flourish in a country whose процвітати лише в країні, жителі якої inhabitants feel collectively мають почуття колективної responsible for the implementation відповідальності за його впровадження, of the concept, making it an integral роблячи його невідокремною частиною part of their own legal, political and власної правничої, політичної та social culture. соціальної культури. (44a)

Тип логічного зв'язку цього вставного слова – висновок. Перекладач зберіг цю функцію і виніс вставне слово на початок речення.

2.6. Реалізація трансформації заміни у перекладі юридичного тексту

(45) *The Commission also stressed that individual human rights are affected by the authorities of the State, hybrid (State-private) actors...* Комісія також наголосила на тому, що особисті людські права зазнають ураження з боку органів державної влади, гібридних (державно-приватних) і приватних суб'єктів... (45a)

В реченні підряд розміщенні кілька слів в одному відмінку, а саме в орудному. У цьому випадку перекладач використав нульову трансформацію для збереження структури речення.

(46) *It is not within the mandate of the Venice Commission to proceed with Rule of Law assessments in given countries on its own initiative; however, it is understood that when the Commission, upon request, deals with Rule of Law issues within the framework of the preparation of an opinion relating a given country, it will base its analysis on the parameters the of checklist within the scope of its competence.* Не в компетенції Венеційської Комісії здійснювати за власною ініціативою оцінювання правовладдя у певній країні. Проте мається на увазі, що коли Комісія – за відповідним запитом – має справу з питаннями правовладдя в рамках підготовки висновку щодо певної країни, то в межах своєї компетенції вона будуватиме свій аналіз на основі параметрів, що їх містить Мірило. (46a)

У цьому реченні перекладач застосував перестановку, змінивши структуру речення і не зберігши нанизування відмінкових форм.

2.7. Переклад речень із нульовою трансформацією

Основною особливістю юридичних термінів є присудок теперішнього часу, що означає позачасовість та постійність.

(47) *The second part (II, benchmarks) is the core of the checklist and develops the various aspects of the Rule of Law identified in the 2011 report...* Друга частина (II, Еталонні тести) становить серцевину мірила і є розвитком різноманітних аспектів правовладдя, що їх було визначено в доповіді 2011 р.... (47a)

Перекладач використав інше дієслово для ознаки постійності, проте не змінював структуру речення, отже використав нульову трансформацію.

(48) *The Rule of Law is a concept of universal validity.* Правовладдя (the Rule of Law) є поняттям універсального юридичного значення. (48a)

У цьому випадку перекладач зберіг і структуру речення і сам присудок для характеристики позачасовості та постійності. Це ще один випадок нульової трансформації.

(49) *The Rule of Law is realised through successive levels achieved in a progressive manner: the more basic the level of the Rule of Law, the greater the demand for it.* Правовладдя є здійсненням у спосіб поступального досягнення послідовних рівнів: що нижчий рівень правовладдя – то більша потреба в ньому. (49a)

В даному реченні перекладач знову використав нульову трансформацію для відтворення позачасовості за допомогою присудка є.

(50) *It underlined that “respecting the rule of law is a prerequisite for the protection of fundamental rights” and called on the Commission “to take [Європейську] Комісію «пришвидити* Рада наголосила, що «поважання правовладдя є передумовою захисту засадничих прав», та закликала

forward the debate in line with the з'ясування – суголосно [Установчим] Treaties on the possible need for and Договорам, – у чому полягають імовірні shape of a collaborative and потреби в колективному й системному systematic method to tackle these способі розв'язання цих проблем та issues”. якою має бути модель їх розв'язання».

(50a)

При перекладачі цього речення перекладач знову зберіг структуру речення при цьому зберігши присудок теперішнього часу. Таким чином перекладач використав нульову трансформацію.

2.8. Заміна стану як необхідна умова збереження адекватності перекладу юридичного тексту

Основною характеристикою юридичних текстів є насичення пасивними конструкціями. Давайте розглянемо деякі випадки:

(51) *The Rule of Law is thus one of Таким чином, правовладдя є одним із the three intertwined and partly трьох – поряд із демократією та overlapping core principles of the людськими правами – стрижневих Council of Europe, with democracy принципів Ради Європи, що and human rights.* переплітаються та частково збігаються один з одним. (51a)

Перекладач змінив часову форму, переклавши пасивну конструкцію в англійській мові активною в українській.

(52) *The Rule of Law has been Систематичне посилання на systematically referred to in the major правовладдя міститься у більшій political documents of the Council of частині політичних документів Ради Europe, as well as in numerous Європи, як і в численних конвенціях Conventions and Recommendations та рекомендаціях.* (52a)

При перекладі, перекладач застосував теперішній час, що не відповідає часовій формі оригіналу.

(53) *The Commission also stressed that individual human rights are affected.* Комісія також наголосила на тому, що особисті людські права зазнають ураження. (53a)

Перекладач використав граматичну заміну часу, переклавши пасивну конструкцію – теперішньою. Досить часто при перекладі з англійської мови на українську перекладачеві доводиться вдаватися до перетворень пасивних конструкцій англійської в активну української мови

Далі проведемо аналіз перекладу правових документів Європейської Комісії «Конвенції про спеціальні місії», імплементуючи зазначені вище трансформації.

CONVENTION ON SPECIAL MISSIONS

The States Parties to the present Convention,

Recalling that special treatment has always been accorded to special missions,

Having in mind the purposes and principles of the Charter of the United Nations concerning the sovereign equality of States, the maintenance of international peace and security and the development of friendly relations and co-operation among States,

Recalling that the importance of the question of special missions was recognized during the United Nations Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities and in resolution I adopted by the Conference on 10 April 1961,

Considering that the United Nations Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities adopted the Vienna Convention on Diplomatic Relations, which was opened for signature on 18 April 1961,

КОНВЕНЦІЯ ПРО СПЕЦІАЛЬНІ МІСІЇ

Держави-учасниці цієї Конвенції, відзначаючи, що спеціальним місіям завжди надавався особливий режим, беручи до уваги цілі й принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй, що стосуються суверенної рівності держав, підтримання міжнародного миру і безпеки та розвитку дружніх відносин і співробітництва між державами, відзначаючи, що важливість питання про спеціальні місії була визнана у ході Конференції Об'єднаних Націй

з *дипломатичних зносин та імунітету*, а також у *резолуції 1*, прийнятій Конференцією 10 квітня 1961 р., враховуючи, що Конференція Організації Об'єднаних Націй з дипломатичних зносин та імунітету прийняла Віденську конвенцію про *дипломатичні зносини*, яка була відкрита для підписання 18 квітня 1961 року,

Аналіз: „*States Parties*” слід розглядати не як один термін, а як два окремі однокомпонентні терміни. Простий термін „*State*”, зважаючи на контекст переклали як «*держава*», а не «*штат*» застосувавши словниковий відповідник. Юридичний термін „*party*” має такі українські відповідники у юриспруденції як «*партія*» або «*сторона*», проте в даній ситуації жодний з цих відповідників не був використаний. Причиною послугувало те, що у поєднанні із словом „*convention*” (перекладеним за допомогою транскодування) ці відповідники, як правило, не зустрічаються (сторони Конвенції, партії Конвенції). Лексичну одиницю «*учасниці*» (яка одночасно є і термінологічною і загальноживаною лексичною одиницею) було застосовано з метою адаптувати повідомлення оригінального тексту до мови перекладу. Цікавим є те, що цілий кластер „*States Parties*” можна у певній мірі віднести до «помилкових друзів перекладача». Недосвідчений перекладач міг би тлумачити його як «*партії штатів*», застосовуючи транскодування в обох лексичних одиницях. Варто також відмітити, що у деякій мірі, саме в рамках даного документу, терміни „*States Parties*”, „*Convention*” та деякі інші набувають рис власних назв. Дані лексичні одиниці у цьому документі пишуть з великої літери тому, що в його рамках вони несуть повну інформацію стосовно того, про що йдеться. Наприклад, Слово „*convention*” лише несе в собі зміст самого поняття конвенції, а „*Convention*” у даному випадку, написане з великої літери, означає саме цей документ. Так само, коли ми бачимо кластер „*States Parties*”, то розуміємо, що йдеться саме про країни, що підписали цей документ.

„*Special treatment*” – «*особливий режим*» – двокомпонентний термін, перекладений способом словникового відповідника. „*accord*” – «*надавати*» (простий термін, спосіб словникового відповідника), адже саме це значення

подається у спеціалізованому дипломатичному словнику. При перекладі даного терміну очевидна неподільність самого терміна з його точним значенням і терміносистеми, до якої він належить. Адже у музичній термінології той самий термін „*accord*” також має однозначне, проте інше, тлумачення – «акорд». Отож, вилучений з контексту, термін втрачає свою однозначність. „*special mission*” – двокомпонентний термін, який дипломатичний словник тлумачить як «*особливе завдання*». Проте при перекладі було застосовано контекстуальну заміну і використано відповідник «*спеціальна місія*». На нашу думку така заміна у даному випадку є недоречною, адже одна з головних рис терміна – однозначність, і у дипломатичному словнику даний термін дійсно має лише одне значення, зазначене вище. Тож при перекладі варто було використати саме його. З іншого боку причина застосування контекстуальної заміни може критися у теорії юриспруденції, тому ми не можемо однозначно стверджувати щодо влучності перекладу у даному випадку.

Похідний-суфіксальний термін „*Charter*” (у своїй застарілій формі термін був простий – „*Chart*”) в реченні, що розглядається, є частиною власної назви, перекладений за допомогою словникового відповідника «*Статут*». Даний термін доволі тісно пов’язаний із терміносистемою, до яких він входить, лексичну одиницю „*Charter*” не можна назвати загальноживаною. Така неподільність терміну та терміносистеми зазвичай сприяє правильному перекладу, звужуючи рамки пошуку відповідника.

Похідний-суфіксальний інтернаціональний термін „*sovereign*” перекладений адаптивним транскодуванням, відповідно до фонетичних особливостей української мови.

При перекладі двокомпонентного терміну „*Diplomatic Intercourse*” застосовано словниковий відповідник «*дипломатичні зносини*». У перекладі обидва слова починаються з маленької літери, а не з великої, як в оригіналі. Це пояснюється особливостями оформлення документів у мові перекладу. Теж саме явище ми спостерігаємо у перекладі „*Diplomatic Relations*” – «*дипломатичні зносини*». При перекладі терміну використано контекстуальну заміну, що є на

нашу думку доречним, хоча дипломатичний словник дає чітке тлумачення „*Diplomatic Relations*” – «дипломатичні відносини». Крім того, „*relations*” є не тільки терміном, а і загальнозживаною лексичною одиницею, але, навіть розглядаючи її не як термін, тлумачення «*зносини*» ми не знайшли. Доречність контекстуальної заміни у даному випадку пояснюється тим, що український варіант назви «*Віденська конвенція про дипломатичні зносини*» був прийнятий невдовзі після її підписання, тож пізніше, працюючи над документом, перекладач зберіг її сталу форму, щоб уникнути непорозумінь.

Двокомпонентний термін „*Diplomatic Immunities*” перекладено за допомогою адаптивного транскодування – «*дипломатичний імунітет*».

Похідний-суфіксальний термін „*resolution*” перекладено адаптивним транскодуванням.

*Considering that the United Nations Conference on **Consular Relations** adopted the Vienna Convention on Consular Relations, which was opened for signature on 24 April 1963,*

*Believing that an international convention on special missions would complement those two Conventions and would contribute to the development of friendly relations among nations, whatever their **constitutional** and **social systems**,*

*Realizing that the purpose of **privileges** and immunities relating to special missions is not to benefit **individuals** but to ensure the efficient performance of the functions of special missions as missions representing the State,*

*Affirming that the rules of **customary international law** continue to govern questions not regulated by the **provisions** of the present Convention,*

HAVE AGREED as follows: [...]

*Враховуючи, що Конференція Організації Об'єднаних Націй з **консульських зносин** прийняла Віденську конвенцію з консульських зносин, яка була відкрита для підписання 24 квітня 1963 р., вважаючи, що міжнародна конвенція про спеціальні місії могла б доповнити обидві ці конвенції та сприяти розвитку дружніх відносин між державами, незалежно від їх **державного і суспільного устрою**, усвідомлюючи, що **привілеї** та імунітети, що стосуються спеціальних місій,*

надаються не для вигоди **окремих осіб**, а для забезпечення ефективного виконання функцій спеціальних місій як місій, що за своїм характером представляють державу, підтверджуючи, що норми **міжнародного звичаєвого права** продовжують регулювати питання, не передбачені **положеннями** цієї Конвенції,

ПОГОДИЛИСЯ про таке: [...]

Отже, дипломатичний словник подає таке тлумачення двокомпонентного терміну „*Consular Relations*” як «консульські відносини», проте в документі „*Consular Relations*” перекладений способом контекстуальної заміни – «консульські зносини». Як і у ситуації з терміном „*Diplomatic Relations*”, термін, переклад якого аналізується, є частиною власної назви, але вже іншої – „*United Nations Conference on Consular Relations*”. Тож є підстави вважати, що існує тенденція тлумачення похідного-суфіксального терміну „*relations*” у власних назвах як «зносини».

Аналіз: У спеціалізованих юридичних словниках ми не знайшли словосполучення „*constitutional system*” у вигляді двокомпонентного терміну. При перекладі застосовано контекстуальну заміну – «державний устрій», при цьому з контексту зрозуміло, що саме у цьому значенні було використане вищевказане словосполучення у тексті оригіналу. Зазначимо, що при зворотному перекладі двокомпонентний юридичний термін «державний устрій» тлумачиться англійською мовою як „*political system*”, двокомпонентний термін. Причина застосування словосполучення „*constitutional system*” замість юридичного терміну „*political system*” у тексті оригіналу для нас залишилась не зрозумілою, що знов доводить необхідність при перекладі юридичних текстів не лише мати гарні перекладацькі здібності, а й орієнтуватись у юриспруденції.

Двокомпонентний термін „*social system*” перекладено за допомогою словникового відповідника – «суспільний устрій». „*privilege*” – «привілей» (простий термін, адаптивне транскодування). „*individual*” – «окрема особа», похідний-суфіксальний термін перекладений двокомпонентним терміном, спосіб словникового відповідника. Варто зазначити, що „*individual*” є інтернаціоналізмом, і при перекладі юридичного тексту може виступати в ролі

«помилкового друга перекладача». Використання способу адаптивного транскодування в даному випадку було б недоречним.

Трикомпонентний термін „*customary international law*” перекладено за допомогою словникового відповідника, як «*міжнародне звичаєве право*». Даний термін є гарним прикладом того, яким справжній термін має бути: він міститься у спеціалізованому словнику; він дійсно має лише одне, чітке тлумачення, тож він є однозначним; термін виражає явище сфери до якої він відноситься, в даному випадку – юридичної сфери. Даний термін є членом лише однієї терміносистеми, що ще більше полегшує роботу перекладача. Похідний-суфіксальний термін „*provisions*” – «*положення*» перекладено за допомогою словникового відповідника. На відміну від попереднього, цей термін є частиною терміносистем багатьох сфер (юриспруденція, економіка, медицина тощо.) Крім того, „*provisions*” є також загальноживаною лексичною одиницею. Незважаючи на це, знаючи контекст, перекладачу було не важко визначитись із перекладом.

Отже, перекладач юридичних текстів мусить володіти потужною базою фонових знань, розумітися на пошуку і, звичайно ж, на роботі з правовими текстами, адже корпус юридичних текстів – це наче окремий всесвіт, у якому юристам треба розуміти всі посиання, а перш за все на Конвенцію про права людини. Побудування дієвих механізмів захисту людських прав і свобод безпосередньо залежить від коректного тлумачення норм конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного та інших галузей права.

Висновки до Розділу 2

Юридичний переклад – це переклад текстів, що відносяться до галузі права. Оскільки право пов'язане з соціально-політичними і культурними особливостями країни, то юридичний переклад повинен бути особливо точним і достовірним.

Залежно від типу юридичних документів, юридичний переклад поділяють на переклад:

- ✓ Законів і нормативно-правових актів та їх проектів.
- ✓ Договорів.
- ✓ Юридичних висновків і меморандумів.
- ✓ Нотаріальних свідоцтв.
- ✓ Документів юридичних осіб.
- ✓ Довіреностей.

Перекладаючи юридичний текст, потрібно пам'ятати, що вихідний текст організований відповідно до певної правової системи, що знаходить своє відображення у юридичних формулюваннях, а текст перекладу буде використовуватися в рамках іншої правової системи з характерними для неї термінами.

Для аналізу перекладу було взято за основу документ «Європейська комісія за демократію через право (Венеційська комісія). Мірило правовладдя» в перекладі Сергія Головатого. Ці документи покликані покращити розуміння концепції верховенства права українськими практиками та науковцями, а також сприяти подальшому застосуванню такого інструменту в Україні.

При аналізі перекладу я виявила деякі граматичні трансформації, які використав перекладач, а саме нульову трансформацію, перестановку, заміну і трансформацію синтаксичних конструкцій. Усі ці трансформації було використано для грамотного, адекватного перекладу та для того щоб передати основну ідею документа.

При аналізі граматичних трансформації на рівні синтаксису було виявлено, що 60% речень було перекладено за допомогою так званої нульової трансформації, тобто повністю зберігши структуру речення оригіналу, 20% речень було перекладено трансформацією перестановки, в 20% речень було використано членування, і в 10% – трансформацію синтаксичних конструкцій.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У даній роботі ми розглянули особливості перекладу юридичної документації, а саме документ «Європейська комісія за демократію через право (Венеційська комісія). Мірило правовладдя».

У результаті провееного дослідження ми дійшли таких висновків:

Юридичне функціонування мови – особливе середовище, в якому існують свої внутрішні закономірності, що склалися у правотворчих і правозастосувальних процесах, закріплені у спеціальних законодавчих актах чи прийняті в юридичній практиці. Воно визначається низкою факторів як лінгвістичного (внутрішні тенденції розвитку системи в синхронному і діахронному плані, економії мовленнєвих засобів), так і екстралінгвістичного порядку (причинами соціального, політичного, ідеологічного характеру тощо).

Мова права – це функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативнопрофесійними потребами в ній.

Мові права в цілому властиві такі ознаки: офіційність; повнота; раціональна стислість; системність; логічність; об'єктивність; вмотивованість; однозначність; достовірність; зобов'язально – інформативний характер; зрозумілість, точність і визначеність; нейтральність; стандартизованість; сталість; нормативність мовних засобів тощо

Переклад юридичних текстів зазвичай викликає труднощі, це пов'язано з уживанням спеціальної термінології та синтаксичними особливостями мови. Під час перекладу потрібно правильно розуміти зміст речень, смислові відношення між реченнями та значення метатекстових елементів, що беруть участь в організації тексту.

Як складна поліфункціональна підсистема літературної мови, мова права виконує низку функцій, серед яких базовими є: 1) номінативна (називання правових реалій і понять); 2) гносеологічна (знаряддя й спосіб правового

пізнання, оволодіння суспільно-правовим досвідом); 3) аксіологічна (правової та морально-етичної оцінки); 4) комунікативна (правового спілкування); 5) регулювально-волюнтативна (правове регулювання людської поведінки та суспільних відносин через волевиявлення суб'єкта права та вплив на правосвідомість); 6) культуруносна (збереження й передача правового знання та правової культури); 7) естетична (мовностилістична довершеність тексту закону як еталон для усіх юридичних документів)

Дослідження ми побудували на класифікації лексичних трансформацій, до основних мовних перетворень ми віднесли: еквіваленти, лексичну модуляцію, яка включає в себе конкретизацію, генералізацію, додавання та вилучення слова, а також експлікацію та зміну частин мови.

Отже, за результатами проведеного дослідження ми даємо власне визначення лексичної трансформації. Перекладацькі лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою еквівалентної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту.

Можна зробити висновок, що робота над перекладом юридичного тексту має багато нюансів, пов'язаних із своєрідністю юридичної мови, лінгвокультурними розбіжностями мови оригіналу й мови перекладу, різницею в законодавчих системах та лінгвістичних традиціях країн. А тому подальші дослідження з цієї теми є продуктивними для всебічного та більш докладного вивчення аспектів перекладу різних видів юридичного дискурсу та удосконалення методичної роботи над ними.

Переклад юридичних текстів зазвичай викликає труднощі, це пов'язано з уживанням спеціальної термінології та синтаксичними особливостями мови. Під час перекладу потрібно правильно розуміти зміст речень, смислові

відношення між реченнями та значення метатекстових елементів, що беруть участь в організації тексту. Найбільший комплекс граматичних проблем перекладу пов'язаний із розумінням синтаксичної структури та морфологічного складу речень як мовних елементів, що є безпосередніми носіями певної інформації.

У другому розділі було проаналізовано переклад документів Єврокомісії юридичного характеру. Стиль цих документів суворо регламентований. По-перше, усталені конструкції приводять до однакової, усталеної реакції на них, до однакового розуміння і тлумачення текстів, що досить важливо для суспільного життя. По-друге, зміна конструкцій, засобів, уведення нового призводить і до їх різного трактування, що особливо небажано для цього стилю. По-третє, така консервативність уможлиблює стандартизацію документів.

Мова офіційно-ділового стилю відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. Аналіз здійсненого перекладу провдився методом використання перекладацьких трансформацій. Найпопулярнішими, як показало наше дослідження, виявилися: **заміни, додавання, вилучення, перестановки на граматичному рівні та підбір еквівалента, транслітерація або транскодування чи навіть описовий переклад було використано на лексичному рівні.**

Значну частину юридичної лексики в англійській мові складають юридичні терміни, які є однозначними та більшість яких перекладається українською мовою за допомогою еквівалентів або описово.

Однією з проблем, що потребують детального вивчення в теорії перекладу, залишається проблема вибору адекватного відповідника у процесі перекладу юридичних текстів однієї мови іншою. Вибір прийняттого варіанта перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу. Якщо такий існує, процедура зводиться до його звичайної підстановки, проте за його відсутності – до ретельного підбору одного з

варіантних відповідників з урахуванням цілого ряду лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів. Це такі фактори, як референційне та денотативне значення потенційних відповідників; їх стилістична належність; контекстуальне оточення; мовні норми; сполучуваність слів тощо

Досить розповсюдженим є вживання латинських слів і виразів у англійськомовних юридичних текстах усіх видів – від законодавчого акту до контракту та листів, що передаємо на мову перекладу методом прямого включення.

Характерним для англійськомовних юридичних текстів є вживання слів та виразів давньо- та середньоанглійської мови, особливо складних слів, які загалом більше не вживаються в сучасній англійській мові (*thereto; thereon; thereof; therewith; therefore; therein; hereafter; aforesaid; whereby*), а також слів та виразів, які походять з французької мови, наприклад: *replevin* – позов про повернення володіння рухомою річчю, у цих випадках перекладаємо за допомогою усталених виразів в українській мові.

Поширеним є вживання формальних та церемоніальних слів та виразів: *I do solemnly swear; Your Honour; May it please the court*, – також підбір відповідних зворотів.

Крім пошуку еквівалентних відповідників, основними прийомами юридичного перекладу можна назвати наступні:

- прийом опису – переклад, наприклад, слова за допомогою поширеного пояснення його значення;

- калькування (дослівний переклад або буквальный переклад): *manpower* – людські ресурси;

- перекладацькі лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватного передавання їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із урахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові

відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі через невідповідність з точки зору значення і контексту.

Оскільки юриспруденція має безпосереднє відношення до соціально-політичних та культурних особливостей держави, юридичний переклад являє собою надзвичайно складне завдання. Для забезпечення адекватного перекладу юридичних текстів, мова перекладу повинна бути особливо точною, достовірною та недвозначною.

Крім того, оскільки Україна найближчим часом може стати членом Європейського Союзу, то й мову українського права потрібно «підтягувати» під «євростандарт».

Отже, за результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що юридичний переклад не дозволяє жодної можливості альтернативного тлумачення, інваріантності чи невизначеності. Одна із особливостей права – це його нематеріальність. Якщо, наприклад, в механіці будь-який термін можна описати за допомогою характеристик або зобразити графічно, то в юридичній сфері мова йде про абстрактні поняття та їхній взаємозв'язок. Тут все починається з мови і закінчується нею: концепція, теорія, доказ, результат складаються із слів і описуються словами. Від правильності перекладу може залежати доля великого контракту, результат судового розгляду, фундамент міждержавних відносин.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Л. О. Науково-технічний переклад. Конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей. Черкаси: ЧДТУ, 2002. 22 с.
2. Аппалат Г.П. Структура, семантика і прагматика юридичних текстів. Київ : Київський національний лінгвістичний ун-т, 2003. 288 с.
3. Арендаренко І. В. Англійська та українська юридична література. Київ, 2003. 200 с.
4. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія. Київ : Стилос, 2004. 266 с.
5. Баранник Д. Х. Мова нормативно-правових актів і система функціональних стилів літературної мови. Право і лінгвістика. Сімферополь, 2003. 115 с.
6. Бацевич Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія 280 с.
7. Бесараб Т. П. Особливості перекладу юридичної термінології США та Великобританії. Київ, 2010. С. 421–437.
8. Борисенко І. І., Євтушенко Л. І., Дайненко В. В. Англійська мова в міжнародних документах. Київ : «Логос», 1999. 416 с.
9. Гудманян А.Г., Сівко А.В., Г.Г. Єнчева : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2017. 294 с.
10. Дайненко Л.А. Основи перекладу. Київ : Ельга – Ніка-центр. 2002. 203 с.
11. Зінукова Н. В. Ділова документація англійською мовою: складання та переклад. Дніпропетровський ун-т економіки та права. Дніпро, 2006. 68 с.
12. Калюжна В.В. Стиль англомовних документів. Київ, Наукова думка. 1982. 88 с.
13. Касяненко Д. С. Лексико-семантичні процеси в термінології правового євролекту та їхнє відтворення у перекладі. Мовні і концептуальні картини світу. Київ, 2013. С. 159–165.

14. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України. Київ, 2011. 350 с.
15. Кащишин Н. Є. Особливості перекладу англійських дипломатичних термінів українською мовою. Київ, 2010. С. 240–245.
16. Кизим В. Ю. Стилiстичнi особливостi перекладу мiжнародних документiв. Київ : Аграр Медiа Груп, 2010. С. 208–214.
17. Коваленко А. Я. Науково-технiчний переклад. Тернопiль : Видавництво Карп'юка. 2004. 284 с.
18. Корунець I.В. Вступ до перекладознавства. Пiдручник. Вiнниця : Нова Книга, 2008. 512 с.
19. Корунець I.В. Теорiя i практика перекладу. Вiнниця : Нова книга. 2003. 449 с.
20. Пономарьова Л. Мовнi засоби юридичного дискурсу. Схiднослов'янська фiлологiя. Мовознавство: Горлiвський державний педагогiчний iнститут iноземних мов, 2009. № 15. С. 202–208.
21. Постриган С.В. Усталенi словосполучення в англiйському iнституцiйному юридичному тексті: лiнгвокультурологiчний та комунiкативнопрагматичний аспекти. Київ : киiвськ. нац. ун-т iм. Т.Шевченка. 2009. 17 с.
22. Рудь I. А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англomовних юридичних документів. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леонiда Булаховського. 2010. С. 118-123.
23. Сухина О., Лобода Ю. Специфіка перекладу судових рішень європейського суду з прав людини: зб. наук. праць *Філологічні науки* С.116 – 118
24. Чепурна О. В. Особливості методичної роботи над англomовними юридичними текстами у процесі перекладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер.: Філологічні науки.* 2013. № 2. С. 321–325.

25. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П., Ліпко І. П. Переклад англomовної юридичної літератури: навч. посіб. для студ. ВНЗ юрид. спец. та спец. «Переклад». Вид. 3-тє, випр. і доп. Вінниця : Нова книга, 2006. 655 с.

26. Шумило І. І. Особливості перекладу юридичних текстів. 2016. С. 266–272.

27. Ярова Л.О. Граматичні особливості англomовних міжнародних документів в аспекті перекладу. *Наукові записки. Сер. Філологічні науки*. Кіровоград, 2016. Вип. 144. С. 233–237.

28. Alymov U. U. Yurydycheskyi perevod. Praktycheskyi kurs s anhlyiskoho yazyka. Moskva. 2005. 89 p.

29. Barkhudarov L.S. Yazyk y perevod. Moskva, 1975. 238 p.

30. Fedorov A.V. Osnovy obshchei teoryy perevoda. Moskva, 1983. 303 p.

31. Gamzatov M.G. Technique and specifics of legal translation. St. Petersburg, 2004. 182 p.

32. Levytskaya T. R., Fyterman A. Zachem nuzhny hrammatycheskye transformatsyy pry perevode. Moskva, 1977. P. 89–94.

33. Nazarov V. F. Kurs yurydycheskoho perevoda. Moskva : MHU. 2000.166 p.

34. Miram G. E. Profession: translator / G. E. Miram. Kiev: Nika-Center. 2000. 157 p.

35. Vahapov A. S. Vybor adekvatnoho leksyko-frazeolohycheskoho sootvetstvyia pry perevode anhlyiskykh pravovedcheskykh tekstov. Rezhym dostupu do resursu: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.

36. Vasylchenko O. V. Leksyko-hrammatycheskye osobennosty perevoda anhloiazychnykh vneshnekonomycheskykh dohovorov. Rezhym dostupu do resursu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2014_4_9.

ПЕРЕЛІК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

- 37.Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
- 38.Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. Т.1 : пер. з англ. / за ред.: Іва Гамб'є та Люка ван Дорслара; за заг ред. : О.А.Кальниченка та Л.М.Черноватого. Вінниця : Нова Книга, 2020. 552 с.
- 39.Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. Т.2 : пер. з англ. / за ред.: Іва Гамб'є та Люка ван Дорслара ; за заг ред. : О.А.Кальниченка та Л.М.Черноватого. Вінниця : Нова Книга, 2020. 276 с.
- 40.Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. Київ : АртЕк, 1998. 336 с.
- 41.Advanced Learner's Dictionary, Encyclopedic Edition. 3-rd ed. Oxford: Oxford University Press, 1995. 1081 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- 42.Rule of Law checklist «Європейська комісія» «за демократію через право»// Документи Європейської комісії
- 43.Переклад з англійської мови Сергія Головатого. Переклад виконано на замовлення Програми Агенства США з міжнародного розвитку (USAID) реформування сектору юстиції «Нове правосуддя».

ДОДАТКИ

Додаток А

Оригінал I. Introduction

1. At its 86th plenary session (March 2011), the Venice Commission adopted the Report on the Rule of Law (CDL-AD(2011)003rev). This report identified common features of the Rule of Law, Rechtsstaat and Etatde droit. A first version of a checklist to evaluate the State of the Rule of Law in single States was appended to this report.

2. On 2 March 2012, the Venice Commission organised, under the auspices of the UK Chairmanship of the Committee of Ministers of the Council of Europe, in co-operation with the Foreign and Commonwealth Office of the United Kingdom and the Bingham Centre for the Rule of Law, a conference on «The Rule of Law as a practical concept». The conclusions of this conference underlined that the Venice Commission would develop the checklist by, inter alia, including some suggestions made at the conference.

3. A group of experts made up of Mr Bartole, Ms Bilkova, Ms Cleveland, Mr Craig, Mr Helgesen, Mr Hoffmann-Riem, Mr Tuori, Mr van Dijk and Sir Jeffrey Jowell prepared the present detailed version of the checklist.

4. The Venice Commission wishes to acknowledge the contribution of the Bingham Centre for the Rule of Law,

Б. Переклад I. Вступ

1. На своєму 86-му пленарному засіданні (березень 2011 р.) Венеційська Комісія ухвалила Доповідь щодо правовладдя (CDL-AD(2011)003rev). Ця доповідь виявила спільні риси у таких поняттях як: the Rule of Law, Rechtsstaat та État de droit. Додатком до цієї доповіді стала перша версія мірила - контрольного переліку питань для оцінювання стану правовладдя в окремішній державі.

2. 2 березня 2012 р. Венеційська Комісія – за сприяння Великої Британії як держави, що головує в Комітеті міністрів Ради Європи, у співпраці з Міністерством закордонних справ і у справах Співдружності Сполученого Королівства та з Центром Бінгема в питаннях правовладдя {Bingham Centre for the Rule of Law) – організувала конференцію на тему «Правовладдя як практична ідея» [«The Rule of Law as a practical concept»). У висновках цієї конференції наголошувалось, що Венеційська Комісія мала б опрацювати мірило з урахуванням, inter alia, певних пропозицій, що їх було висунуто на конференції.

3. Група експертів, утворена в складі: пан Бартоле, пані Білкова, пані Клівленд, пан Крег, пан Гельгесен, пан Гоффман-Ріем, пан Туорі, пан ван Дайк і сер Джефрі Джоуел, підготувала цю докладну версію мірила.

4. Венеційська Комісія є вдячною Центрові Бінгема в питаннях правовладдя за його внесок, зокрема за складання переліку

notably for the compilation of the selected standards in part III. The Commission also wishes to thank the secretariats of the Consultative Council of European Judges (CCJE), the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the Group of States against Corruption (GRECO), as well as of OSCE/ODIHR and of the European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) for their co-operation.

5. The introductory part (I) first explains the purpose and scope of the report and then develops the interrelations between the Rule of Law on the one side and democracy and human rights on the other side («the Rule of Law in an enabling environment»).

6. The second part (II, benchmarks) is the core of the checklist and develops the various aspects of the Rule of Law identified in the 2011 report: legality; legal certainty; prevention of abuse of powers; equality before the law and non-discrimination and access to justice; while the last chapter provides two examples of particular challenges to the Rule of Law (corruption and conflict of interest, and collection of data and surveillance).

7. The third part (III, selected standards) lists the most important instruments of hard and soft law addressing the issue of the Rule of Law.

8. The present checklist was discussed by the Sub-Commission on the Rule of Law on 17 December 2015 and on 10 March 2016, and was subsequently adopted by the Venice Commission at its 106th plenary session (Venice, 11-12 March 2016).

вибраних стандартів, наведеного в частині III [цього документа]. Комісія також висловлює вдячність за співпрацю секретаріатам Європейської ради європейських суддів {CUE), Європейської комісії з подолання расизму і нетерпимості {ECRI), Рамкової Конвенції щодо захисту національних меншин та Групі держав з подолання корупції {GRECO), а також БДІПЛ ОБСЄ та Агенції Європейського Союзу із засадничих прав (FRA).

5. Вступна частина (I) [цього документа] пояснює мету та предмет доповіді, а надалі розкриває взаємозв'язки між правовладдям – з одного боку, та демократією і людськими правами – з другого («Правовладдя в умовах, що йому сприяють»).

6. Друга частина (II, Еталонні тести) становить серцевину мірила і є розвитком різноманітних аспектів правовладдя, що їх було визначено в доповіді 2011 р., як-от: законність; юридична визначеність; запобігання зловживанню повноваженнями; рівність перед законом і недискримінація та доступ до правосуддя; тоді як в останній главі наведено два приклади конкретних викликів для правовладдя (корупція і конфлікт інтересів, а також збирання даних і спостереження).

7. У третій частині (III, Вибрані стандарти) наведено найважливіші інструменти жорсткого та м'якого права, що стосуються питання правовладдя.

8. Цей документ щодо мірила був предметом обговорення на засіданнях підкомітету [Венеційської Комісії] з правовладдя 17 грудня 2015 р. та 10 березня 2016 р. та в подальшому був ухвалений Венеційською Комісією на її 106-му

пленарному засіданні (Венеція, 11-12 березня 2016 р.).

A. Purpose and scope

9. The Rule of Law is a concept of universal validity. The «need for universal adherence to and implementation of the Rule of Law at both the national and international levels» was endorsed by all Members States of the United Nations in the 2005 Outcome Document of the World Summit (§ 134). The Rule of Law, as expressed in the Preamble and in Article 2 of the Treaty on European Union (TEU), is one of the founding values that are shared between the European Union (EU) and its Member States.¹ In its 2014 New Framework to Strengthen the Rule of Law, the European Commission recalls that «the principle of the Rule of Law has progressively become a dominant organisational model of modern constitutional law and international organisations /.. /to regulate the exercise of public powers» (pp. 3-4). In an increasing number of cases States refer to the Rule of Law in their national constitutions.

10. The Rule of Law has been proclaimed as a basic principle at universal level by the United Nations – for example in the Rule of Law Indicators – and at regional level by the Organization of American States – namely in the Inter-American Democratic Charter and the African Union -in particular in its Constitutive Act. References to the Rule of Law may also be found in several documents of the Arab League.

11. The Rule of Law is mentioned in the Preamble to the Statute of the Council of Europe as one of the three «principles

A. Мета і предмет дослідження

9. Правовладдя (the Rule of Law) є поняттям універсального юридичного значення. «Потреба всеосяжного дотримання і впровадження правовладдя, як на національному, так і на міжнародному рівнях», була схвалена усіма державами-членами ООН у Підсумковому документі Всесвітньої зустрічі на найвищому рівні (§ 134). Як зазначено в Преамбулі та у статті 2 Договору щодо Європейського Союзу, правовладдя є однією із засновчих цінностей, що їх поділяють Європейський Союз та його держави-члени¹. Європейська Комісія у своєму документі «Нові параметри зміцнення правовладдя, 2014 р.» (2014 New Framework to Strengthen the Rule of Law) нагадує, що «принцип правовладдя поступово перетворився на організаційну модель сучасного конституційного права та міжнародних організацій [...], що регулює здійснення публічної влади» (с. 3–4). Невпинно зростає кількість випадків, коли держави посиляються на правовладдя у своїх національних конституціях.

10. Правовладдя як засадничий принцип, на універсальному рівні проголосила Організація Об'єднаних Націй (приміром, у Показниках правовладдя), а також на регіональному – Організація американських держав (зокрема в Міжамериканській демократичній хартії) та Африканський Союз (в його Установчому акті). Посилання на правовладдя можна виявити в кількох документах Ліги арабських держав.

11. Правовладдя згадано в преамбулі до Статуту Ради Європи як один із трьох «принципів, що становлять підвалини цілком

which form the basis of all genuine democracy», together with individual freedom and political liberty. Article 3 of the Statute makes respect for the principle of the Rule of Law a precondition for accession of new member States to the Organisation. The Rule of Law is thus one of the three intertwined and partly overlapping core principles of the Council of Europe, with democracy and human rights. The close relationship between the Rule of Law and the democratic society has been underlined by the European Court of Human Rights through different expressions: «democratic society subscribing to the Rule of Law», «democratic society based on the Rule of Law» and, more systematically, «Rule of Law in a democratic society». The achievement of these three principles – respect for human rights, pluralist democracy and the Rule of Law – is regarded as a single objective-the core objective-of the Council of Europe.

12. The Rule of Law has been systematically referred to in the major political documents of the Council of Europe, as well as in numerous Conventions and Recommendations. The Rule of Law is notably mentioned as an element of common heritage in the Preamble to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR), as a founding principle of European democracies in Resolution Res (2002) 12 establishing the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), and as a priority objective in the Statute of the Venice Commission. However, the the Council of Europe texts have not defined the Rule of Law, nor has the Council of Europe created any specific monitoring mechanism for Rule of Law issues.

правдивої демократії», поряд із свободою особи та політичною свободою. Стаття 3 Статуту зважає на принцип правовладдя як передумову вступу нових держав-членів до Організації. Таким чином, правовладдя є одним із трьох – поряд із демократією та людськими правами – стрижневих принципів Ради Європи, що переплітаються та частково збігаються один з одним. На тісному взаємозв'язку правовладдя з демократичним суспільством наголошував Європейський Суд із людських прав, уживаючи різноманітні вирази, як-то: «демократичне суспільство, що визнає правовладдя», «демократичне суспільство, базоване на правовладді», та систематичніше – «правовладдя в демократичному суспільстві». Досягнення цих трьох принципів, а саме: поважання людських прав, плюралістична демократія та правовладдя, – розглядається як єдина мета, стрижнева мета Ради Європи.

12. Систематичне посилання на правовладдя міститься у більшій частині політичних документів Ради Європи, як і в численних конвенціях та рекомендаціях. Правовладдя виразно згадано: як елемент спільної спадщини – у преамбулі до Європейської Конвенції з людських прав і засадничих свобод (ЕЧПР); як засновчий принцип європейських демократій – у Резолюції Res (2002)12, що нею засновано Європейську Комісію з дієвості правосуддя (СЕПЕЖ); як пріоритетну мету – в Статуті Венеційської Комісії. Втім, документи Ради Європи не розкривають змісту правовладдя, а сама Рада Європи не створила якого-небудь спеціального контрольного (моніторингового) механізму в питаннях правовладдя.

13. The Council of Europe has nevertheless acted in several respects with a view to promoting and strengthening the Rule of Law through several of its bodies, notably the European Court of Human Rights (ECtHR), the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), the Consultative Council of Judges of Europe (CCJE), the Group of States against Corruption (GRECO), the Monitoring Committee of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the Commissioner for Human Rights and the Venice Commission.

14. In its Report on the Rule of Law of 2011, the Venice Commission examined the concept of the Rule of Law, following Resolution 1594 (2007) of the Parliamentary Assembly which drew attention to the need to ensure a correct interpretation of the terms «Rule of Law», «Rechtsstaat» and «Etat de droit» or «preeminence du droit», encompassing the principles of legality and of due process.

15. The Venice Commission analysed the definitions proposed by various authors coming from different systems of law and State organisation, as well as diverse legal cultures. The Commission considered that the notion of the Rule of Law requires a system of certain and foreseeable law, where everyone has the right to be treated by all decision-makers with dignity, equality and rationality and in accordance with the laws, and to have the opportunity to challenge decisions before independent and impartial courts through fair procedures. The Commission warned against the risks of a purely formalistic concept of the Rule of Law, merely requiring that any action of a public official be authorised by law. «Rule by Law», or

13. Проте у низці випадків діяльність Ради Європи було спрямовано на підтримання і утвердження правовладдя за посередництвом кількох її органів, зокрема – Європейського Суду з людських прав (ECtHR), Консультативної ради суддів Європи (CCJE), Групи держав з протидії корупції (GRECO), Моніторингового комітету Парламентської Асамблеї Ради Європи, Уповноваженого з людських прав, а також Венеційської Комісії.

14. У своїй Доповіді стосовно правовладдя від 2011 р. (The Report on the Rule of Law of 2011) Венеційська Комісія дослідила поняття правовладдя у розвиток Резолюції Парламентської Асамблеї 1594 (2007), де було привернуто увагу до потреби забезпечити правильне тлумачення термінів «Rule of Law», «Rechtsstaat» і «État de droit» чи «preeminence du droit», що містять у собі принципи законності та справедливої процедури.

15. Венеційська Комісія здійснила аналіз тих визначень, що їх було запропоновано багатьма авторами, які представляють різні системи права та державні системи, а також різноманітні правничі культури. Позиція Венеційської Комісії полягала в тому, що ідея правовладдя передбачає систему чітких та передбачних приписів права, відповідно до яких кожному належить право на ставлення до нього з боку всіх суб'єктів ухвалення рішень на основі гідності, рівності й розумності та відповідно до приписів права, а також право на можливість звернутися з оскарженням рішень до незалежних і безсторонніх судів у рамках справедливих судових процедур. Комісія застерегла від ризиків суто формалістичного сприйняття ідеї

«Rule by the Law», or even «Law by Rules» are distorted interpretations of the Rule of Law.

правовладдя, що зводиться всього-на-всього до вимоги, щоб на будь-яку дію посадовця публічної влади існував дозвіл у приписах права. «Здійснення влади шляхом корисливого застосування приписів права» («Rule by Law»), чи «здійснення влади шляхом корисливого застосування закону» («Rule by the Law»), чи навіть «зведення поняття «право» лише до писаних норм» («Law by Rules») – усе це є прикладами спотвореного тлумачення правовладдя.

16. The Commission also stressed that individual human rights are affected not only by the authorities of the State, but also by hybrid (State-private) actors and private entities which perform tasks that were formerly the domain of State authorities, or include unilateral decisions affecting a great number of people, as well as by international and supranational organisations. The Commission recommended that the Rule of Law principles be applied in these areas as well.

16. Комісія також наголосила на тому, що особисті людські права зазнають ураження не лише з боку органів державної влади, а й з боку гібридних (державно-приватних) і приватних суб'єктів, які виконують завдання, що попередньо належали до ділянки діяльності органів державної влади чи з яких випливає ухвалення односторонніх рішень, що мають наслідки для великої кількості людей, а також із боку міжнародних і наднаціональних організацій.

17. The Rule of Law must be applied at all levels of public power. Mutatis mutandis, the principles of the Rule of Law also apply in private law relations. The following definition by Tom Bingham covers most appropriately the essential elements of the Rule of Law: «All persons and authorities within the State, whether public or private, should be bound by and entitled to the benefit of laws publicly made, taking effect (generally) in the future and publicly administered in the courts».

17. Правовладдя має застосовуватись на всіх рівнях публічної влади. Принципи правовладдя mutatis mutandis так само застосовуються щодо стосунків у рамках приватного права. Характеристика, що її запропонував Том Бінгем (Tom Bingham), найкращим чином охоплює істотні елементи правовладдя: «У державі всі владні органи та всі особи, безвідносно до того, публічні вони чи приватні, повинні користися прилюдно ухваленим законам і мати можливість отримувати користь від них при тому, що закони мають набирати чинності (взагалі) в майбутньому та застосовуватись у судах прилюдно».

18. In its report, the Commission concluded that, despite differences of opinion, consensus exists on the core elements of the Rule of Law as well as on those of the

18. Венеційська Комісія у своїй доповіді виснувала, що, попри розбіжності в поглядах, існує консенсус щодо стрижневих елементів поняття the Rule of Law (правовладдя), а також стосовно понять

Rechtsstaat and of the Etat de droit, which are not only formal but also substantive or material (materieller Rechtsstaatsbegriff). These core elements are: (1) Legality, including a transparent, accountable and democratic process for enacting law; (2) Legal certainty; (3) Prohibition of arbitrariness; (4) Access to justice before independent and impartial courts, including judicial review of administrative acts; (5) Respect for human rights; and (6) Non-discrimination and equality before the law.

19. Since its 2011 Report was oriented towards facilitating a correct and consistent understanding and interpretation of the notion of the Rule of Law and, therefore, aimed at facilitating the practical application of the principles of the Rule of Law, a «checklist for evaluating the State of the Rule of Law in single countries» was appended to the report, listing these six elements, broken down into several sub-parameters.

20. In 2012, at a conference which the Venice Commission organised in London under the auspices of the UK Foreign Office and in co-operation with the Bingham Centre for the Rule of Law, it launched the project to further develop the checklist as a ground-breaking new, functional approach to assessing the State of the Rule of Law in a given State.

21. In 2013, the Council of the European Union has begun implementing a new Rule of Law Dialogue with the member States, which would take place on an annual basis. It underlined that «respecting the rule of law is a prerequisite for the protection of fundamental rights» and called on the

Rechtsstaat та État de droit, а самі елементи є не лише формальними, а й також субстантивними чи матеріальними (materieller Rechtsstaatsbegriff). Такими стрижневими елементами є: (1) законність – включно з прозорою, підзвітною та демократичною процедурою запровадження приписів права; (2) юридична визначеність; (3) заборона свавільності; (4) доступ до правосуддя в незалежних і безсторонніх судах – включно із судовим контролем щодо адміністративних актів; (5) поважання людських прав; і (6) недискримінація та рівність перед законом.

19. Власне, від 2011 року Доповідь було спрямовано на сприяння правильному і послідовному розумінню та тлумаченню поняття «правовладдя», а тому – націлено на просування практичного застосування принципів правовладдя; до неї було додано «мірило для потреб оцінювання стану правовладдя в окремих країнах» із переліком вище зазначених шести елементів, кожний з яких було розгалужено на кілька під-елементів.

20. 2012 року на конференції, що її Венеційська Комісія організувала в Лондоні за сприяння Міністерства закордонних справ Великої Британії та у співпраці з Центром Бінгема в питаннях правовладдя {Bingham Centre for the Rule of Law), було започатковано проект на подальший розвиток мірила як інноваційний і функціональний підхід в оцінюванні стану правовладдя у певній державі.

21. 2013 року Рада Європейського Союзу почала запроваджувати новий Діалог щодо правовладдя {Rule of Law Dialogue) з державами-членами, що мав би здійснюватись щорічно. Рада наголосила, що «поважання правовладдя є передумовою захисту засадничих прав», та закликала [Європейську] Комісію «пришвидшити

Commission «to take forward the debate inline with the Treaties on the possible need for and shape of a collaborative and systematic method to tackle these issues».6 In 2014, the European Commission adopted a mechanism for addressing systemic Rule of Law issues in Member States of the European Union (EU). This «new EU Framework to strengthen the Rule of Law» establishes an early warning tool based on «the indications received from available sources and recognised institutions, including the Council of Europe»; «[i]n order to obtain expert knowledge on particular issues relating to the rule of law in Member States, the (European) Commission ... will as a rule and in appropriate cases, seek the advice of the Council of Europe and/or its Venice Commission».

22. At the United Nations level, following the publication of «Rule of Law Indicators» in 2011,⁸ the United Nations General Assembly adopted in 2012 a Declaration of the High-level Meeting of the General Assembly on the Rule of Law at the National and International Levels, recognising that the «Rule of Law applies to all States equally, and to international organizations».

23. The sustainable development agenda with its 17 Sustainable Development Goals (SDGs) and 169 targets to be delivered by 2030 was unanimously adopted by the UN General Assembly in September 2015. The SDGs, which comprise a number of Goals, are aimed to be truly transformative and have profound implications for the realization of the agenda, envisaging «[a world] in which democracy, good

з'ясування – суголосно [Установчим] Договорам, – у чому полягають імовірні потреби в колективному й системному способі розв'язання цих проблем та якою має бути модель їх розв'язання» 6.2014 року Європейська Комісія схвалила механізм застосування системного підходу в питаннях правовладдя в державах-членах Європейського Союзу (EU). Така «нова Рамкова програма Європейського Союзу зі зміцнення правовладдя» («new EU Framework to strengthen the Rule of Law») встановлює інструмент раннього попередження, в основі якого лежать «симптоми, отримані з наявних джерел і визнаних інституцій, включно з Радою Європи»; «зادля отримання експертної думки з конкретного питання, яке стосується правовладдя в державах-членах, (Європейська) Комісія ... буде, як правило й у відповідних випадках, звертатись до Ради Європи та/чи її Венеційської Комісії».

22. На рівні Організації Об'єднаних Націй, після оприлюднення 2011 року «Показчиків правовладдя» («Rule of Law Indicators»), Генеральна Асамблея ООН ухвалила 2012 року Декларацію Зустрічі на високому рівні Генеральної Асамблеї щодо правовладдя на національному й міжнародному рівнях, де було визнано, що «правовладдя є застосовним рівнозначно – як до всіх держав, так і до міжнародних організацій».

23. У вересні 2015 року Генеральна Асамблея ООН одностайно ухвалила порядок денний сталого розвитку, що містить 17 цілей сталого розвитку (17 *Sustainable Development Goals*) та 169 завдань, які має бути виконано до 2030 року. Цілі сталого розвитку (SDGs) виписано як їх конкретизований перелік, спрямований на досягнення правдивих перетворень та здійснення істотних впливів задля реалізації

governance and the rule of law, as well as an enabling environment at the national and international levels, are essential for sustainable development...» Goal 16 commits States to «Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels». The achievement of Goal 16 will be assessed against a number of targets, some of which incorporate Rule of Law components, such as the development of effective accountable and transparent institutions (target 16.6) and responsive, inclusive participatory and representative decision making at all levels (target 16.7). However, it is Target 16.3, committing States to «Promote the rule of law at the national and international levels and ensure equal access to justice for all» that offers a unique opportunity for revitalizing the relationship between citizens and the State. This Checklist could be a very important tool to assist in the qualitative measurement of Rule of Law indicators in the context of the SDGs.

24. The present checklist is intended to build on these developments and to provide a tool for assessing the Rule of Law in a given country from the view point of its constitutional and legal structures, the legislation in force and the existing case-law. The checklist aims at enabling an objective, thorough, transparent and equal assessment.

25. The checklist is mainly directed at assessing legal safeguards. However, the proper implementation of the law is a

порядку денного, відповідно до якого «[світ], де демократія, добропорядне врядування й правовладдя, а також сприятливі умови на національному й міжнародному рівнях є дуже важливими для сталого розвитку...». Ціль 16 зобов'язує держави «сприяти – задля сталого розвитку – становленню суспільств, що є миролюбними та включають усіх їхніх членів, забезпечити всім членам суспільства доступ до правосуддя, а також створити дієві, підзвітні й відкриті інститути на всіх рівнях». Досягнення Цілі 16 буде оцінено на основі виконання низки завдань, окремі з яких є складовими правовладдя, як-то: установлення дієвих підзвітних і прозорих інститутів (завдання 16.6), а також гнучких, відкритих і репрезентативних механізмів ухвалення рішень на всіх рівнях (завдання 16.7). Проте якраз завдання 16.3 є тим, що надає унікальну можливість оживити відносини між громадянами й державою, бо покладає на держави обов'язок «сприяти утвердженню правовладдя на національному й міжнародному рівнях та забезпечити всім рівний доступ до правосуддя». Пропонований документ – *Мірило* – міг би бути дуже важливим інструментом, що допомагає вимірювати якісні показники правовладдя в контексті Цілей сталого розвитку.

24. Призначення цього мірила полягає в тім, аби на основі усіх цих фактів і досягнень витворити й запровадити інструмент оцінювання правовладдя в конкретній країні з огляду на її конституційну та юридичну структури, чинне законодавство й наявну судову практику. Ціль мірила – уможливити об'єктивне, ретельне, прозоре й рівнозначне оцінювання.

25. Мірило головним чином спрямовано на оцінювання юридичних гарантій. Утім, належне застосування

crucial aspect of the Rule of Law and must therefore also be taken into consideration. That is why the checklist also includes certain complementary benchmarks relating to the practice. These benchmarks are not exhaustive.

26. Assessing whether the parameters have been met requires sources of verification (standards). For legal parameters, these will be the law in force, as well as, for example, in Europe, the legal assessments thereof by the European Court of Human Rights, the Venice Commission, Council of Europe monitoring bodies and other institutional sources. For parameters relating to the practice, multiple sources will have to be used, including institutional ones such as the CEPEJ and the European Union Agency for Fundamental Rights.

27. The checklist is meant as a tool for a variety of actors who may decide to carry out such an assessment: These may include Parliaments and other State authorities when addressing the need and content of legislative reform, civil society and international organisations, including regional ones – notably the Council of Europe and the European Union. Assessments have to take into account the whole context, and avoid any mechanical application of specific elements of the checklist.

28. It is not within the mandate of the Venice Commission to proceed with Rule of Law assessments in given countries on its own initiative; however, it is understood that when the Commission, upon request, deals with Rule of Law issues within the

нормативних приписів є критично важливим проявом правовладдя, у зв'язку з чим його також слід брати до уваги. Ось чому мірило включає також певні додаткові еталонні тести, що мають стосунок до правозастосовної практики. Ці еталонні тести не є вичерпними.

26. Оцінювання на відповідність параметрам потребує джерел верифікації (стандартів). Щодо юридичних параметрів – це чинні нормативні приписи, а також, приміром, у Європі – їх юридична оцінка, здійснена Європейським Судом із людських прав, Венеційською Комісією, моніторинговими органами Ради Європи, а також інші інституційні стандарти. Щодо параметрів у ділянці правозастосовної практики - мають застосовуватись численні стандарти, включно з такими інституційними, що їх напрацювали Європейська Комісія з дієвості правосуддя (CEPEJ) й Агенція Європейського Союзу із засадничих прав (FRA).

27. Мірило задумано як інструмент для різноманітних суб'єктів, що вирішать здійснювати таке оцінювання. Це можуть бути: парламенти та інші органи державної влади – коли перед ними постають питання потреб і змісту законодавчих реформ; громадянське суспільство й міжнародні організації, включно з регіональними, зокрема Рада Європи та Європейський Союз. При оцінюванні слід зважати на весь контекст питання та уникати будь-якого механічного застосування конкретних складових мірила.

28. Не в компетенції Венеційської Комісії здійснювати за власною ініціативою оцінювання правовладдя у певній країні. Проте мається на увазі, що коли Комісія – за відповідним запитом – має справу з питаннями правовладдя в рамках підготовки

framework of the preparation of an opinion relating a given country, it will base its analysis on the parameters of the checklist within the scope of its competence.

29. The Rule of Law is realised through successive levels achieved in a progressive manner: the more basic the level of the Rule of Law, the greater the demand for it. Full achievement of the Rule of Law remains an on-going task, even in the well-established democracies. Against this background, it should be clear that the parameters of the checklist do not necessarily all have to be cumulatively fulfilled in order for a final assessment on compliance with the Rule of Law to be positive. The assessment will need to take into account which parameters are not met, to what extent, in what combination etc. The issue must be kept under constant review.

30. The checklist is neither exhaustive nor final: it aims to cover the core elements of the Rule of Law. The checklist could change over time, and be developed to cover other aspects or to go into further detail. New issues might arise that would require its revision. The Venice Commission will therefore provide for a regular updating of the Checklist.

31. The Rule of Law and human rights are interlinked, as the next chapter will explain. The Rule of Law would just be an empty shell without permitting access to human rights. Vice-versa, the protection and promotion of human rights are realised only through respect for the Rule of Law: a strong regime of Rule of Law is vital to the protection of human rights. In addition, the Rule of Law and several human rights (such as fair trial and freedom of expression) overlap. While recognising

висновку щодо певної країни, то в межах своєї компетенції вона будуватиме свій аналіз на основі параметрів, що їх містить *Мірило*.

29. Правовладдя є здійсненням у спосіб поступального досягнення послідовних рівнів: що нижчий рівень правовладдя – то більша потреба в ньому. Повне досягнення правовладдя все ще лишається поточним завданням навіть у країнах твердо вкоріненої демократії. На цьому тлі має бути зрозумілим, що не обов'язково має бути дотримано сукупно всіх параметрів мірила, аби остаточна оцінка на відповідність правовладдю була позитивною. Оцінювання потребуватиме, щоби було взято до уваги те, яких з параметрів не було дотримано, якою мірою, в якому поєднанні тощо. І це питання має лишатись предметом постійного контролю.

30. Мірило є ні вичерпним, ні остаточним: його мета – охопити стрижневі елементи правовладдя. З часом мірило може зазнати змін та розвитку, аби охопити інші аспекти чи набути подальшої деталізації. Можуть виникнути нові питання, що обумовлюватимуть його перегляд. Тому Венеційська Комісія регулярно здійснюватиме оновлення *Мірила*.

31. Правовладдя й людські права – взаємопов'язані, про що йтиметься в наступному розділі. Не забезпечуючи доступу до людських прав, правовладдя лишатиметься всього-на-всього порожньою формою, позбавленою змісту. І навпаки – захист і просування людських прав досяжні лише завдяки повазі до правовладдя: міцний режим правовладдя є першорядним для захисту людських прав. Окрім того, правовладдя й деякі з людських прав (як-то: на справедливе судочинство або свобода

that the Rule of Law can only be fully realised in an environment that protects human rights, the checklist will expressly deal with human rights only when they are linked to specific aspects of the Rule of Law.

32. Since the Venice Commission is a body of the Council of Europe, the checklist emphasises the legal situation in Europe, as expressed in particular in the case-law of the European Court of Human Rights and also of the Court of Justice of the European Union within its specific remit. The Rule of Law is however a universal principle, and this document also refers, where appropriate, to developments at global level as well as in other regions of the world, in particular in part III enumerating international standards.

B. The Rule of Law in an enabling environment

33. The Rule of Law is linked not only to human rights but also to democracy, i.e. to the third basic value of the Council of Europe. Democracy relates to the involvement of the people in the decision-making process in a society; human rights seek to protect individuals from arbitrary and excessive interferences with their freedoms and liberties and to secure human dignity; the Rule of Law focuses on limiting and independently reviewing the exercise of public powers. The Rule of Law promotes democracy by establishing accountability of those wielding public power and by safeguarding human rights, which protect minorities against arbitrary majority rules.

34. The Rule of Law has become «a global ideal and aspiration»,¹ with a common

вираження) частково перекривають одне одного). Виходячи з того, що правовладдя може бути повністю здійснене в умовах захищеності людських прав, мірило спеціально стосуватиметься питання людських прав лише тоді, коли їх пов'язано з конкретними проявами правовладдя.

32. Позаяк Венеційська Комісія є органом Ради Європи, мірило зосереджує увагу на юридичному стані в Європі, як це впливає зокрема з практики Європейського Суду з людських прав, а також із особливої компетенції Суду Справедливості Європейського Союзу. Втім, правовладдя є універсальним принципом, і цей документ, де доречно, посилається також на те, що відбувається на глобальному рівні, рівно як і в інших регіонах світу (зокрема це стосується розділу III, де наведено міжнародні стандарти).

B. Правовладдя в умовах, що йому сприяють

33. Правовладдя пов'язане не лише з людськими правами, а й із демократією, тобто з третьою засадничою цінністю Ради Європи. Демократія стосується залученості людей до процесу ухвалення рішень у суспільстві; за людськими правами стоїть прагнення захистити людей від свавільних і надмірних втручань у їхні свободи та забезпечувати людську гідність; правовладдя сфокусовано на обмежуванні публічної влади та незалежному контролі її здійснення. Правовладдя просуває демократію, запроваджуючи підзвітність тих, кого наділено публічною владою, та охороняючи людські права, завдяки чому меншість має захист від свавільних дій правлячої більшості.

34. Правовладдя стало «ідеалом і прагненням світового масштабу»¹¹ із

core valid everywhere. This, however, does not mean that its implementation has to be identical regardless of the concrete juridical, historical, political, social or geographical context. While the main components or «ingredients» of the Rule of Law are constant, the specific manner in which they are realised may differ from one country to another depending on the local context; in particular on the constitutional order and traditions of the country concerned. This context may also determine the relative weight of each of the components.

35. Historically, the Rule of Law was developed as a means to restrict State (governmental) power. Human rights were seen as rights against intrusions by holders of this power («negative rights»). In the meantime the perception of human rights has changed in many States as well as in European and international law. There are several differences in the details, but nonetheless there is a trend to expand the scope of civil and political rights, especially by acknowledging positive obligations of the State to guarantee effective legal protection of human rights vis-a-vis private actors. Relevant terms are «positive obligations to protect», «horizontal effects of fundamental rights» or «Drittwirkung der Grundrechte».

36. The European Court of Human Rights has acknowledged positive obligations in several fields, for instance related to Art. 8 ECHR. In several decisions the Court has developed specific positive obligations of the State by combining Art. 8 ECHR and

загальним стрижнем, переконливість якого визнано повсюдно. Втім, це не означає, що його впровадження має бути однаковим безвідносно до конкретного юридичного, історичного, політичного, соціального чи географічного контексту. Тоді як головні складові або ж «інгредієнти» правовладдя є сталими, особливий спосіб, у який вони є здійсненими, можуть різнитись від країни до країни залежно від місцевих умов, зокрема від конституційного ладу й традицій відповідної країни. Той самий контекст може також визначати відносну вагу кожної зі складових правовладдя.

35. Історично правовладдя сформувалось як інструментарій обмеження державної (урядової) влади. Людські права розглядалися як права супроти їх узурпації володільцями цієї влади («негативні права»). З часом розуміння людських прав зазнало змін яку багатьох державах, так і в європейському та міжнародному праві. Попри наявність певних відмінностей у дрібницях, усе ж таки існує тенденція до розширення обсягу громадянських і політичних прав, головним чином шляхом визнання позитивних обов'язків держави забезпечувати дієвий юридичний захист людських прав від зазіхань із боку суб'єктів приватного сектору. Відповідними поняттями в цьому аспекті виступають такі: «позитивні обов'язки захищати» (від англ. «positive obligations to protect»), «горизонтальна дія засадничих прав» (від англ. «horizontal effects of fundamental rights»), що є тотожним за німецькою концепцією «Drittwirkung der Grundrechte»).

36. Європейський Суд із людських прав офіційно визнав наявність позитивних обов'язків [держави] у кількох ділянках, до прикладу – стосовно статті 8 ЄКЛП. У кількох рішеннях Суд випрацював позицію стосовно характерних позитивних обов'язків

the Rule of Law. Even though positive obligations to protect could not be solely derived from the Rule of Law in these cases, the Rule of Law principle creates additional obligations of the State to guarantee that individuals under their jurisdiction have a in particular in situ a benchmark fort beyond¹ – have ti be applied by indi conflicts resulting

держави, поєднавши статтю 8 ЄКЛП із правовладдям. Навіть попри те, що позитивні обов'язки захищати не могли бути виведені єдино із правовладдя у зазначених вище справах Суду, принцип правовладдя створює додаткові обов'язки держави – забезпечувати, щоб особи, на яких поширюється її юрисдикція, мали доступ до дієвих юридичних засобів, аби посилити захист своїх людських прав, зокрема за ситуацій, коли такі права зазнають порушення з боку суб'єктів приватного сектору. В такий спосіб правовладдя створює еталонний тест щодо якості приписів права стосовно захисту людських прав: нормативні приписи в цій ділянці-та й поза нею – мають бути, *inter alia*, зрозумілими й передбачними та не дискримінаційними, а їх мають застосовувати незалежні суди, керуючись рівносильними процесовими Гарантіями, що застосовуються в конфліктних ситуаціях, спричинених порушенням людських прав органами публічної влади.

37. One of the relevant contextual elements is the legal system at large. Sources of law which enshrine legal rules, thus granting legal certainty, are not identical in all countries: some States adhere largely to statute law, save for rare exceptions, whereas others include adherence to the common law judge-made law.

37. Одним із контекстуальних елементів щодо правовладдя виступає юридична система загалом. Джерела права із закріпленими в них нормативними приписами, завдяки чому даровано юридичну визначеність, не є однаковими в усіх країнах: одні держави, за рідкісними винятками, переважно є послідовниками статутного права, тоді як інші є прихильними до системи суддєтвореного загального права.

38. States may also use different means and procedures – for example related to the fair trial principle – in criminal proceedings (adversarial system as compared to inquisitorial system, right to a jury as compared to the resolution of criminal cases by judges). The material means that are instrumental in guaranteeing fair trial,

38. Держави можуть також застосовувати відмінні засоби й процедури – приміром, ті, що стосуються принципу справедливого судового розгляду в кримінальному процесі (змагальну систему чи відмінну від неї інквізиційну; систему із присяжними чи відмінне від цього вирішення кримінальних справ лише суддями). Матеріальні засоби,

¹As Rule of Law guarantees apply not only to human rights law but to all laws.

such as legal aid and other facilities, may also take different forms.

39. The distribution of powers among the different State institutions may also impact the context in which this checklist is considered. It should be well-adjusted through a system of checks and balances. The exercise of legislative and executive power should be reviewable for its constitutionality and legality by an independent and impartial judiciary. A well-functioning judiciary, whose decisions are effectively implemented, is of the highest importance for the maintenance and enhancement of the Rule of Law.

40. At the international level, the demands and implications of the Rule of Law reflect the particularities of the international legal system. In many respects that system is far less developed than national constitutional and legal systems. Apart from special regional systems like that of the European Union, international systems have no permanent legislator, and for most cases no judiciary with obligatory jurisdiction, while the democratic characteristics in decision-making are still very weak.

41. The European Union's supranational nature led it to develop the concept of Rule of Law as a general principle of law applicable to its own legal system. According to the case law of the Court of Justice of the European Union, the Rule of Law includes the supremacy of law, the institutional balance, judicial review, (procedural) fundamental rights, including the right to a judicial remedy, as well as the

які є інструментальними в забезпеченні справедливого судового розгляду, так само можуть бути різними за формою.

39. Розподіл повноважень поміж різними державними інституціями також може впливати на контекст, в якому має розглядатись це мірило. Такий розподіл має бути добре відрегульованим крізь усю систему стримувань і противаг. Здійснення законодавчої та виконавчої влади має бути предметом перевірки на його конституційність і законність у рамках такого розподілу, що її забезпечує незалежна й безстороння судова влада. Бездоганне функціонування судової влади, чиї рішення виконано в дієвий спосіб, є найважливішим чинником обстоювання і посилення правовладдя.

40. На міжнародному рівні вимоги та підтекст правовладдя відображають особливості міжнародної юридичної системи. За багатьма ознаками ця система є менш розвиненою, ніж національні конституційна та юридична системи. За винятком особливих регіональних систем, подібно до тієї, що у Європейському Союзі, міжнародні системи не мають постійно діючого законодавця, а в більшості випадків – і судівництва з його обов'язкової сили юрисдикцією, тоді як демократичні характеристики процесу ухвалення рішень все ще надто слабкі.

41. Наднаціональна природа Європейського Союзу спонукала його випрацювати концепцію Rule of Law (правовладдя) як загальний принцип права, застосовний до її власної юридичної системи. Як впливає з практики Суду Справедливості Європейського Союзу, правовладдя охоплює: (ієрархічну) вищість приписів права; інституційні противаги; судовий нагляд; (процесові) засадничі права,

principles of equality and proportionality.

включно з правом на судові засоби захисту; а також принципи рівності та співвимірності (пропорційності).

42. The contextual elements of the Rule of Law are not limited to legal factors. The presence (or absence) of a shared political and legal culture within a society, and the relationship between that culture and the legal order help to determine to what extent and at what level of concreteness the various elements of the Rule of Law have to be explicitly expressed in written law. Thus, for instance, national traditions in the area of dispute settlement and conflict resolution will have an impact upon the concrete guarantees of fair trial offered in a country. It is important that in every State a robust political and legal culture supports particular Rule of Law mechanisms and procedures, which should be constantly checked, adapted and improved.

42. Контекстуальні складові правовладдя не зведено лише до юридичних чинників. Наявність (чи брак) політичної та правничої культури, що її поділяє суспільство, а також взаємозв'язок між такою культурою та правопорядком допомагають визначити, якою мірою і на якому рівні конкретність різноманітних елементів правовладдя має бути чітко відображено в писаному праві. Так, приміром, національні традиції щодо врегулювання спорів та розв'язання конфліктів впливатимуть на конкретні гарантії справедливого судового розгляду в певній країні. Важливо, щоб у кожній країні з боку добре розвиненої політичної й правничої культури йшла підтримка конкретних механізмів і процедур правовладдя, які на постійній основі слід перевіряти, пристосовувати і вдосконалювати.

43. The Rule of Law can only flourish in a country whose inhabitants feel collectively responsible for the implementation of the concept, making it an integral part of their own legal, political and social culture. The Venice Commission of the Council of Europe

43. Правовладдя може процвітати лише в країні, жителі якої мають почуття колективної відповідальності за його впровадження, роблячи його невідокремною частиною власної правничої, політичної та соціальної культури.

**Англійсько-український глосарій правничих термінів і понять
застосованих у тексті документа «Мірило правовладдя»,
укладеного мовою оригіналу – англійською, відповідно до його цілей**

A

-
- abuse of office** – надуживання/надужиття/зловживання/зловжиття службовим становищем
- abuse of power (s)** – надуживання/надужиття/зловживання/зловжиття владою (повноваженнями)
- access to justice** – доступ до правосуддя
- accessibility** – доступність/приступність (стосовно приписів права чи судових рішень)
- (the) accused** – звинувачувана/звинувачена особа
- act** – 1) вчинок; 2) акт (рішення, що його ухвалив парламент); 3) акт (документ)
- administrative act** – керівний акт (те саме що адміністративний акт);
- general act** – загальний акт (права) (те саме, що нормативний акт);
- individual act** – індивідуальний акт (права)
- judicial act** – акт органу судової влади (те саме, що рішення суду)
- normative act** – нормативний акт (права) (те саме, що загальний акт)
- action** – 1) дія, вчинок; 2) діяльність, робота; 3) позов до суду, звинувачування/звинувачення (як процесова дія), судовий процес
- affirmative action** – дія за змістом позитивної дискримінації
- executive action** – дія/діяльність органів виконавчої влади
- governmental action** – дія/діяльність влади
- illegal action of authorities** – незаконна дія/діяльність органів влади
- negligent action of authorities** – недбалість органів влади
- acting arbitrarily** – чинення/вчинення у свавільний спосіб
- administrative action (of the executive)** – керівна діяльність (виконавчої влади)
- administrative acts** – дії/бездіяльність/рішення в перебігу керівної діяльності
- administrative decisions** – рішення адміністративного (керівного) характеру
- adversarial system** – змагальна система (в кримінальному судочинстві)
- alleged violations** – імовірні порушення/переступи (приписів права)
- allocation of cases** – розподіл справ (у суді)
- appeal procedures** – розгляд справи в порядку апеляційного оскаржування
- appointment of judges** – призначання/призначення суддів (на посаду)
- arbitrary** – 1) довільний; умовний; 2) свавільний; деспотичний; 3) примхливий
- arbitrariness** – 1) довільність; 2) свавільність; деспотичність; 3) примхливість
- authority (-ies)** – орган (органи) влади
- (the) supervisory authority** – наглядовий орган

B

-
- (the) Bar** – адвокатура (як інститут у розумінні незалежної самоврядної правничої професії)
- basic principle (s)** – засадничий принцип (засадничі принципи)

basic value – засаднича цінність/вартість
benchmark – еталонний тест; репер
binding decision (of the court) – зобов'язувальне рішення (суду)
breach of official duties – порушування/порушення посадових обов'язків
bribery – хабарництво
(to) bring judicial proceedings – починати/почати справу в суді
(to) bring a case to court – звертатися/звернутися до суду
burden of proof – тягар доводження/доведення (про) вини

C

---

case-law (of the European Court of Human Rights) – практика (Європейського Суду з людських прав)

checklist – мірило

civil servant – посадовець громадянської/публічної служби (те саме, що "державний службовець" у радянській системі, проте не є йому тотожним, позаяк категорія "посадовець громадянської/публічної служби" охоплює не лише осіб, що обіймають посади державного характеру, а й тих, що, з-поміж усіх інших (як-от: судді, публічні звинувачі тощо, обрані чи призначені) перебувають на певних посадах у органах місцевого самоврядування)

civil society – громадянське суспільство

coercive powers – повноваження примусового характеру

collection of data – збирання/зібрання; збірка даних

covert collection of conversations – таємне прослуховування розмов

covert collection of metadata – таємне збирання метаданих

covert collection of telecommunications – таємне збирання даних про телекомунікації

(a) competent judge – компетентний суддя (у значенні "справжній суддя, заздалегідь установлений законом")

conflict of competence – спір щодо компетенції

conflict of interest – конфлікт інтересу

disclosure of any conflicts of interest in advance – заздалегіднє повідомлення про наявність будь-якого з конфліктів інтересу

constitutional complaint – конституційна скарга

constitutional complaint proceedings – розгляд справи за конституційною скаргою

constitutional court – конституційний суд

constitutional judge – суддя органу конституційної юрисдикції

constitutional jurisdiction – конституційна юрисдикція

constitutional objection – конституційний протест (клопотання щодо конституційності)

constitutional review – перевірка щодо конституційності

- constitutionality** – конституційність (відповідність конституції)
judicial control of constitutionality – судовий контроль конституційності
priori review of constitutionality – a priori перевірка щодо конституційності
(an) ex ante control of constitutionality – контроль ex ante щодо конституційності (що його здійснюють виконавча чи законодавча гілки влади)
(the) controller of data – контролер персональних/особових даних
core elements – стрижневі елементи
core objective – стрижнева мета
core principles – стрижневі принципи
corruption – корупція
combatting corruption – протидіяння/долання корупції
corruption-related acts – діяння, що містять корупційні ознаки
corruption-related offences – правопорушення, що містять корупційні ознаки
court – суд
court decisions easily accessible to the public – судові рішення, що є легко доступними/доступними суспільству/людям
court documents and files – судові документи і матеріали справи
court fee – судовий збір
court notifications – судові сповіщення
impartial court – безсторонній суд
independent court – незалежний суд
ordinary courts – звичайні суди (система судів цивільної, кримінальної та адміністративної юрисдикцій, поза межами якої перебувають органи конституційної юрисдикції)
supreme court – найвищий суд (те саме що й верховний суду системі звичайних судів)
criminal law measures – заходи кримінального права

D

-
- (the) data protection officer** – посадова особа, відповідальна за захист (персональних/особових)даних
(the) data subject – особа-носіє персональних/особових даних
declaration of assets – декларування статків
democracy – демократія
pluralistic democracy – плюралістична демократія
well-established democracy – твердо вкорінена демократія
derogations to/from human rights – відступ від людських прав
disciplinary measures – дисциплінарні заходи
disciplinary sanction – дисциплінарний каральний захід/дисциплінарна санкція
discrimination – дискримінація
discrimination on the ground of association with a national minority –

дискримінація на ґрунті належності до певної національної меншини
discrimination on the ground of birth – дискримінація за становою ознакою

discrimination on the ground of colour – дискримінація за кольором шкіри

discrimination on the ground of language – дискримінація на мовному ґрунті
discrimination on the ground of national origin – дискримінація за

національним походженням

discrimination on the ground of race – дискримінація на расовому ґрунті

discrimination on the ground of social origin – дискримінація за

соціальним походженням

discrimination on the ground of political opinion – дискримінація за

політичними поглядами

discrimination on the ground of property – дискримінація на ґрунті

майнового стану

discrimination on the ground of race – дискримінація на расовому ґрунті

discrimination on the ground of religion – дискримінація за релігійною ознакою

discrimination on the ground of sex – дискримінація за статевою ознакою

discrimination on the ground of other status – дискримінація за іншою ознакою

(a) **dismissal decision** – рішення щодо звільнення з посади

due process – справедливий процес

doctrine – вчення, доктрина

legitimate expectations doctrine – доктрина легітимних очікувань

Е

---

effective criminal proceedings – дієвий розгляд справ у кримінальному судочинстві

effective disciplinary proceedings – дієвий розгляд справ у дисциплінарному провадженні

effective judicial decision – дієве судове рішення emergency situation – надзвичайний стан

equal treatment – рівне/однакове/недискримінаційне/вільне від дискримінації ставлення

equality before the law – рівність перед законом

equality of arms – рівність можливостей (стосовно сторін судочинства)

equality in law – рівність за приписами права

evaluation – оцінювання, оцінка

ex ante legislative evaluation – оцінювання законодавства

ex ante ex post legislative evaluation – оцінювання законодавства ex post

excessive pre-trial detention – надтривале досудове тримання під вартою

executive (power) – виконавча влада

acts and decisions of the executive power – акти (дія і бездіяльність) та

рішення виконавчої влади

exclusion from a public office – заборона займати/обіймати посади в системі публічної влади/служби

F

---

fair hearing – справедливий розгляд (зокрема справи в суді)

fair procedures – справедливі процедури

fair criminal proceedings – справедливе кримінальне судочинство

fair disciplinary proceedings – справедливий розгляд справи в дисциплінарному провадженні

fair disciplinary procedures – справедливі дисциплінарні процедури

fair trial – справедливий судовий розгляд (справи)

foreseeability – передбачність

foreseeability of the laws – передбачність приписів права

founding principle – засновний принцип

founding values – засновні цінності/вартості

freedom (s) – свобода (свободи), воля; вільність (вольності)

freedom of expression – свобода вираження/вираження

individual freedom – особиста свобода

fundamental rights – засадничі/основоположні/фундаментальні права
(procedural) fundamental rights – (процесові) засадничі права

G

---

good governance – добропорядне врядування

government – 1) влада; 2) уряд; 3) врядування, керування

authoritarian governments – авторитарні влади

branches of government – гілки влади

gross negligence – груба недбалість

H

---

hearings [to be] public – відкрите судове засідання

(a) higher court – суд вищої ланки

"horizontal effects of fundamental rights" – "горизонтальна дія засадничих прав" (концепція)

human dignity – людська гідність

human rights – людські права

(to) affect human rights – уражати людські права

respect for human rights – повага до людських прав; поважання людських прав; убереження людських прав

(to) respect human rights – поважати людські права; вберігати людські права

I

---

impartiality – безсторонність

inclusive institute – інститут (влади), відкритий (для всіх членів суспільства)

inclusive participatory decision making – відкритий механізм ухвалювання рішень (за участю членів суспільства)

inclusive society – суспільство з усіма його членами

(an) individual – людина; особа; індивід

inadmissible case – неприйнятна (судова) справа

inquisitorial system – інквізиційна система (в кримінальному судочинстві)

interception of radio communications – перехоплювання/перехоплення радіозв'язку

"interest to sue" – "інтерес, що потребує захисту" (в судовому порядку)

intentional offence – умисне порушення/умисний переступ (припису права)

J

---

judicial activities – суддівська діяльність

judicial appointments – призначання/призначення на суддівські посади/
призначення на суддівство

judicial branch – структурна одиниця суду

judicial case – судова справа

judicial control – судовий контроль

judicial council – суддівська рада/рада правосуддя

judicial discipline – суддівська дисципліна

judicial functions – суддівські функції

judicial independence – суддівська незалежність

judicial manner of appointment – спосіб призначання судді на посаду

judicial panel – суддівська колегія

judicial proceedings – судочинство (процес)

judicial procedures – судові процедури

judicial removals – усування/усунення суддів з посади

judicial remuneration – суддівська винагорода

judicial review – судова перевірка/судовий перегляд (справи) із

judicial system – судова система

judicial tenure – строк перебування судді на посаді

judicial term of office – строк перебування судді на посаді

judiciary – судівництво; судова система

impartial judiciary – безсторонне судівництво

impartiality of the judiciary – безсторонність судівництва

independent judiciary – незалежне судівництво

well-functioning judiciary – бездоганне судівництво/належне функціонування судової влади

jurisdiction – 1) юрисдикція, підсудність; 2) підлегла галузь чи ділянка; сфера повноважень

obligatory jurisdiction – зобов'язувальна юрисдикція

justice – 1) справедливість; 2) правосуддя, судочинство, юстиція; 3) суддя
constitutional justice – конституційне судочинство
criminal justice – кримінальне правосуддя/кримінальна юстиція
to do justice – чинити правосуддя
juveniles – неповнолітні

L

Law – право, приписи права (за контекстом тлумачення, наведеного у § 44 Мірила)

accessible law – доступне право

administrative law – адміністративне право

authorized by law – дозволено/уповноважено приписами права

case-law – судова практика

civil law – цивільне право

common law – загальне право

consistency of law – послідовність приписів права

domestic law – національне/внутрішнє право

foreseeable law – передбачне право/ передбачні приписи права

human rights law – право в галузі людських прав/приписи права щодо людських прав

internal law – внутрішнє/національне право

international law – міжнародне право

international conventional law – міжнародне договірне право

international customary law – міжнародне звичаєве право

judge-made law – судде (с) творене право (в системі загального права)

national law – національне право

principle of law – принцип права

procedural law – процесове право

sources of law – джерела права

stability of law – сталість приписів права

standing law – усталені/установлені приписи права

statute law – статутне право

statutory law – статутне право

substantive law – матеріальне право

supremacy of law – (ієрархічна) вищість (приписів) права

written law – писане право

"Law by Rules" – "зведення поняття "право" лише до писаних норм" (концепція)

law enforcement – примусове забезпечування/забезпечення (підтримування/підтримання) правопорядку

law-enforcement agency (-ies) – служба (-и) забезпечування

(підтримування)/забезпечення

(підтримання) правопорядку (у значенні

примусового його забезпечування, в

силовий спосіб)

- law enforcement bodies** – органи правопорядку (у значенні примусового його забезпечування/підтримування, в силовий спосіб)
- law-making powers** – законодавчі повноваження
- (the) law** – 1) акти права; 2) приписи актів права; 3) нормативні приписи; 4) закон (часом, але рідко – у значенні акта, що його ухвалив парламент, а здебільшого – в широкому значенні: не лише як акт, що його ухвалив парламент)
- the law (s)** – закон (за контекстом II. A. 5. ii., II. A. 7. Hi., II. D. 4., II. E. Lb. Hi., II. E. l.d. xi., § 92 Мірила – акт, що його ухвалює парламент)
- authorized by the law** – дозволено приписами актів права (за контекстом § 44 Мірила)
- compliance with the law** – дотримання приписів актів права
- equality before the law** – рівність перед законом (принцип, що є стрижневим елементом правовладдя)
- in accordance with the law** – згідно з приписами актів права (за контекстом § 44 Мірила)
- non-obedience of the law** – недотримання/недотримання приписів права/нормативних приписів
- supremacy of the law** – (ієрархічна) вищість приписів права
- the law in force** – чинні нормативні приписи (за контекстом § 26 Мірила)
- the law must be respected** – приписів права/нормативних приписів належить дотримуватися
- (to) enforce the law** – запроваджувати/запровадити приписи права/нормативні приписи (в примусовий спосіб)
- (to) implement the law** – застосовувати/застосувати нормативні приписи (за контекстом § 25 Мірила)
- obedience to the law** – дотримання/дотримання приписів права / нормативних приписів
- lawfulness** – правомірність
- laws** – 1) акти права; 2) приписи актів права; 3) закони {рідше}
- accessible laws** – доступні/доступні приписи права
- easily accessible laws** – легко доступні/доступні приписи права
- lawyer** – правник/юрист (у значенні адвокат)
- legal** – 1) правничий; 2) нормативний; 3) законний; узаконений; 4) юридичний
- legal aid** – правнича допомога {та, що безоплатна}
- legal assistance** – правнича допомога (та, що за плату)
- legal assessment** – юридична оцінка
- legal basis** – юридичне підґрунтя
- legal certainty** – юридична визначеність
- legal conditions** – юридичні умови
- legal counsel** – юридична порада (послуги адвоката)
- legal culture** – правнича культура
- legal factors** – юридичні чинники
- legal guarantees** – узаконені Гарантії
- legal interests** – законні інтереси

- legal means** – юридичні засоби (захисту прав)
- legal order** – юридичний лад/правопорядок
- legal parameters** – юридичні параметри
- legal provisions** – нормативні приписи (за контекстом § 36 Мірила)
- legal protection** – юридичний захист
- legal remedies** – судові засоби захисту (прав)
- legal rules** – узаконені правила; нормативні приписи (за контекстом § 37 Мірила)
- legal safeguards** – узаконені гарантії
- legal situation** – юридичний стан
- legal source** – юридичне джерело
- legal structure** – юридична структура
- legal subjects** – суб'єкти права
- legal system** – юридична система
- legal traditions** – правничі традиції
- legality** – законність
- legislation** – законодавство (рівня закону як акта, що його ухвалює парламент)
- criminal legislation** – кримінальне законодавство (рівня закону як акта, що його ухвалює парламент)
- ordinary legislation** – звичайне законодавство (рівня закону як акта, що його ухвалює парламент)
- primary legislation** – законодавство первинного рівня
- legislative act** – законодавчий акт (рівня закону як акта, що його ухвалює парламент)
- legislative gap** – прогалина в системі приписів рівня закону
- legislative power** – законодавча влада
- legislative procedure** – законодавча процедура
- legislative provision** – припис законодавчого акта (рівня закону як акта, що його ухвалює парламент)
- legislative reform** – законодавча реформа
- legislator** – законодавець
- legislature** – орган законодавчої влади
- legitimate** – 1) легітимний; 2) правильний; розумний; 3) законнонароджений; 4) узаконений
- legitimate expectations** – легітимні очікування
- liberty (-ies)** – 1) воля, свобода (свободи); 2) вільність; 3) привілеї (вільності)
- life time appointment** – призначання/призначення на довічне перебування на посаді (судді)

M

-
- margin of appreciation** – межі оцінювання (доктрина)
- measures** – заходи
- anti-corruption measures** – антикорупційні заходи/заходи на запобігання корупції
- preventive measures** – запобіжні заходи

repressive measures – каральні заходи

N

non-consensual transfer of judges – переводження/переведення суддів з одного суду до іншого без згоди (судді)

non-contentious jurisdiction – провадження позазмагального характеру

non-discrimination – недопустимість дискримінації/недискримінація

non-execution of judgments – невиконання судових рішень

non-retroactivity – недопустимість зворотної чинності в часі (заборона зворотної сили на минулий час)

non-State entities – недержавні структури

O

offence – порушення/переступ (приписів права); провина, злочин

operational independence – керівниче незалежність

oversight – нагляд; спостереження/спостереження

intelligence oversight – розвідувальне спостереження/спостереження

P

personal data – особові/персональні дані

automated personal data file – автоматизований файл особових/персональних даних

collection of personal data – збирання/зібрання особових/персональних даних

dissemination of the (personal) data collected – поширювання/поширення зібраних особових/персональних даних

erasure of personal data – нищення/знищення особових/персональних даних

processing of personal data – обробляння/оброблення особових/персональних даних

(the) recipient of the personal data – отримувач особових/персональних даних

rectification of personal data – виправляння/виправлення особистих/персональних даних

retention of the (personal) data collected – зберігання/збереження зібраних (особових/персональних) даних

storing of personal data – зберігання/збереження особових/персональних даних

political expediency – політична доцільність

political intimidation – політичне залякування

(the) possibility of appeal – можливість апеляційного оскаржування/оскарження

"positive obligations to protect" – "позитивні обов'язки захищати" (концепція)

power – влада

discretionary power – дискреційна влада

separation of power – поділ влади

unfettered power – неприборкана влада

unlimited power – необмежена влада

powers – 1) повноваження; 2) влада

discretionary powers – дискреційні повноваження

division of powers – розподіл повноважень

emergency powers – повноваження за надзвичайного стану (не плутати із **extraordinary powers** – незвичайні повноваження)

extraordinary division of powers – особливий розподіл повноважень (за умов надзвичайного стану)

(the) powers of the majority – влада більшості

prejudging the accused's guilt – визнання/визнання звинуваченої особи винною ще до винесення судового вироку

presumption of innocence – презумпція безвинності

preventive judicial authorization – попередньо наданий судом дозвіл

preventative measures – запобіжні заходи

principle – принцип

principle of avoidance of conflicts of interests – принцип уникання конфліктів інтересів

principle of confidentiality – принцип конфіденційності

principle of equality – принцип рівності

principle of equality before the law – принцип рівності перед законом

principle of equality in law – принцип рівності за приписами права

principle of foreseeability – принцип передбачності

principle of independence – принцип незалежності

principle of legal certainty – принцип юридичної визначеності

principle of legality – принцип законності

principle of legitimate expectations – принцип легітимних очікувань

principle of professional ethics – принцип професійної етики

principle of proportionality – принцип співвимірності (те саме, що принцип пропорційності)

principle of separation of powers – принцип поділу влад

ne bis in idem principle – принцип

ne bis in idem – (у значенні заборона повторного притягання до відповідальності за те саме діяння)

nullum crimen sine lege principle – принцип *nullum crimen sine lege* ("немає закону – немає злочину")

nulla poena sine lege principle – принцип

nulla poena sine lege ("немає закону – немає кари")

opportunity principle – принцип слушної нагоди (належить застосовувати як дискреційні повноваження служби звинувачування стосовно того, починати кримінальне переслідування чи ні)

- privacy** – таємниця приватного життя
- private act** – акт/учинок/дія суб'єкта приватного права
- private actors** – суб'єкти приватного права
- private interests** – приватні інтереси
- procedural control** – процесовий контроль
- procedural fairness** – процесова справедливість
- procedural oversight** – процесовий нагляд
- professional disqualification** – визнавання/визнання професійної непридатності (щодо посадовця)
- promotion of judges** – кар'єрне просування суддів (на посаді)
- prosecution** – звинувачування/звинувачення; переслідування (є кримінальному судочинстві)
- improper prosecution** – хибне звинувачення
- selective prosecution** – вибіркове звинувачення
- (the) prosecution** – звинувачування/звинувачення (сторона в судовому процесі)
- (the) prosecution service** – служба звинувачування/звинувачення (інститут юридичної системи)
- prosecutor** – звинувач
- lower prosecutor** – нувач нижчого рівня/нижчої ланки
- senior prosecutor** – звинувач вищого рівня /вищої ланки
- prosecutorial action** – дії служби звинувачування/звинувачення
- prosecutorial authorities** – органи звинувачування/звинувачення
- "prosecutorial bias"** – "звинувачувальний ухил" (коли судді систематично задовольняють вимоги прокурорів)
- public** – 1) суспільний; 2) громадський; 3) народний; 4) загальнодоступний; відкритий; 5) прилюдний; б) публічний
- the public** – 1) люди, народ; публіка; 2) громадськість/суспільство
- the public's perception** – суспільне сприймання/сприйняття
- public act** – учинок/дія/акт суб'єкта публічного права
- public administration** – керування суспільними/громадськими/публічними справами
- public assembly** – народні збори (у значенні; представницький орган влади/самоврядування)
- public authorities** – органи публічної влади
- public bodies** – органи публічної влади
- public confidence** – суспільна/громадська довіра
- public debate** – суспільне/громадське/прилюдне обговорювання/обговорення
- public decision** – рішення (органу) публічної влади
- public duties** – суспільні/громадські/публічні обов'язки
- public information** – загальнодоступна інформація
- public institutions** – інститути публічної влади/суспільні інститути
- public integrity** – добродієність у суспільній/громадській/публічній ділянці (життя)
- public interest (s)** – суспільний/громадський/публічний інтерес, (-и)
- public life** – суспільне/громадське/публічне життя

public office – публічна служба/посада в системі публічної влади/служби
public officials – посадовці суспільної/публічної служби
public places – громадські місця
public power – публічна влада
public powers – повноваження публічної влади
public prosecution service – служба публічного звинувачування/звинувачення
 (інститут юридичної системи)
public prosecutor – публічний звинувач (увач); прокурор
public prosecutor's office – служба публічного звинувачування/звинувачення
 (установа)
public resources – суспільні ресурси
public safety – безпечність суспільства/суспільна безпечність
public scrutiny – перевірка з боку суспільства/громадськості
public tasks – публічні завдання
public tender – прилюдний тендер
publicly – прилюдно (у відкритому режимі)

R

---

reasonable – 1) розсудливий; поміркований; розумний; 2) недорогий,
 прийнятний (про ціну)
reasonable aim – розумна/легітимна мета
reasonable court fee – поміркований/недорогий судовий збір
reasonable requirements – розумні/прийнятні вимоги
reasonable time – прийнятний проміжок часу
reasonable time-limits – розумні терміни (щодо тривалості розгляду справи в суді)
recusal by one of the parties – заявлений однією зі сторін відвід (судді)
recusal by the judge himself/herself – самовідвід судді
regulations – підзаконні акти
regulatory gap – прогалина в системі приписів підзаконного рівня
regulatory provision – припис підзаконного акта
remedy – 1) засіб; 2) відшкодування збитків
effective remedy – дієвий засіб
renewable terms in office – поновлювані строки перебування на посаді (судді)
re-opened case – поновлена справа
repealed judgment – скасований/уневажнений присуд
retirement age – досягання/досягнення пенсійного віку
retirement age appointment – призначання/призначення на посаду (судді) на
 строк до досягнення пенсійного віку
retroactivity – можливість зворотної дії
review – перевірка, огляд, перегляд (справи в суді)
a priori review – перевірка наперед/апріорі
constitutional review – конституційна перевірка
review a posteriori – перевірка апостеріорі

revolving door – "обертні двері" (інститут "обертних дверей" застосовують аби запобігати корупції, спричиненій практикою переходу посадовців, що обіймали високі посади в публічному секторі, на роботу до приватного сектору й навпаки; йдеться про "обертні двері" між двома секторами:

це – коли законодавці чи ті посадовці, що брали участь в ухвалюванні чи причетні до ухвалення підзаконних актів, стають радниками в ділянках виробництва, щодо яких вони розробляли й ухвалювали юридичні правила; так само й навпаки – коли керівники виробничого сектору економіки отримують посади в ділянках системи влади, що мають стосунок до посад, які вони обіймали попередньо в приватному секторі)

right (s) – право (права) (особи)

absolute rights – абсолютні права (особи)

individual rights – особисті (індивідуальні) права

"negative rights" – "негативні права" (у значенні права, що належать особі за народженням, тобто природні права, "традиційні" права; власне людські права)

right to a fair trial – право (особи) на справедливий судовий розгляд

(a) right to a judicial remedy – право (особи) на судові засоби захисту

right to bring an action – право (особи) порушити справу в суді (лат. *locus standi*)

(a) right to defence – право (особи) на захист

(a) right to legal counsel – право на юридичну пораду (те саме, що право на адвоката)

(the) right not to incriminate oneself – право не інкримінувати самого себе

(the) right not to incriminate members of one's family – право (особи) не інкримінувати членів своєї родини

(the) right to appeal – право (особи) на апеляційне оскаржування

(the) right to be heard – право (особи) викласти свою позицію (в справі, що стосується її прав та інтересів)

(the) right to life – право на життя

(the) right to private life – право на приватне життя

(the) right to remain silent – право (особи) зберігати мовчання/мовчати

(the) right to timely access to court documents – право (особи) на вчасний доступ до судових документів

"Rule by Law" – "здійснювання/здійснення влади шляхом корисливого використання приписів права" (концепція)

"Rule by the Law" – "здійснювання/здійснення влади шляхом корисливого використання закону" (концепція)

(the) Rule of Law – правовладдя (те саме, що "верховенство права" у ст. ст.

147,129,8 Конституції України)

democratic society subscribing to the Rule of Law – демократичне суспільство, що визнає правовладдя

democratic society based on the Rule of Law – демократичне суспільство, засноване/ базоване на правовладді

the very foundations of the Rule of Law – властиві підвалини правовладдя

(to) respect the Rule of Law – поважати/вберігати правовладдя

"Rule by Law" – "здійснення влади шляхом корисливого використання приписів права" (концепція)

"Rule by the Law" – "здійснення влади шляхом корисливого використання закону" (концепція)

S

---

security of the State – безпека держави

signals intelligence – радіоелектронна розвідка

standards – стандарти

standards of honesty – стандарти правдивості (стосовно вимог щодо професійної діяльності правника/адвоката в його стосунках з іншими особами чи сторонами судочинства)

standards of integrity – стандарти доброчесності (стосовно вимог щодо професійної діяльності правника/адвоката в його стосунках з іншими особами чи сторонами судочинства)

standards of fairness – стандарти справедливості (стосовно вимог щодо професійної діяльності правника/адвоката в його стосунках з іншими особами чи сторонами судочинства)

State authorities – органи державної влади

State institutions – інститути державної влади

State-private actors – державно-приватні суб'єкти

State security – державна безпека

State structure – будова держави (організаційна)

(a) statute – законодавчий акт парламенту

statutory provision – припис статутного права (законодавчого акта парламенту)

straight forward case – проста (судова) справа

supervision – нагляд

surveillance – спостереження/спостереження; нагляд; "відстежування/відстеження"

strategic surveillance – оперативне спостереження/спостереження

targeted surveillance – цільове спостереження/спостереження

video surveillance – відеоспостерігання/відеоспостереження

T

---

time-limits – строки (розгляду справи в суді)

transfer of judges – переводження/переведення суддів (з одного суду до іншого)

trial in absentia – судовий розгляд справи за відсутності (у кримінальному судочинстві – коли особа, що супроти неї висунуто звинувачення, не є фізично присутньою на судовому засіданні; залежно від національної практики, її може представляти адвокат–захисник)

U

---

unbiased advice – неупереджена порада

unconstitutional legislative omission – неконституційна законодавча хиба/ помилка

unconstitutionalities – випадки невідповідності конституції

undue delay – невиправдане зволікання (стосовно розгляду справи в суді чи винесення його рішення)

unlawfully obtained evidence – неправомірно здобуті докази

V

---

values – цінності/вартості

basic values – засадничі цінності/вартості

common values – спільні цінності/вартості

social values – суспільні цінності/вартості

W

---

well-grounded case – достатньо обґрунтована справа

well-reasoned judgment – достатньо обґрунтоване судове рішення

(a) whistle-blower – викривач

withdrawal of a judge from a case – відсторонювання/відсторонення судді від ведення справи